

บทละครนอก

สังข์ศิลป์ชัย

พระราชนิพนธ์ใน

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทละครนอก

สังข์ศิลป์ชัย

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

(รัชกาลที่ ๓)

กรมวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ

บทละครนอกเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย

สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

© กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ๒๕๔๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๒๒๔๙ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

นายสมมาตร มีศิลป์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

จำนวน ๔๔,๐๐๐ เล่ม

๘๙๕.๙๑๒ นึ่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ.

บทละครนอก สังข์ศิลป์ชัย/บรรณาธิการโดย บุษบา ประภาสพงศ์
และคนอื่นๆ, -- กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ,
๒๕๔๐.

๑๓๒ หน้า.

ISBN 974-268-2143

๑. สังข์ศิลป์ชัย. ๒. บุษบา ประภาสพงศ์, บรรณาธิการ.
๓. ชื่อเรื่อง.

ภาพปก

ภาพวาดฝีมือพระวิทยประจ (จ่าง โชติจิตรกะ)

ภาพรองพื้นปก

ลายก้านแย่งดอกใน ที่วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

ภาพประกอบเรื่อง

จิตรกรรมฝาผนัง เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ที่วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร
ที่วัดตาลเรื่อง วัดศรีมงคล และวัดโพธาราม จังหวัดมหาสารคาม

คำนำ

หนังสือชุดบทละครนอก ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธ-เลิศหล้านภาลัย ๕ เรื่อง คือ เรื่องไชยเชษฐา สังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และควา-และเป็นบทพระราชนิพนธ์ ใน พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๑ เรื่อง คือเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย นี้ คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่วรรณกรรมของชาติ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมี ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส เป็นประธาน และ มีผู้ทรงคุณวุฒิอื่นๆ ร่วมเป็นกรรมการ เห็นพ้องต้องกันว่า บทละครนอกชุดนี้เป็นหนังสือ บทกลอนอย่างวิเศษ สามารถใช้เป็นแบบอย่างในการเขียน และการแต่งบทละครได้ เป็นอย่างดี ทั้งเนื้อเรื่องก็ให้ความเพลิดเพลิน ก่อปรด้วยสาระข้อคิด ซึ่งอาจปรับใช้ให้ เกิดประโยชน์แก่ตนและสังคมโดยรวมได้ กรมวิชาการจึงนำมาจัดพิมพ์เผยแพร่แก่ โรงเรียน ห้องสมุด และหน่วยงานอื่นๆ ทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสนองพระราชมารก ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีที่ว่า ปัจจุบันหนังสือวรรณคดี เก่าๆ หาอ่านยาก กระทรวงศึกษาธิการน่าจะนำหนังสือดีๆ เหล่านี้มาจัดพิมพ์ใหม่

บทละครนอกชุดนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงกล่าวไว้ในคำนำหนังสือประชุมบทละครนอกพระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๖๕ ว่า เรื่องละคร ๖ เรื่องนี้ เดิมเป็นนิทานในนิบาตชาดกบ้าง นิทานในปัญญาชาดกบ้าง เป็นนิทานพื้นเมืองมาแต่โบราณบ้าง บางเรื่องก็เชื่อถือกันว่าเป็นเรื่องจริง และรู้จักแพร่หลายมาแต่โบราณ จึงมีผู้นำนิทานทั้ง ๖ เรื่องนี้มาแต่งเป็นบทเล่นละครกันตั้งแต่ครั้ง กรุงศรีอยุธยายังเป็นราชธานี เมื่อถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธ-เลิศหล้านภาลัยได้ทรงเลือกละครนอกบางเรื่องมาพระราชนิพนธ์ขึ้นใหม่เฉพาะตอนที่ จะให้ละครผู้หญิงของหลวงเล่น คือ เรื่องไชยเชษฐา ทรงพระราชนิพนธ์และแก้ไขตัดทอนได้ เป็นหนังสือ ๓ เล่มสมุดไทย เรื่องสังข์ทองทรงพระราชนิพนธ์ตั้งแต่ตอนพระสังข์หนี นางพันธุรัต เป็นหนังสือ ๖ เล่มสมุดไทย เรื่องไกรทอง ๒ เล่มสมุดไทย เรื่องมณีพิชัย ๑ เล่มสมุดไทย เรื่องควา ๔ เล่มสมุดไทย แต่เรื่องสังข์ศิลป์ชัยนั้น กล่าวกันว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแต่งถวายเมื่อยังดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเป็นแต่ทรงพระราชนิพนธ์แก้ไข เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย พระราชนิพนธ์บทละครนอก ทั้ง ๖ เรื่อง จึงรวม

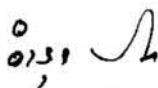
เป็นหนังสือ ๑๘ เล่มสมุดไทยด้วยกัน ส่วนลำดับที่ทรงพระราชนิพนธ์นั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงสันนิษฐานว่า เห็นจะทรงพระราชนิพนธ์เรื่องไชยเชษฐาก่อน แล้วจึงทรงพระราชนิพนธ์เรื่องอื่นๆ ตามลำดับ ที่กล่าวมา ยกเว้นเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ซึ่งเป็นพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

บทละครนอกทั้ง ๖ เรื่องนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพโปรดให้ตรวจชำระต้นฉบับที่อยู่ในหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร แล้วจัดพิมพ์รวมเล่มครั้งแรกในงานทรงบำเพ็ญพระกุศลฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ทศ ในครั้งนั้นสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงรับเขียนรูปภาพประกอบ ๔ รูป คือรูปภาพเรื่องสังข์ทอง ไกรทอง มณีพิชัย และควาวิพระวิทย์ประจักษ์ (จำง โสติจิตรกร) เขียนรูปภาพเรื่องไชยเชษฐ์ และสังข์ศิลป์ชัย

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ กรมวิชาการได้อาศัยหนังสือบทละครนอก พระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๒ ซึ่งกรมศิลปากรจัดพิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๓๐ เป็นหลัก สอดเทียบเคียงกับฉบับซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ โปรดให้พิมพ์แจกในงานฉลองพระชนมายุครบ ๖๐ ทศ ประกอบกัน อาศัยภาพเขียนดังกล่าวข้างต้นมาเป็นภาพปก ส่วนภาพประกอบเรื่องนั้นก็อาศัยภาพจิตรกรรมฝาผนัง ยกเว้นเรื่องไกรทองกับเรื่องมณีพิชัย ซึ่งมอบให้ นายเดชา สายสมบูรณ์ เป็นผู้วาด นอกจากนี้ยังได้รับความอนุเคราะห์จากคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิเรียบเรียงเนื้อหาส่วนที่เป็นการอธิบายความเป็นการเพิ่มเติมไว้ด้วย

สำหรับบทละครนอกเรื่องสังข์ศิลป์ชัยนี้ นางสาวทรงสรค์ นิลกำแหง เรียบเรียงพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.ชลธิรา สัตยาวัฒนา เรียบเรียงบทนำเสนอ นางเรวดี รุติโลหิต เรียบเรียงเนื้อเรื่องย่อ นายบรรเจิด อินทุจันทร์ยง และนางเรวดี รุติโลหิต จัดทำคำอธิบายศัพท์

ภาพประกอบอันทรงคุณค่าในหนังสือเล่มนี้ กรมวิชาการได้รับความอนุเคราะห์จากกลุ่มงานอนุรักษ์ศิลปกรรม โครงการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมวิชาการรำลึกในความกรุณาในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง ขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่าน ทั้งคณะกรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ร่วมมือกันจัดทำหนังสือชุดนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

(นายอรุณ จันทวานิช)

อธิบดีกรมวิชาการ

๑๓ มีนาคม ๒๕๔๐

สารบัญ

	หน้า
พระราชประวัติ	พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
บทนำเสนอ	มุมมองในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย
เล่าเรื่องย่อ	เชิญชวนอ่านนิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย
เนื้อเรื่อง	
ตอนที่ ๑	สังข์ศิลป์ชัยตกแห
ตอนที่ ๒	ท้าวแสนกฤเข้าเมือง

พระราชประวัติ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ ๓ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี รัชสมัยของพระองค์ท่านนั้นเป็นที่กล่าวขวัญกันว่า กรุงรัตนโกสินทร์มีความเจริญรุ่งเรืองในด้านเศรษฐกิจ ศิลปกรรม การศึกษา และการพระศาสนา เป็นอย่างยิ่งสมัยหนึ่ง

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระนามเดิมว่า หม่อมเจ้าชายทับ เป็นพระราชโอรสพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเรียบ (ภายหลังได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระศรีสุลาลัย) เสด็จพระราชสมภพเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม ๒๓๓๐ ณ พระราชวังเดิม ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช สมเด็จพระบรมอัยกาธิราชเสด็จขึ้นผ่านพิภพเสวยราชสมบัติ ณ กรุงรัตนโกสินทร์ ได้ ๖ ปี และสมเด็จพระบรมชนกนาถดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเมื่อแรกประสูติจึงดำรงพระอิสริยยศเป็นหม่อมเจ้า ซึ่งเป็นไปตามแบบแผนธรรมเนียมราชตระกูลที่กำหนดให้พระโอรสธิดาในสมเด็จพระเจ้าฟ้าที่ประสูติแต่พระชนนีที่เป็นสามัญชนดำรงพระยศเป็นหม่อมเจ้า

ต่อมาเมื่อทรงเจริญพระชันษาครบกำหนดตัดพระเมาลี (โกนจุก) และทรงเป็นพระหลานเธอ (หลานปู่) พระองค์ใหญ่ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชด้วย จึงทรงได้รับพระมหากรุณาเป็นพิเศษโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพิธีเอกศากันต์ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ครั้นใน พ.ศ. ๒๓๔๙ สมเด็จพระบรมชนกนาถทรงได้รับอุปราชากิเชกเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล บรรดาพระโอรสธิดาที่ทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นหม่อมเจ้าได้เลื่อนขึ้นเป็นพระองค์เจ้าตามฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้เลื่อนพระอิสริยยศเป็นพระองค์เจ้าชายทับ และโดยที่ทรงเป็นพระโอรสพระองค์ใหญ่ จึงมีโอกาสดำรงงานเพื่อแบ่งเบาพระราชภารกิจในสมเด็จพระบรมชนกนาถ อยู่เสมอ ทำให้ทรงได้รับพระเมตตาจากสมเด็จพระบรมอัยกาธิราชเป็นพิเศษด้วย ใน พ.ศ. ๒๓๕๐ เมื่อพระชนมายุครบแก่การอุปสมบท พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ทรงผนวช ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ทั้งมีพระมหากรุณาธิคุณเสด็จไปในการพิธีทรงผนวชด้วย ทั้งที่ในขณะนั้นทรงมีพระชนมพรรษาสูงถึง ๗๑ พรรษาแล้ว

ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ ๒ แห่งพระบรมราชวงศ์จักรี ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาพระองค์เจ้าชายทับ เป็นกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ใน พ.ศ. ๒๓๕๖ โปรดให้ประทับ ณ วังท่าพระ และทรงไว้ว่างพระราชหฤทัยให้ทรงราชการ

ต่างพระเนตรพระกรรณในตำแหน่งสำคัญๆ เช่น ทรงกำกับราชการ
กรมท่า กรมพระคลังมหาสมบัติ กรมพระตำรวจ การศาลฎีกา
กรมช่างโยธา และโรงงาน จึงทรงรอบรู้กิจการแผ่นดินอย่าง
เชี่ยวชาญ ทั้งทางการบริหาร การปกครอง การต่างประเทศและ
เศรษฐกิจ โดยเฉพาะด้านการค้ากับต่างประเทศนั้น ทรงควบคุม
เรือสำเภาค้าขายทั้งของหลวงและของส่วนพระองค์ นำรายได้เข้าสู่
ท้องพระคลังเป็นอันมาก จนสมเด็จพระบรมชนกนาถตรัสเรียก
พระองค์ท่านว่า “เจ้าสัว”

ส่วนพระปรีชาสามารถในด้านวรรณคดี ได้ทรงนิพนธ์
บทละครนอกเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย ตอนโอรสทั้ง ๖ ของท้าวแสนกฤ
ผลึกพระสังข์ศิลป์ชัยตกแห จนถึงตอนนางเกสรสมุณทากับนาง
ศรีสุพรรณคร่ำครวญถึงพระสังข์ศิลป์ชัย โดยพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัยได้ทรงช่วยแก้ไขบ้าง นอกจากนี้ยังทรง
นิพนธ์ โคลงปราบดาภิเษกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระ
พุทธเลิศหล้านภาลัย ซึ่งนอกจากทรงแต่งเฉลิมพระเกียรติ
สมเด็จพระบรมชนกนาถแล้ว ยังได้ทรงผนวกเหตุการณ์สำคัญใน
รัชกาลไว้ด้วย เช่น การพระราชทานอภัยโทษแก่นักโทษใน พ.ศ.
๒๓๕๒ เหตุการณ์เมื่อครั้งเจ้าฟ้ากรมขุนภักดิรัตนราชพงศภ
เหตุการณ์เมื่อชาวมอญ ๔๐,๐๐๐ ครอบครัวเข้ามาพึ่งพระบรม
โพธิสมภาร และโปรตุเกสเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีกับไทย
พระนิพนธ์อีกเรื่องหนึ่งคือ พระราชพิธีบรมราชาภิเษกและ
รั้วกระบวนพยุหยาตราเลียบพระนคร ซึ่งได้ใช้เป็นแบบแผน
เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีในราชสำนักต่อมา นอกจากนี้

ยังมีพระนิพนธ์อื่นๆ อีก เช่น เพลงยาวสังวาส เพลงยาวกลบท และกลอักษร เพลงยาวปลงสังขาร บทสัทวา และ บทสร้อยเพลง โคลงฤๅษีตัดตน โคลงกลบท

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเสด็จสวรรคต ใน พ.ศ. ๒๓๖๗ มิได้ทรงมอบราชสมบัติพระราชทานแก่ผู้ใด พระบรมวงศ์ผู้ใหญ่และขุนนางได้ประชุมปรึกษากันแล้วเห็นชอบให้อัญเชิญ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ ๓ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์

พระราชกรณียกิจและเหตุการณ์สำคัญในรัชกาลของพระองค์ท่าน ขอนำมากล่าวถึงพอสังเขปดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ ทรงปรับปรุงการเก็บภาษีอากรจากรูปของสินค้าและแรงงานมาเป็นการชำระด้วยเงินตรา ตั้งภาษีขึ้นใหม่ถึง ๓๘ อย่าง และทรงตั้งระบบเจ้าภาษีนายอากร ทำให้สามารถเก็บภาษีเข้าท้องพระคลังได้สูง แล้วยังเป็นผลดีทางการเมือง ทำให้เจ้าภาษีนายอากรซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวจีนมีความจงรักภักดีและความผูกพันกับแผ่นดินไทยมากยิ่งขึ้น ในด้านการค้ากับต่างประเทศนั้น นอกจากจะได้ผลประโยชน์จากภาษีต่างๆ เช่น ภาษีเบิกร่อง ภาษีขาออก และการค้าแบบผูกขาดของพระคลังสินค้าแล้ว ยังโปรดให้ต่อเรือกำปั่นค้าขายแทนเรือสำเภาที่ใช้มาแต่เดิม รายได้จากการค้ากับต่างประเทศนั้นเป็นรายได้สำคัญของแผ่นดิน ทำให้เศรษฐกิจของประเทศมีเสถียรภาพ สามารถนำไปใช้ในการทำนุบำรุงประเทศได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะเงินพระคลังข้างที่ ซึ่งได้จากการค้าสำเภาและทรงเก็บไว้ใน “ถุงแดง” นั้น นอกจาก

นำไปใช้บำรุงวัดวาอารามตามพระราชศรัทธาแล้วยังใช้ช่วยบ้านเมืองให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศในภายหลัง โดยใช้เป็นค่าปรับในกรณีเหตุการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ใน รัชกาลที่ ๕ อีกด้วย

ด้านพระศาสนา ทรงมีพระราชศรัทธาท่านุบำรุงคณะสงฆ์ และการศึกษาปริยัติธรรม ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์พระอารามจำนวนมากทั้งในกรุงและหัวเมือง ทรงสร้างพระปรางค์วัดอรุณ-ราชวรารามและพระเจดีย์ประจำรัชกาล ๒ องค์ ในวัดพระเชตุพน-วิมลมังคลาราม ทรงสร้างพระไตรปิฎกหลายฉบับ ทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ปฏิบัติธรรม และทรงแจกทานแก่บุคคลทั่วไปเป็นนิ

ด้านการทะนุบำรุงประเทศ ทรงสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดอุสสถานที่สำคัญ เช่น บูรณะพระบรมมหาราชวัง ขุดคลองใหม่ และขุดลอกคลองสำคัญที่มีอยู่เดิม เพื่อเป็นเส้นทางคมนาคมค้าขาย และเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ รวมทั้งมีการตั้งเมืองใหญ่ๆ ขึ้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อกระจายความเจริญให้ทัตเทียมส่วนกลาง

ด้านการป้องกันประเทศ โปรดให้สร้างป้อมทั้งในกรุงและหัวเมืองที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ ต่อเรือกำปั่นเพื่อใช้ในการรักษาพระนครและการค้าขายเป็นจำนวนมาก

ด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศ นอกจากจีนซึ่งมีความสัมพันธ์อันเนื่องมาแต่การค้าขายแล้ว อังกฤษและสหรัฐอเมริกาได้เข้ามาติดต่อเจริญสัมพันธ์ไมตรีกับไทยด้วย และที่สำคัญคือ คณะมิชชันนารีซึ่งได้รับพระบรมราชานุญาตให้เข้ามาเผยแผ่

ศาสนาคริสต์ ได้นำวิทยาการสมัยใหม่ เช่น การแพทย์ การทหาร วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ การพิมพ์ เข้ามาเผยแพร่ให้ชาวไทย ได้เรียนรู้และเป็นผลดีต่อการพัฒนาบ้านเมืองและชีวิตความเป็นอยู่ ของประชาชนเป็นอันมาก

ด้านการศึกษา นอกจากการศึกษาวិชาการสมัยใหม่ที่ คณะมิชชันนารีนำมาเผยแพร่แล้ว การศึกษาในระบบโรงเรียนยังคงมีวัดเป็นสถาบันหลักเช่นเดิม ทรงสนับสนุนการแต่งตำราเรียน ภาษาไทยสำหรับเด็ก ทั้งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้นำตำรา ความรู้ต่างๆ เช่น ตำราโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ตำรายา ตำราโหราศาสตร์ จารึกบนแผ่นศิลาประดับตามฝาผนังปูชนียสถาน ในวัดสำคัญๆ เช่น วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม วัดสุทัศน-เทพวราราม ให้ประชาชนศึกษาหาความรู้ได้อย่างกว้างขวาง

ด้านศิลปวัฒนธรรม จากการที่ทรงสร้างและบูรณะ ปราสาทราชวังและวัดวาอารามเป็นจำนวนมาก จึงส่งผลให้งาน ศิลปกรรมทั้งแบบดั้งเดิมและแบบพระราชนิยมซึ่งเป็นศิลปะผสม ระหว่างไทย จีน และตะวันตก เจริญรุ่งเรืองไปด้วย ด้านวรรณคดี แม้เมื่อขึ้นครองราชย์แล้วจะมีได้ทรงพระราชนิพนธ์เพิ่มเติมแต่ ก็มีกวีสำคัญในรัชสมัยหลายท่าน เช่น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม-พระยาเดชาดิศร สุนทรภู่ ซึ่งได้แต่งวรรณคดีอมตะไว้หลายเรื่อง เช่น ลิลิตเทวลงพ่าย พระปฐมสมโพธิกถา โคลงสุภาชิตโลกนิติ จินตามณี และนิราศต่างๆ ส่วนในด้านนาฏกรรม แม้ว่าจะไม่โปรด ให้มีละครในราชสำนัก แต่มหรสพประเภทต่างๆ กลับเป็นที่นิยม

กันในหมู่ประชาชนมากยิ่งขึ้น เช่น ละครชาตรี โชน หุ่น หนั่ง ระเบ้า
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคตใน
พ.ศ. ๒๓๙๔ พระชนมพรรษา ๖๔ พรรษา ทรงครองสิริราชสมบัติ
๒๘ ปี ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการที่นำความเจริญ
รุ่งเรืองมั่นคงมาสู่ประเทศชาติและประชาชน จนกล่าวได้ว่า ใน
ช่วงเวลาแห่งรัชสมัยนั้น นับเป็นยุคทองของสมัยกรุงรัตนโกสินทร์
ตอนต้น และเป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญที่จะก้าวจากความเจริญ
ตามแบบประเพณีและวัฒนธรรมไทยเข้าสู่ความเจริญตามแบบ
อารยธรรมตะวันตก พระบรมราโชวาทที่พระราชทานไว้ก่อนเสด็จ
สวรรคตว่า

การงานสิ่งใดของเขาคิดควรจะเรียนเอาไว้ก็เอาอย่าง
เขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว

นั้นยังมีคุณค่าอย่างยิ่งแก่สังคมไทยมาจนทุกวันนี้

บทนำเสนอ มุมมองในเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

พระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่อง สังข์ศิลป์ชัย เป็นบทละครนอกอีกเรื่องหนึ่งที่อ่านสนุก แม้ว่าส่วนที่ตัดตอนมาแต่งเป็นบทละครนอกจะเป็นบทสั้นๆ เพียงสองตอน คือ ตอนที่ ๑ สังข์ศิลป์ชัยตกเหว และตอนที่ ๒ ท้าวเสนากุญเข้าเมือง แต่เป็นตอนที่ไ้แสดงละครได้ดี เพราะมีตัวละครมาก และบทบาทพฤติกรรมตัวละคร ก็เด่นชัด กล่าวคือ มีบทบาทของพี่ชายทั้งหกกับสังข์ศิลป์ชัยในตอนเริ่มเรื่อง โดยเฉพาะตอนที่ศรีสันทพี่ชายคนโตปลักน้องคนสุดท้องคือสังข์ศิลป์ชัยตกเหว ฉากแรกอันเป็นฉากเที่ยวไพร มีบทพระราชนิพนธ์บรรยายให้เห็นถึงสภาพป่าใหญ่ไพรเขียว ประสานกลมกลืนไปกับสวนผลไม้แบบไทยๆ ซึ่งนับวันจะร่อยหรอสูญหายไป เหลือภาพไว้แต่ในความทรงจำของผู้ใหญ่ และเพื่อการเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นหลัง ดังปรากฏใน “บทชมดง” ต่อไปนี้

ชื่นชมรุกชาติดาดดาษเดียว
มุกม่วงพวงผลแกว่งไกว
พระสังข์ศิลป์ชัยหาไม้งาม
ศรีสันทก้มเก็บก้อนดินทิ้ง
บ้างชักเชือกเขาเถาว์ลัย
ผลัดกันไกวเล่นเป็นชิงช้า
พากันท่องเที่ยวเลี้ยวลอด
ต่างชวนพระสังข์ศิลป์ชัย

เต็งตะเคียนยางสูงไสว
เฟื่องไฟไกรกร่างมะปรางปริง
สอยผลสุกห่ามทุกก้านกิ่ง
หล่นร่วงช่วงชิงกันไปมา
ขึ้นผูกพันกิ่งไทรสาขา
สรวลสันต์หรรษาสำราญใจ
เลียบขึ้นบนยอดเขาใหญ่
เล่นไล่ปิดตาหากัน

บทล่อหลอกระหว่างพี่ชายทั้งหกนำโดยศรีสันท์กับ
สังข์ศิลป์ชัย ทั้งพาไปเที่ยวชมดง เล่นป่ายี่ปัน ชุกชน ไล่ปัดดา
หากัน จนกระทั่งหลอกเอาศรและพระขรรค์ไป จากนั้นพาไปดูเหว
แล้วผลักสังข์ศิลป์ชัยตกเหวนั้น หากอ่านหรือติดตามเรื่องราวโดย
พยายามสกัดเอาแนวคิด มิใช่เฟลิดเฟลินไปกับเค้าโครงเรื่องและ
เนื้อเรื่องแต่ถ่ายเดียว แท้จริงก็เป็นแนวคิดสากลที่ปรากฏใน
วรรณกรรมเอกของโลกหลายเรื่องอาทิ เรื่อง พิน็อคคิโอ ที่พยายาม
ชี้ให้ผู้เยาว์ไม่ลุ่มหลงไปกับคำชักชวนหลอกล่อของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็น
เป็นญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง หรือบุคคลภายนอกที่ไม่รู้จักมักคุ้น
หากไร้สติกำกับ ของที่มีค่าที่สุดในชีวิตก็อาจจะสูญหายไป ดังใน
เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย พระขรรค์กับศร อันเป็นอาวุธคู่กายคู่ใจมาแต่
อ้อนแต่ออก ก็ถูกยึดเอาไปด้วยเล่ห์กล กระทั่งชีวิตก็แทบจะ
ปลดปลงด้วยถูกผลักตกลงในเหว ชีวิตต้องจ่อมจมอยู่ในห้วงเหว
แห่งหายนะ กระทั่งต่อมา พระอินทร์ได้เข้ามามีบทบาทช่วยเหลือ
ให้พ้นภัยพาล ส่วนเรื่อง พิน็อคคิโอ นั้น เทพธิดาเป็นผู้มาช่วยเหลือ
และเตือนสติมิให้เห็นผิดเป็นชอบ

สังข์ศิลป์ชัยในเรื่องประสพชะตากรรมดังกล่าวขณะเป็น
“วัยรุ่น วัยวุ่น” อันเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญช่วงหนึ่งของชีวิต
บทพระราชนิพนธ์ค่อนข้างจะเน้นให้เห็นบทบาทของพี่ๆ ที่ทำ
ความผิด อิจจาริชยาน้อง พ่อที่หุเบาเชื่อคนง่าย และสะท้อนให้
เห็นว่า ความซื่อ ความไร้เดียงสา และความอ่อนต่อโลกของ
สังข์ศิลป์ชัยด้วย ที่ทำให้สังข์ศิลป์ชัยต้องตกอยู่ในห้วงเหวดังกล่าว
พี่ทั้งหกของสังข์ศิลป์ชัย มิใช่พี่น้องท้องเดียวกันทั้งหมด

แต่ละคนเป็นลูกของบาทบริจาริกาทั้งเจ็ดของท้าวเสนากุญ โดยนางทั้งเจ็ดนี้เป็นพี่น้องกัน กล่าวคือ เป็นธิดาของเศรษฐีต่างเมือง ท้าวเสนากุญไปพบเข้าขณะที่ได้ละราชสมบัติบวชเป็นฤาษี เทียวตามหานางเกสรสมณทาส ซึ่งเป็นพระน้องนางที่ถูกท้าวกุมภคณทัยักษ์ เจ้าเมืองอินทราธมาลักเอาไป พี่น้องทั้งหลายควรจะรักใคร่กลมเกลียวกัน แต่ในความเป็นจริง พี่น้องแม้มีพ่อเดียวกัน แม่เดียวกัน แต่ขัดแย้งแตกแยกกันก็มีไม่น้อย โดยเฉพาะถ้ามีเรื่องสืบสมบัติ หรือการสืบตำแหน่งเข้ามาเกี่ยวข้อง เนื้อเรื่องในสังข์ศิลป์ชัย จึงมิใช่เป็นเรื่องเกินจริง และก็น่าจะเป็นอุทาหรณ์ที่ดีสำหรับสังคมปัจจุบันซึ่งบางครอบครัวอาจมีปัญหาแตกแยก หรือถึงขั้นแทบจะล่มสลาย ความรักใคร่ปรองดองสมานฉันท์ในหมู่เครือญาติเป็นห่วงโซ่สำคัญเปราะบางหนึ่งที่จะช่วยธำรงสถาบันครอบครัวให้อยู่รอด คุณธรรมของสังข์ศิลป์ชัยที่ปรากฏในท้ายเรื่องของตอนที่ ๒ เป็นการขมวดปมให้บทพระราชนิพนธ์บทละครนอกเรื่องนี้จบลงอย่างแยบคาย กล่าวคือ เมื่อท้าวเสนากุญตระหนักว่าได้หลงเชื่อถ้อยคำใส่ไคล้ยุยงของโอรกับนางทั้งหก ก็ให้ผูกคอโอรเฒ่ากับหกกลียาเข้ามา ทั้งเขียนทั้งสอบสวน ครั้นซักไซ้ได้ความตามจริงแล้ว ก็ยิ่งเคืองขุ่นหุนหัน ดังข้อความว่า

ซักไซ้ได้ความตามจริง	ท้าวยิ่งเคืองขุ่นหุนหัน
จึงตรัสปรึกษาเสนาพลัน	โทษมันถึงสิ้นชีวิต
โอรเฒ่าเจ้าเล่ห์ลวงกูได้	ไปตัดหัวเสียบไว้นอกกรุงศรี
อ้ายทั้งหกคนกับชนนี	เอาไปฟันที่ท้ายพารา

สังข์ศิลป์ชัยใจดีช่วยขอโทษไว้ บทพระราชนิพนธ์ช่วงสุดท้าย
สะท้อนแนวคิดให้ละพยาบาท ไม่จองเวรจองกรรมกันอีกต่อไป

เมื่อนั้น	พระสังข์สิ้นพยาบาทมาดหมาย
เห็นแม่อุรอร้องตันสิ้นความอาย	จึงบ้ายเบี่ยงพิตุลพระบิดา
อันโทษทั้งหกคนกับชนนี้	ก็ควรที่ปัดตรงคลังโทษา
แต่จะฆ่าให้ม้วยมรณา	เวรจะติดลูกสืบไป
ซึ่งเขาคิดร้ายข้าหลายครั้ง	ก็เพราะกรรมหนหลังหาโกรธไม่
จงโปรดปรานประทานโทษไว้	อย่าฆ่าให้มอดม้วยมรณา

แนวคิดเชิงพุทธศาสนาที่เน้นการให้อภัย ไม่อาฆาตจองเวร
ต่อกัน กล่าวให้ถึงที่สุดแล้วก็คือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา คือ
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา หากเรารู้จักปลง ไม่ติดยึดกับอะไรมากมาย
จนเกินไปนัก เพราะมันนำความทุกข์มาให้เรา และแท้ที่จริงมันก็คือ
ความว่างเปล่านั่นเอง ถ้าทำได้เช่นนั้น เราก็สามารถมีชีวิตที่เป็น
อิสระจากการจองจำ ชีวิตผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมปัจจุบัน ถูก
พันธนาการด้วยความยึดมั่นถือมั่นของเราเอง และผู้คนจำนวน
ไม่น้อยถูกย้อมให้หลงติดในคติชีวิตที่ได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรม
อื่นๆ บางสำนัก เช่น “ล้างแค้นให้สะใจ” ตามแนวคิดเสรีนิยม
หรือเชื่อว่า “แค้นนี้ต้องชดใช้” ตามแนวคิดจากปรัชญาบางสำนัก
หากทบทวนไตร่ตรองให้ดีแล้ว ข้อสรุปในเชิงคติธรรม ที่ปรากฏใน
ท้ายเรื่องกลอนบทละครนอก สังข์ศิลป์ชัย น่าจะถือได้ว่าเป็น
“ทางเลือก” ที่ดีที่สุด เป็นประโยชน์สุขทั้งต่อตนเองและผู้อื่น

เป็นที่น่าสังเกตว่า วรรณคดีไทยส่วนใหญ่ รวมทั้งพระราชนิพนธ์บทละครนอกชุดนี้ ค่อนข้างสะท้อนให้เห็นผู้ชายไทยที่มี

ทวีลักษณะ ลักษณะหนึ่งคือ หูเบา เชื้อคนง่าย หลงผิด โมโหโทโส หุนหันพลันแล่น ผู้คนรอบข้างโดยเฉพาะลูกเมียต้องตกระกำลำบาก เพราะบุคลิกลักษณะดังกล่าว อีกลักษณะหนึ่งก็คือ รักลูกรักเมีย ส่วนใหญ่มาคิดได้เมื่อหุนหันพลันแล่นผิดพลั้งไปแล้ว แต่ก็ไม่สายเกินไป ได้พยายามปรับปรุงตนเอง และแก้ไขสถานการณ์ จนกระทั่งสามารถเป็น “พ่อที่ดีของเมีย พ่อที่ดีของลูก” และยังเป็น “นักปกครองหรือผู้นำที่ดีของประชาชน” ได้

สังคมไทยมีลักษณะพิเศษ ตามแนววิเคราะห์ของ นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คือ เป็นสังคมที่มีลักษณะ เหมือนน้ำ หรือ มีธรรมชาติเป็นน้ำ ไหลเชียวก็ได้ ไหลเอื่อยอ้อยก็ได้ มีทั้งน้ำขึ้นและน้ำลง และลื่นไหลไปได้ทุกสถานที่ทุกรูปแบบ ความยืดหยุ่นและความรู้จักปรับตัวใหม่ได้เสมอ เป็นลักษณะพิเศษที่ไม่ธรรมดาหนักของสังคมไทย และคนไทย

บทพระราชนิพนธ์เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย และรวมทั้งเรื่องอื่นๆ ในชุดเดียวกันนี้ ได้สะท้อนลักษณะเด่นของสังคมไทย และคนไทย ออกมาอย่างแจ่มชัด คุณค่าของบทพระราชนิพนธ์ชุดนี้จึงอยู่ที่ ผู้อ่านรู้จักอ่านและปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการครองตน ครองชีวิต และครองสังคม มากกว่าที่จะไปเพ่งเล็งถึงคุณค่าด้านวรรณศิลป์ แต่เพียงอย่างเดียว วรรณคดีกับชีวิตและสังคมเป็นสิ่งที่ก่อเกิด และดำเนินไปด้วยกัน สัมพันธ์ซึ่งกันและกันและส่งผลสะท้อน ต่อกัน ผลึกของชีวิตและสังคมก่อให้เกิดวรรณคดีที่หลากหลาย และวรรณคดีเหล่านั้น ก็มีผลส่งผลให้เกิดวิถีชีวิต และสังคมใหม่ ที่งดงามยิ่งๆ ขึ้น

เล่าเรื่องย่อ

เชิญชวนอ่านนิทานเรื่องสังข์ศิลป์ชัย

ความเดิมก่อนตอนที่พระราชนิพนธ์เป็นบทละคร

ท้าวเสนากุญชรเมืองปัญจาล มีชนิษฐาชื่อนางเกสรสมุณฑา อยู่มาวันหนึ่ง นางเกสรสมุณฑาถูกท้าวกุมภกันท์เจ้าเมืองอโนราช ผู้เป็นยักษ์ลักตัวไป ท้าวเสนากุญชรออกติดตามหานางไปพบธิดา ๗ คน ของเศรษฐี ก็พอพระทัย จึงขอนางทั้งเจ็ดมาเป็นบาทบริจาริกา ต่อมานางไกรสรซึ่งเป็นบาทบริจาริกาอีกคนหนึ่งมีลูกลักษณะเป็น ราชสีห์มีไช้มนุษย์จึงได้ชื่อว่าสิงหรา ส่วนนางทั้งเจ็ดต่างก็มีโอรส ทุกคน เฉพาะโอรสของนางประทุมผู้เป็นน้องคนสุดท้องนั้นเกิดมา มีสังข์ ศร และพระขรรค์ติดมาด้วยจึงได้ชื่อว่า สังข์ศิลป์ชัย (สังข์ คือหอยสังข์ ศิลป์คือศรศิลป์ ชัยคือพระขรรค์ชัยศรี) นางผู้พี่ ทั้งหกเห็นโอรสของนางประทุมมีบุญญาธิการผิดกับโอรสของตนก็ ริษยา จึงติดสินบนโหรให้พยากรณ์ว่าเป็นกาลกิณี ท้าวเสนากุญชรจึง ทรงขับพระสังข์ศิลป์ชัยและสิงหราพร้อมด้วยมารดาออกจากเมือง ร้อนถึงพระอินทร์ต้องลงมาเนรมิตเมืองให้ทั้งสี่คนอยู่ที่ชายแดน เมืองปัญจาลนั้น

วันหนึ่งท้าวเสนากุญชรทรงสุบินว่า นางเกสรสมุณฑาชนิษฐา ซึ่งถูกท้าวกุมภกันท์ยักษ์ลักตัวไปเป็นมเหสีนั้น หากได้ผู้มีฤทธาานุภาพ ไปติดตามก็จะได้ตัวคืนมา แต่หาผู้ใดอาสาไม่ได้ ก็ไม่สบายพระทัย

จนประจวบ จึงมีรับสั่งให้โอรสทั้งหกไปต้อนรับสัตว์ป่ามาชมเล่น
โอรสทั้งหกไปพบพระสังข์ศิลป์ชัยสามารถแปลงศรเรียกฝูงสัตว์มาได้
เจ้าศรีสันต์โอรสองค์ใหญ่จึงขอให้แปลงศรเรียกฝูงสัตว์ไปให้ท้าว
เสนากุฎฆม แล้วกราบทูลว่าตนเองเป็นผู้เรียกฝูงสัตว์มา ท้าว
เสนากุฎสำคัญผิดคิดว่าเจ้าศรีสันต์มีฤทธิ์ ก็รับสั่งให้นำพระโอรส
ทั้งหลายไปติดตามหานางเกสรสมุณทา เจ้าศรีสันต์จึงชวน
พระสังข์ศิลป์ชัยและสิงหราชไปด้วย เมื่อไปถึงฝั่งทะเลที่จะข้ามไป
แดนยักษ์ พระสังข์ศิลป์ชัยขึ้นขี่สังข์ข้ามไปได้แต่องค์เดียว ผ่านไป
ถึงเมืองท้าววันนุราชผู้เป็นพี่ของท้าวกุมภกันท์ ปรกิต้าววันนุราช
จะนอนหลับคราวละหลาย ๆ ปี บังเอิญที่ขณะนั้นเป็นเวลาท้าว
วันนุราชนอนหลับ พระสังข์ศิลป์ชัยจึงผ่านไปได้ ครั้นเดินทางต่อไป
ได้พบนางเทพธิดาจึงผูกสมักรักใคร่กัน จากนั้นจึงลางางเดินทาง
ต่อไปยังเมืองอโนราช

ฝ่ายนางเกสรสมุณทามีธิดากับท้าวกุมภกันท์ชื่อนาง
ศรีสุพรรณท้าวกุมภกันท์เล่นสกาแก่พนักษะพระยานาคเจ้าเมืองบาดาล
ต้องยกนางศรีสุพรรณให้เป็นมเหสีของพระยานาค วันที่พระสังข์ศิลป์ชัย
เดินทางถึงเมืองอโนราชนั้น ท้าวกุมภกันท์ออกไปเที่ยวป่า พระ
สังข์ศิลป์ชัยเข้ามาถึงปราสาทพบนางเกสรสมุณทา สอบความดู
ก็ทราบว่าเป็นอาหลานกัน นางเกสรสมุณทายังอาลัยท้าวกุมภกันท์
ไม่อยากจะจากไป ทั้งกลัวฤทธิ์เดชยักษ์จะทำอันตราย พระ
สังข์ศิลป์ชัยจึงขึ้นสรวดว่ามีอาวุธที่ทรงอำนาจเกิดเสียงสะเทือน
เลื่อนลั่นเป็นโกลาหลไปทั่ว ท้าวกุมภกันท์ได้ยินเสียงจึงรีบเดินทาง
กลับเมือง นางเกสรสมุณทาให้พระสังข์ศิลป์ชัยซ่อนตัว แล้วนาง

ก็วิ่งวนให้ท้าวกุมภกันท์พากลับไปเยี่ยมท้าวเสนากุญพระเจ้าเชษฐาซึ่ง
พลัดพรากจากกันมานาน แต่ท้าวกุมภกันท์กลัวเมื่อได้ลัคนางมา
ถ้าพากลับไปเมืองมนุษย์ ที่ไหนเลยจะได้นางคืนมาอีก ครั้น
ท้าวกุมภกันท์หลับไหล พระสังข์ศิลป์ชัยจึงออกจากที่ซ่อนมาพา
นางเกสรสมณทาไปแอบในถ้ำนอกเมือง ตนเองกลับไปยังปราสาท
หมายว่าจะรบกับท้าวกุมภกันท์

ท้าวกุมภกันท์เกณฑ์พลยักษ์มาสู้รบ ข้างพระสังข์ศิลป์ชัย
ก็เขียนหนังสือผูกศรแผลงไปบอกสิงหราชให้มาช่วย ในที่สุดท้าว-
กุมภกันท์ต้องศรของพระสังข์ศิลป์ชัยถึงแก่ชีวิต ก่อนจะตายได้
สั่งความขอให้นางเกสรสมณทาและพระสังข์ศิลป์ชัยไปช่วยนาง
ศรีสุพรรณที่เมืองบาดาลด้วย

สังข์ศิลป์ชัยจึงให้สังข์นำไปยังเมืองบาดาลแจ้งแก่พระยานาค
ว่าท้าวกุมภกันท์ให้ตนนำลูกบาทศกามาทำเล่นพนันแทน ทั้งแกล้ง
บอกว่าพระขรรค์ของตนมีฤทธิ์ปราบครุฑได้ วิสัยพระยานาคนั้นกลัว
ครุฑ จึงพนันเอาพระขรรค์เป็นเดิมพัน แต่ถ้าพระสังข์ศิลป์ชัยชนะ
จะต้องการสิ่งใดในเมืองนาคให้เลือกเอาตามชอบ พระยานาค
แพ้สกา พระสังข์ศิลป์ชัยขอเอานางศรีสุพรรณ พระยานาคไม่ให้
เกิดรบกัน พระยานาคเป็นฝ่ายแพ้ พระสังข์ศิลป์ชัยจึงพานาง
ศรีสุพรรณและนางเกสรสมณทาเดินทางกลับเมืองปัญจาล ครั้น
ผ่านเมืองท้าววันนุราชประจวบเวลาที่ท้าววันนุราชตื่นนอน นาง
เกสรสมณทาจึงหลอกท้าววันนุราชว่าท้าวเสนากุญพระเจ้าเชษฐาประจวบ
ให้พระสังข์ศิลป์ชัยมารับนางเกสรสมณทา และนางศรีสุพรรณไป
เยี่ยม เมื่อได้รับอนุญาตจากท้าวกุมภกันท์แล้ว ท้าววันนุราชจึงพา
คนทั้งสามเหาะข้ามทะเลไปส่งยังที่ไอรสทั้งหกและสิงหราชคอยอยู่

ฝ่ายเจ้าศรีสันทและโอรสอื่น ๆ มีจิตริษยาว่าพระสังข์ศิลป์ชัยทำงานสำเร็จ โดยเป็นผู้พานางเกสรสมณทากลับมาได้ หากความทราบถึงท้าวเสนากุญจะทรงยกราชสมบัติให้ จึงหาอุบายกำจัดพระสังข์ศิลป์ชัย

ความตอนที่ทรงพระราชนิพนธ์เป็นบทละคร

ระหว่างเดินทางกลับปญจาลนคร โอรสทั้งหกออกอุบายกำจัดพระสังข์ศิลป์ชัยโดยลวงไปเที่ยวป่าปิ่นเขาเล่น เจ้าศรีสันทลวงพระสังข์ศิลป์ชัยให้ถอดศรและพระขรรค์วางไว้ แล้วผลักพระสังข์ศิลป์ชัยตกเหวไป แต่ครั้นกลับมาดูที่วางศร และพระขรรค์ทั้งไว้ก็หาไม่เจอ นางเกสรสมณทาให้ช่วยกันค้นหาพระสังข์ศิลป์ชัย เจ้าศรีสันทแยกทางไปกับนางศรีสุพรรณ ระหว่างทางนั้นก็เกี้ยวพาราสีนาง นางจึงโกรธกลับมาฟ้องมารดา นางเกสรสมณทาชวนเคืองเจ้าศรีสันทมาก ครั้นหาศรและพระขรรค์ไม่พบจึงชวนกันเดินทางต่อไป โดยนางเกสรสมณทาได้ปลดสไบของนางกับช่องของนางศรีสุพรรณทำเป็นธงปักไว้แล้วอธิษฐานว่า ถ้าพระสังข์ศิลป์ชัยยังไม่ตายขอให้มีผู้นำของทั้งสองสิ่งมาคืน แต่ถ้าตายไปแล้วก็ขอให้ของทั้งสองสิ่งสูญหายไป ฝ่ายสิงหราชซึ่งแยกไปหาอาหารเกิดสังหรณ์ใจว่าพระสังข์ศิลป์ชัยจะเป็นอันตรายเหวตาบันดาลให้ไปพบศร และพระขรรค์ที่วางไว้ สิงหราชจึงนำกลับไปให้มารดา ทั้งนี้ต่างก็ยังเชื่อว่าพระสังข์ศิลป์ชัยยังไม่เป็นอันตรายด้วยปราสาทราชวังที่พระอินทร์ลงมาเนรมิตไว้ให้อยู่อาศัยนั้นยังบริบูรณ์ดี ส่วนนางเกสรสมณทา นางศรีสุพรรณ และ

โอรสทั้งหกเดินทางต่อไปถึงเมืองปัญจาลได้พบท้าวเสนากุญต่างก็ยินดี เจ้าศรีสันต์เพ็ดทูลเอาเป็นความสามารถของตนทั้งหมด โดยมีนางเกสรสมุณฑา และนางศรีสุพรรณไม่รู้ที่จะยืนยันความจริงอย่างไรจึงได้แต่โกรธแค้นอยู่

กล่าวถึงนายสำเภาจีนล่องเรือจะไปค้าขายที่เมืองปัญจาลพบผ้าสไบและช่องที่ทำเป็นธงปักไว้กลางทางจึงเก็บไปถวายท้าวเสนากุญ ท้าวเสนากุญจึงมอบผ้าสไบให้นางเกสรสมุณฑา และมอบช่องให้นางศรีสุพรรณ ทั้งสองนางได้รับของก็พากันร้องไห้ยินดีที่พระสังข์ศิลป์ชัยยังไม่ตาย ท้าวเสนากุญทรงซักถามเรื่องราว นางเกสรสมุณฑาก็เล่าความจริงให้ฟัง แต่ท้าวเสนากุญไม่ทรงเชื่อเพราะทรงคิดว่า โอรสทั้งหกเป็นผู้มีฤทธิ์เดชไปช่วยนางเกสรสมุณฑามา นางทั้งสองน้อยใจจึงชวนกันเดินทางกลับเมืองอโนราช ท้าวเสนากุญจึงติดตามไปส่งนาง

ฝ่ายพระสังข์ศิลป์ชัยได้พระอินทร์มาช่วยชีวิตไว้และกลับไปอยู่กับมารดา ครั้นท้าวเสนากุญ นางเกสรสมุณฑา และนางศรีสุพรรณเดินทางผ่านมาได้พบกับพระสังข์ศิลป์ชัย ท้าวเสนากุญจึงทรงยอมเชื่อและรับพระสังข์ศิลป์ชัย นางประทุมและนางไกรสร กลับเข้าเมือง ทั้งมีรับสั่งให้นำโอรสทั้งหกกับมารดาและโอรไปประหารชีวิต แต่พระสังข์ศิลป์ชัยทูลขอให้ทรงยกโทษให้

ความตอนปลายต่อจากที่ทรงพระราชนิพนธ์

ท้าววัฒนราชรู้ว่าพระสังข์ศิลป์ชัยฆ่าท้าวกุมภกันชน้องชายตาย แล้วจึงนางเกสรสมุณฑาและนางศรีสุพรรณไปก็โกรธแค้น

จึงชวนพระยานาคให้ยกทัพไปตีเมืองปัญจาล ขณะที่ยกทัพไป
ถึงนั้นพระสังข์ศิลป์ชัยและสิงหราชออกไปเที่ยวป่า ทักษิณและนาค
เข้าล้อมเมืองไว้ขอให้ท้าวเสนากุญส่งนางทั้งสองคืน ท้าวเสนากุญ
ขอเวลา ๓ วัน จนพระสังข์ศิลป์ชัยและสิงหราชกลับมา เกิดสู้รบกัน
พระยานาคแพ้หนีกลับเมืองบาดาล ส่วนท้าววันนุราชนั้น
พระสังข์ศิลป์ชัยเห็นว่า เป็นผู้มีความดีจึงขอเป็นไมตรีต่อกันสืบไป

ความต่อจากนี้ ในบทละครเก่าว่าท้าวเสนากุญและ
ท้าววันนุราชให้อภิเษกพระสังข์ศิลป์ชัยและนางศรีสุพรรณครองเมือง
ปัญจาล ส่วนฉบับลาวว่าพระสังข์ศิลป์ชัยกลับไปอภิเษกกับ
นางเทพธิดาซึ่งได้พบกันครั้งไปตามหานางเกสรสุมนพา ส่วนนาง
ศรีสุพรรณนั้นพระยานาคมาขอเป็นไมตรีแล้วรับนางกลับไปเป็น
มเหสีดังเดิม

ตอนที่ ๑
สังขศิลป์ชัยตกเหว

ซ้ำ

๑ เมื่อนั้น

ต่างซบซิบกันจํารรจา
แม่นสัจศิลป์ชัยได้ไปเฝ้า
ชนมทามาให้ไสยาพิช

ทั้งทกให้คิดริษยา
ใครมีปัญญาจงเร่งคิด
เห็นเราทกคนไม่พ้นผิด
มันไม่กินเหมือนจิตที่คิดไว้

ฯ ๔ คำ ฯ

ร้าย

๑ ศรีสันทจึงว่าไปทันที
ไปเที่ยวหาอาหารที่ในไพร
เราจะยียวนชักชวนมัน
ผลักให้ตกเหวมรณา
อันนางสุพรรณเทวี
ต่างเห็นชอบชวนกันดีใจ

วันนี้สิงหราชอยู่ไม่
ทั้งสัจศิลป์ชัยไว้พลลา
ไปเก็บพรรณผลไม้บนภูผา
จึงกลับมาพาพระอาไป
จะพนมือพี่ไปที่ไหน
มาหาสัจศิลป์ชัยฉับพลัน

ฯ ๖ คำ ฯ เพลง

๑ ลูบหลังลูบหน้าแล้วพาที่
เก็บผลพฤษภที่เขานั้น

เรานี้จะพากันผายผัน
มาให้สุพรรณกับพระอา

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น	พระสังข์ได้ฟังไม่กังขา
รับคำทั้งหกพैया	กราบบาทพระอาแล้วว่าไป
ตัวหลานทั้งเจ็ดจะจรดล	ไปเก็บผลพฤษภาที่ใกล้ใกล้
ทั้งสององค์จงอยู่พลับพลาย	ประเดี๋ยวใจจะมาให้พร้อมกัน
ว่าแล้วจัดแจงแต่งองค์	พระหัตถ์ทรงสังข์ศรพระแสงขรรค์
ทั้งเจ็ดองค์ลงจากพลับพลาลั่น	เจ้าศรีสันทน์นำหน้าคลาไคล

๙ ๖ คำ ๙ เชิด

ชมดง

๑ ชีชมรุกขชาติดาษเดียร	เต็งตะเคียนยางสูงไสว
มูกม่วงพวงผลแกว่งไกว	เฟื่องไฟไกรกร่างมะปรางปริง
พระสังข์ศิลปียหาไม่งำม	สอยผลสุกห้ามทุกก้านกิ่ง
ศรีสันทน์ก้มเก็บกอนดินทั้ง	หล่นร่วงช่วงชิงกันไปมา
บ้างชักเชือกเขาเถาว์วัลย์	ขึ้นผูกพันกิ่งไทรสาขา
ผลัดกันไกวเล่นเป็นชิงช้า	สรวลสันต์หรรษาสำราญใจ
พากันท่องเที่ยวเลี้ยวลอด	เลียบขึ้นบนยอดเขาใหญ่
ต่างชวนพระสังข์ศิลปีย	เล่นไล่ปิดตาหากัน

๙ ๘ คำ ๙ เพลงฉิ่ง

ดาษเดียร มากมายเคลื่อนไหวกลาด

“ข้ามนรุษชาติตาชเดียว
มุกม่วงพวงผลแก่งไกว

เต็งตะเคียนข้างบูงสูงไส
เพลิงไฟไกรกร่างมะปรางปริง”

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
ทำมารยาว่าแก่พระสังข์พลัน
เราจะวิ่งเต้นเล่นสนุก
จะถูกเนื้อถูกตัวพีกกล้วยไป

ศรีสันต์แสนกลคนขยัน
เจ้าถือศรพระขรรค์ไว้ทำไม
ฉวยลัมลูกพลาดพลั้งไม่ยั้งได้
วางไว้เล่นแล้วจึงมาเอา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
วางพระขรรค์ศรไว้ด้วยใจเบา
แล้วจึงตามพีศรีสันต์
หยิกหยอกหลอกล้อกันไปมา

พระสังข์ศิลป์ชัยไม่รู้เท่า
ที่ริมเงื้อมเขาสำคัญตา
ลดเลี้ยวไล่กันบนภูผา
เกษมสันต์หรรษาทั้งเจ็ดองค์

ฯ ๔ คำ ฯ เพลงฉิ่ง

๑ เมื่อนั้น
พาเที่ยวเลี้ยวเลียบเวียนวง
หยิบศิลามาทิ้งลงไปดู
ชะโงกตามลงไปใจทักทัก
จึงร้องเรียกพระสังข์ศิลป์ชัย
ว่าพลางพรั่งพร้อมเข้าล้อมตัว
ทำซีโวชีเว้ด้วยเล่ห์กล
ตรงมือนั้นแน่นแลแววแวว
ต่างเข้ายืนเคียงเมียงเขม้น
จึงผลักพระสังข์ศิลป์ชัย

ศรีสันต์ครั้นเห็นพระสังข์หลง
พบเหวดังประสงค์จำนงนึก
เอียงหูคอยฟังไม่ดังกึก
แลลึกเป็นหมอกมืดมัว
มาดูเหวใหญ่มิใช่ชั่ว
อย่ากลัวเลยพื่ออยู่นี้แล้ว
ลางคนหลอกลวงว่าดวงแก้ว
เห็นแล้วหรือยังถอยหลังไย
ครั้นเห็นงวายนงหลงไหล
ตกลงลอยลงไปในเหวนั้น

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิดฉิ่ง โอด

“ทำชีโวชีเว้ด้วยเล่ห์กล
ตรงมือนั้นแน่นแลแวววาว

สองคนหลอกลวงว่าดวงแก้ว
เห็นแล้วหรือยังถอยหลังไย”

๑ ต่างคนขึ้นชมสมคะเน
พากันวิ่งกลับมาจับพลัน
ไม่พบเห็นเป็นอัศจรรย์จิต
เถียงกันอ้ออิงคะเนไป
หาพลางต่างโมโหพาโลกัน
คันทั้งสองข้างหนทางจร
ศรีสันท์จึงว่าแก่น้องยา
ใครอย่าบอกออกความทั้งนี้ไซ้

หัวเราะว่าฮาเฮเกษมสันต์
หาศพระขรรค์ที่วางไว้
ต่างคนต่างคิดสงสัย
เมื่อที่ทางจำได้แน่นอน
คนนี้ว่าคนนั้นลักซ่อน
ไม่ได้ศพระขรรค์ก็เสียใจ
เรากลับไปพระอาจะถามไถ่
ซักซ้อมพร้อมใจแล้วโคลคลา

ฯ ๘ คำ ๕ เขต

๑ ครั้นถึงพระอาทำหน้าเศร้า
มิได้แถลงแจ้งกิจจา

ก้มเกล้ากราบลงตรงหน้า
ทำก้มพักตร์ไศกาสะอื้นไป

ฯ ๒ คำ ๕ โอด

๑ เมื่อนั้น
เห็นहनัตาโศกาลัย
เหตุผลอย่างไรไม่บอกแจ้ง
พระสังข์ไปไหนจึงไม่มา

นางเกสรสมุณฑาศรีใส
หลากใจไต่ถามมิทันช้า
มาโศกศัลย์กันแสงโยหนักหนา
จงแจ้งกิจจาอย่าไค้

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
เข็ดน้ำตาพลางทางพาที
พระสังข์น้องรักเฝ้าชักชวน
แล้ววิ่งเต้นเล่นแข่งสุดใจ

ทั้งหกพี่น้องทำหมองศรี
เมื่อตะกี้หลานพากันเที่ยวไป
รบกวนให้พาขึ้นเขาใหญ่
ห้ามไม่ฟังเลยนะพระอา

ล้วนห้วยเหวเปลวปล่องทั้งสองข้าง ข้าเดินนำทางไปข้างหน้า
พระสังข์ตามหลังหลานมา ประเดี๋ยวเหลียวหาก็หายไป
ข้าทั้งหกคนเที่ยวค้นทั่ว จะพบตัวน้องยากี่หาไม่
แม้มักเหวเหล่านั้นเห็นบรรลีย์ หรือจะเป็นกระไรไม่แจ้งการณ

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น นางเกสรสมณฑาฟังว่าขาน
ทั้งนางสุพรรณนงคราญ ปัมปานชีวันจะบรรลีย์
ต่างตระหนกอกสันขวัญหาย พุ่มฟายชลเนตรหลังไหล
จึงว่าแก่นัดตายใจ ไปเล่นถึงไหนอย่าอำพราง
จงพาออกไปเที่ยวค้นดู เกลือกจะหลงอยู่ในปากว่าง
แล้วลงจากพลับพลาทั้งสองนาง ศรีสันทน์นำทางจรจรล

๙ ๖ คำ ๙ เพลง

๑ เมื่อนั้น ทั้งหกแสนกลคนขยัน
ครั้นถึงศิริที่สำคัญ ทำโศกศัลย์ทูลองค์พระเจ้าอา
พระสังข์ศิลปชัยมาสุญหาย ที่ทางแคบเหวรายทั้งซ้ายขวา
หลานทั้งหกคนเที่ยวค้นคว้า ที่เหล่านี้หนักหนาไม่พบพาน

๙ ๔ คำ ๙ เจริญ

ไอร่าย

๑ เมื่อนั้น	นางเกสรสมุณทายังสงสาร
รุ่มร้อนหฤทัยดังไฟกาฬ	เยาวมาลย์ลตเลี้ยวเที่ยวมา
ค้อยย่องเหยียบเลียบลัดไปนอกทาง	สองนางเรียกร้องแล้วมองหา
ไม่ประสบพบองค์พระนัตดา	กัลยาครวญคร่ำรำไร
โอ้อ่าพระสังข์ศิลป์ชัยเอ๋ย	ไม่มาหาอาเลยไปอยู่ไหน
หรือว่าผีสิงที่กลางไพร	ซ่อนพระสังข์ไว้กระมังนา
ขอให้พบพานพระหลานรัก	จะบวงสรวงเซ่นวักให้หนักหนา
ร่ำพลางนางทรงโสกา	ป้ำว่าโฉมฉายจะวายปราณ

ฯ ๘ คำ ๕ โอต

ร่าย

๑ เมื่อนั้น	เจ้าศรีสันทาจึงว่าขาน
จะโคกคัลย์อยู่เห็นไม่เป็นการ	เราคิดอ่านแยกย้ายรายกัน
เจ้าชาติจงไปด้วยพระอา	นางสุพรรณกับข้ามาผายผัน
เจ้าทั้งสี่นี้แยกไปทางนั้น	ช่วยกันดันดันคั่นคว่า
และทำชะเง้อดูเงียหูฟัง	เอ๊ะเสียงพระสังข์ร้องเรียกหา
ออกชื่อเจ้าสุพรรณกัลยา	เร็วเถิดอย่าช้ามาจะไป

ฯ ๖ คำ ๕ เจริจา

๑ เมื่อนั้น	นางสุพรรณยินดีจะมีไหน
จะใคร่พบพระสังข์ศิลป์ชัย	ก็เดินตามไปไม่คิดแคลง

ฯ ๒ คำ ๕ เพลง

๑ เมื่อนั้น

นำนางดำเนินคว้างแคว้ง
เห็นที่สมทุมพุ่มไม้
หยุดนั่งนี้ก่อนเกิดกัลยา

ศรีสันท์ทำเทียวเสาะแสวง
พาลัดแลงไปให้ไกลอา
ก็เข้าไปนั่งลงแล้วร้องว่า
จะได้ปรึกษาหารือกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

คิดว่าเป็นวงศ์พงศ์พันธุ์
จึงว่าหยุดโยให้เนิ่นช้า
รีบไปให้พบเสียเดี๋ยวนี้

นางสุพรรณไม่รังเกียจเด็ดฉันท
ก็ไปนั่งลงพลันทันที
เหน็ดเหนื่อยหนักหนาเจียวหรือพี
ช้านักชนนี้จะคอยเรา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

ยืมแยมพูดจาก็วตาเพรา

ศรีสันท์แสนกลร้ายมนต์เป่า
นี้แน่เจ้าจะว่าให้ดีเจียว

ฯ ๒ คำ ฯ

ชาตรี

๑ ปลื้มเคยปลื้มจิต

พี่ยังเกรงกริ่งอยู่สิ่งเดียว
อันพระสังข์แม้ว่าข้าหาได้
ถ้าพี่ได้สมจิตที่คิดมา

แม่อย่าคิดเคืองชุ่นจนเจียว
จะให้เทียวเหนื่อยเปล่าไม่เข้ายา
สินจ้างจะให้อะไรซ้ำ
จะอุตส่าห์เทียวคันจนสิ้นแรง

เพรา สวยงาม

อันความที่พี่รักเจ้าหนักหนา
เรามาในที่ทางก็กลับแล
พลางชยดเข้าชิดสะกิดหลัง
ท่าและเลียมถูกต้องลงใจ

จริงจริงนะน้องอย่ากินแหว่ง
พอเป็นพักเป็นแรงจึงค่อยไป
จะปราณีพี่มั่งหรือหาไม่
เจ้าถอยหนีพี่ไยก็ลยา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
ลูกยืนขึ้นเสียมิดได้ช้า
ว่าจะพาเที่ยวหาสังข์ศิลป์ชัย
ช่างสับปลับอย่างนี้ทีเดียว
พาซื้อสื่อจิตคิดว่พี่
ได้เห็นกันสินะไม่ละใคร

นางสุพรรณเคื่องแค้นเป็นหนักหนา
แล้วว่าดูพี่เช่นนี้เจียว
ลวงให้ตามมาถึงป่าเปลี่ยว
ด้านหน้ามาเกี่ยวไม่อาจใจ
ธรรมเนียมมันมีอยู่ที่ไหน
กลับไปจะทูลพระมารดา

ฯ ๖ คำ ฯ

โอโธ

๑ น้องเอยน้องรัก
เมื่อมาแต่หนุ่มสาวสองรา
ถ้าเจ้ามีหย่อนผ่อนปรน
จงคิดซึ้งใจดูให้ดี
ถึงเจ้าจะว่าให้อำรู้
ตายไหนตายไปคงไม่ฟัง
อันพี่น้องครองกันแลยังยืน
ว่าพลางเข้าใกล้ไขว่คว้า

สุดที่พี่จะหักเสน่หา
ในกลางป่าคำไม้เช่นนี้
ไขว่ถามฤๅมจะพ้นพี่
ไม่พอที่จะโกรธซึ่งตึงตัง
จะโบยตีพี่สู่เสียหลัง
เอ็นดูพี่มั่งเกิดแก้วตา
ไม่เสียเรือนผู้อื่นดีหนักหนา
อู่หน้าอย่าหยิกจะป่วยไป

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้าย

๑ น้อยเอยน้อยจิต
มาทำข่มเหงไม่เกรงใจ
เอออะไรที่โชนช่างด้านดื้อ
ถึงสิ้นฤทธิ์ผิดชอบก็สูญตาย
นางเมินเดินหนีจะกลับไป
ตะโกนกร้องเรียกพระมารดา

คิดนิดหนึ่งว่าเป็นผู้ใหญ่
จะแกล้งให้อภัยสอດಾಯ
เช่นนี้แล้วหรืออย่าพักหมาย
สัญญาติชายบัดชบไม่คบค้า
นี่อะไรเหตุเกิดมาขวางหน้า
ศรีสันทม์มันจะฆ่าลูกเสียแล้ว

๙ ๖ คำ ๙

โอโธม

๑ แสนเออยแสนแขนง
อันเจ้าจะพันมือพี่ไม่มีแวน
ฟัง้องอนวนว่าแต่โดยดี
เพราะรักเจ้าหนักหนาจึงคร่ำยื้อ
จะมีให้ยึดไว้อย่างไรเล่า
นำซังดูเอาเฝ้าหยิกตี
เป็นไรเป็นไปไม่ฟังกัน
ว่าพลางสวมสอดกอดรัด

อย่าพักก่นกรรแสงเสียงแจ้ว
แมนคลาดแคล้วไปได้มิใช่มือ
ไม่พอที่โกรธซึ่งอึ้งอื้อ
ควรหรือแก้ตัวไม่ปราณี
เมื่อเจ้าคอยแต่จะวังหนี
จะถูกนิตก็มีแต่ฮึดฮัด
จะประชันเรี่ยวแรงที่แข็งแกร่ง
นางสะบัดหนีได้ไล่ตามมา

๙ ๘ คำ ๙ เชิด

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
เป็นไรเจ้าสุพรรณกัลยา

นางเกสรสมุณทาจึงร้องว่า
จึงร้องอิงมาด้วยอันใด

๙ ๒ คำ ๙ เจริง

๑ เมื่อนั้น
อ้ายศรีสันท์มันพาเข้าไป
ลูกแคนขัดใจจะกลับมา
ข้าสับตัดวังหนีตะลิตะลาน

นางสุพรรณทูลแจ้งแถลงไข
ถึงพุ่มไม้ที่เปลี่ยวก็เกี่ยวพาน
มันก้นหน้าคร้ายฮักหาญ
อ้ายหน้าด่านจัญไรมันไล่มา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ดูเถิดเจ้าสุพรรณช่างพูดจา
เมื่อไรเข้าได้ทำเช่นนั้น
เจ้าสิสันท์ตัดได้หัดปรีอ
ไม่ได้เกี่ยวสักรักคำทำสกนิต
รู้กระนี้ไม่ไปด้วยใครเลย
ว่าข้าไล่มาใครอย่าเชื่อ
เอออะไรช่างปดลดเลี้ยว

ศรีสันท์ขึ้นเสียงเถียงต่อหน้า
แกลังพาโลข้าว่าคร้ายฮัก
มาลวงตะกั่วกันเดียวนี้หรือ
ข้าคนซื่อเช่นนี้ยังมีเคย
พาลผิดเปล่าเปล่าแม่เจ้าเอ๋ย
จะนั่งเฉยอยู่นี้มีดีเจียว
เพราะเห็นเลือดกใจวังไม่เหลียว
อย่าเชื่อนางข้างเดียวพระเจ้าอา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ชะเจ้าคนดีศรีสันทา
พูดเลียบเปรียบเปรยถึงลูกผ้า
แต่แรกเจ้าง้องอนวอนวัง

นางสุพรรณตอบพลาทางขึ้นหน้า
ยังว่าไม่รับสับปลับจริง
ด้านหน้าแก้ตัวไปทุกสิ่ง
อ้อยอิ่งเข้าซึ้งพิริพรี

ลวงตะกั่ว วิธีพิสูจน์ความบริสุทธิ์อย่างโบราณ โดยนำตะกั่วไปหลอม
ละลายแล้วล้วงมือลงไป

ไม่คิดอายผีสาวที่กลางดง
ครั้นเขาไม่ลุ่มหลงปลงใจ
จะหยิกข่วนเท่าไรก็ไม่เจ็บ
ดูเถิดที่ต้นคอกับข้อมือ

แทบจะกัมหัวลงกราบไหว้
เข้าไล่ฉวยจุดยุติ้อย
นั่นมิใช่รอยเล็บของกูหรือ
ยังจะตื้อเถียงได้ไม่อายเลย

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เมียงเมินหัวเราะเยาะเย้ย
คำคารมลมเติบสุดใจ
ครั้นว่าบังชดใจร้องไห้โฮ
เมื่อข้าสาละวนจะดันป่า
อุตส่าห์บุกเข้าไปในรกเขียว
ชะง่างวาช่วนล้าวยรอยเล็บ
แต่เช่นเจ้ากระนี้มิอยากกลัว
ยังกลับมาประกวอดวดแรง
มาลองดูเดี๋ยวนี้ก็เป็นไร
จะถั่งเถียงกันไปไม่ได้ข้อ
คำบุราณท่านว่าไว้เป็นครู

เจ้าศรีสันทาทำหน้าที่
เจ้าข้าเอ๋ยนางนี้ข้าพาโล
เห็นเขาเกรงผู้ใหญ่ไม่ตอบโต้
มีแต่โมโหไปข้างเดียว
ค้นคว้าหาน้องท่องเที่ยว
หนามเกี่ยวเป็นแผลไปทั้งตัว
เลือกเก็บเอามาว่าพอน้ำชั่ว
ถ้าตัวต่อตัวมีพันไป
ว่าข้าจุดยุติแย่งเจ้าไม่ไหว
ใครจะแรงกว่าใครให้เอาดู
เขาจะหัวร่อน่าอดสู
ใครไขหูดได้ก็ไต่บุญ

๙ ๑๒ คำ ๙ เจริญ

ไขหูด ทำเฉยเชื่อน

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าไอ้เจ้าเล่ห์เนรคุณ
มิใช่ว่ากูไม่รู้เท่า
มึงเถียงได้ด้วยไม่มีพยาน
เหตุเพราะนัตตากูสูญหาย
ชวนทะเลาะเกาะแคะครั้นเครง

นางเกสรสมณฑาก็เคืองชุ่น
ทุจริตคิดวุ่นไปโดยพาล
พูดแก้เปล่าเปล่าอ้ายหน้าด่าน
ทำหักหาญเห็นว่าซ้ากลัวเกรง
จึงจ้วงจาบหยาบคายข่มเหง
ฝากไว้เถิดเอ็งเป็นโรมี

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ส่วนนางสุพรรณกระนั้นดี
เออออะไรนี่พอทีหรือ
ท่านลงโทษโกรธซึ่งซังซิง
แมนสังข์ศิลป์ชัยไม่สูญหาย
แกล้งพูดเปรยเย้ยเยาะลวนลาม

ศรีสันทน์บนเตียงเสียงอื้อ
คนอื่นแล้วมีแต่ไม่จริง
เป็นเคราะห์เพราะเชื่อต่อผู้หญิง
ถ้าเป็นจริงเหมือนว่าน่าเกิดความ
เห็นจะขายเราเนไม่พักถาม
บันบำไปตามอำเภोज

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
กราบบาทพระอาแล้วว่าไป
เป็นคนมักได้ใครมี
เสียจริตกิริยาเป็นบ้า
อันใจข้าห้าคนนี่ชื่อแท้
เจ้าสุพรรณนั้นนี้กว่าน้องตัว
พระองค์จงดโทษสักครั้งหนึ่ง
จะรัญจวนครวญคร่ำอยู่ทำไม

เจ้าทั้งห้าคนคิดแก้ไข
พี่ศรีสันทน์นี้ใจมุทะลุ
หยาบซ้าพาที่ดิงดู
พูดกุกะไปไม่เกรงกลัว
รักอาเหมือนแม่บังเกิดหัว
ศรีสันทน์ทำชั่วไม่ชอบใจ
เราริบไปให้ถึงกรุงใหญ่
อันสังข์ศิลป์ชัยเห็นไม่มา

๙ ๘ คำ ๙

พรรณร้องไห้

๑ เมื่อนั้น

จึงปรึกษาสุพรรณกัลยา
สไบแม่กับช่องของโฉมยง
แน่นสังข์ศิลป์ชัยยังไม่ตาย
แล้วหยิบช่องกับผ้ามาทำธง
ขอเทวอารักษ์ทั้งจักรวาล
แน่ว่าพระสังข์ยังอยู่
ถ้าเจ้ามอดม้วยมรณา
สิ้นคำที่ร่ำพิชฐาน
คิดถึงนินดาที่ยังอาลัย

นางเกสรสมุณฑลห้อยหา
อยู่ซ้าก็สำหรับจะอับอาย
จะทำธงสำคัญมั่นหมาย
กลับมาดีร้ายจะพบพาน
ปักลงตั้งจิตพิชฐาน
ช่วยบันดาลให้แจ้งกิจจา
จงมีผู้เอาของไปให้ซ้า
ช่องกับภูษาจงสูญไป
เยวมาลย์เศร้าสร้อยละห้อยให้
ครวญคร่ำร่ำไรโศกา

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

ร้าย

๑ ครั้นค่อยคลายวิโยคโศกศัลย์ ก็ชวนกันลงจากภูผา
ศรีสันทน์นั้นนำมรคา ดันดัดลัดมาในดงดาน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ เมื่อนั้น

เที่ยวไล่สัตว์สิงหวิงทะยาน
ให้มันตึงกายตาเขม่น
คิดถึงพระสังข์ศิลป์ชัย

ฝ่ายเจ้าสิงหราคล้ำหาญ
เป็นลางบันดาลบอกเหตุภัย
จิตใจเยือกเย็นดังเป็นไข่
ก็แผลงอิทธิฤทธิ์ไกรกลับมา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

ข้อ ผมมวยเป็นก้อน สำหรับหนุนทรงผมให้ใหญ่หรือสูงขึ้น

๑ ครั้นถึงเชิงเขาลำเนาเนิน
ไม่เห็นที่ประทับพลับพลา
นั่งนึกตรึกไตรให้รำคาญ
หรือจะพากันรีบไปเวียงชัย
คิดพลางทางเที่ยวสัญจรหา
แล้วขึ้นเขาเข้าคั่นในวังเวียง
เทวัญบันดาลให้ผายผัน
เอ๊ะเกิดเหตุแท้แล้วอกุ
เป็นตายอย่างไรไม่แจ้งจิต
ยังคิดสร้อยเศร้าเปล่าอุรา

จึงลงเดินลดเลี้ยวเที่ยวหา
ทั้งพระอาน้องชายก็หายไป
จะเกิดเหตุเภทพาลเป็นโฉน
ที่จะหนีพี่ไปก็ใช่เชิง
บุกป่าภูก็้องร้องเป้ง
ทุกซุ้มเชิงรุกเรี้ยวเที่ยวมองดู
มาเห็นศรพระขรรค์ที่วางอยู่
จะมีผู้ทำร้ายแก่น้องยา
สุดคิดที่จะเที่ยวแสวงหา
ก็โศกภาครวญคร่ำรำไร

ฯ ๑๐ คำ ฯ โอด

๑ แล้วฝันจิตดำริตรองดู
เมื่อไม่พบน้องน้อยกลอยใจ
คิดพลางทางทำอนุภาพ
แผ่นโผนโฉนเหาะขึ้นอัมพร

จะนั่งอยู่กระนั้นก็มิได้
จำจะไปทูลสองพระมารดร
ปากคาบพระขรรค์กับสังข์ศร
ตรงไปนครบรรพต

ฯ ๕ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงลงจากอากาศ
กราบบาทสองนางพลากรันทด

ขึ้นปราสาทแก้วมรกต
พิไรรำกำสรดโคก

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๑ เมื่อนั้น
เห็นลูกมาร้องไห้ไม่สมประดี

องค์พระมารดาทั้งสองศรี
เทวี่คิดอัศจรรย์ใจ

ปลอบปลางทางถามมีทันช้า
มีเหตุเภทพาลประการใด

เป็นโรมาโคกคล้ายกันแสงให้
น้องรักอยู่ไหนจึงไม่มา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงเล่าความตามเรื่องไปปรับอา
ทั้งหกเชษฐากับน้องรัก
ลูกนี้โหดเขลาเบาใจ
ครั้นกลับมาไม่เห็นพระน้องชาย
ข้าค้นบนเขาเขินเดินดิน
สุดที่จะคิดติดตามหา
จึงรีบมาทูลแถลงให้แจ้งใจ

สิงหราโคกคล้ายเป็นหนักหนา
แต่ต้นมาจนถึงกลางไพร
ชวนกันหยุดพักในป่าใหญ่
ลาสังข์ศิลป์ชัยไปหากิน
พากันสูญหายไปหมดสิ้น
พบแต่สังข์ศิลป์พระขรรค์ชัย
ไม่รู้ว่าจะเกิดเชษฐเป็นโฉน
อันโทษตัวลูกไซร้ผิดนัก

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ชลเนตรฟุ้งฟองนองพักตร์

สองนางฟ้างเพียงอกหัก
นงลักษณ์ครวญคร่ำรำไร

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

ไฉ

๑ โอ้วาลูกรักของแม่เอ๋ย
หรือมาพลัดพรากจากไป
อันความคิดของมันเป็นรู้เท่า
ช่างไว้เนื้อเชื่อใจไฉ่แสนกล
เห็นว่ารับอามาได้แล้ว
จะได้หน้าได้ตาแต่พวกมัน

แม่เคยเชยชิดพิสมัย
เพราะเชื่อไฉ่กระยาจกทั้งหกคน
ได้ห้ามปรามเจ้าเป็นหลายหน
มันคนริษยาอาธรรม
จึงคิดฆ่าลูกแก้วให้อาสัญ
ควรหรือจ่อมขวัญไปหลงรัก

อนิจจาลูกน้อยมาสูญหาย
สองกรซ่อนทรวงเข้าอีกอีก

จะเป็นตายฉันใดไม่ประจักษ์
ชบพัดตรึงกันแสงศอกี

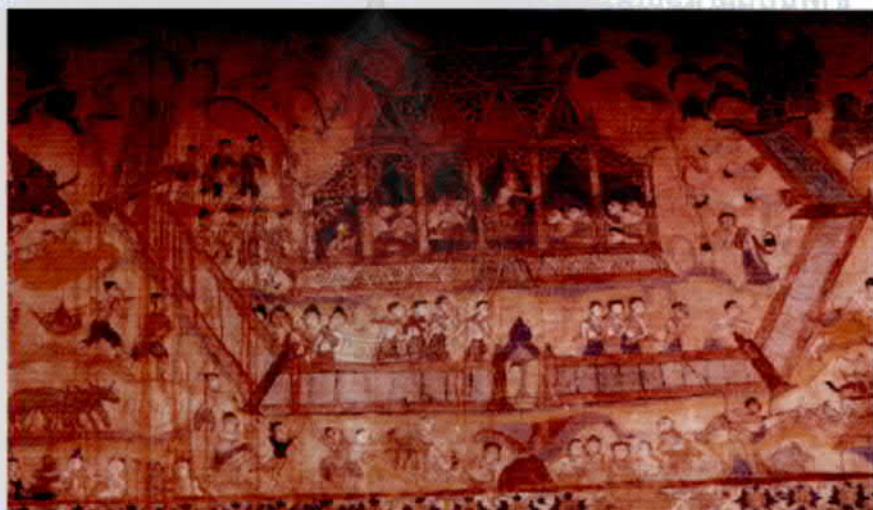
๙ ๘ คำ ๙ โยค

ว่าย

๑ ครั้นค่อยคลายวิโยคโคกคัลย
อันปราสาทราชฐานของเรา
แม้ว่าขวัญข้าวเจ้าม้วยมรณ
ต่อจะยังไม่ทิวงคต

จึงปรึกษากันทั้งสองศรี
บังเกิดมีเพราะบุญพระโอรส
เห็นกันเมืองสังข์ศรจะสูญหมด
ก็ค่อยคลายกำสรดโคก

๙ ๙ คำ ๙ เจริญ

“อันปราสาทราชฐานของเรา
แม้ว่าขวัญข้าวเจ้าม้วยมรณ

บังเกิดมีเพราะบุญพระโอรส
เห็นกันเมืองสังข์ศรจะสูญหมด”

ขวัญข้าว

คำเรียกแทนลูกรัก เดิมใช้ว่าขวัญเข้า (เข้า คือ ข้าว)

ลำจิ้น

๑ มาจะกล่าวบทไป
ใช้ใบจากกวาดตุงมุงมา
ต้นหนวางเข็มไม้สันทัด
น้ำท่ากินกินก็สิ้นไป
ลูกเรือชั้นซ่อสำปันลง
ต่างชั้นบกไปมิได้ยั้ง
บ้างพากันเที่ยวไปในดง
ชะรอยว่าใครเสียนาวา
แล้วแยกย้ายรายคันจนทั่ว
ต่างกลับลงมาสัตจอง

ฯ ๑๐ คำ ฯ เชิด

รำย

๑ ครั้นถึงจึงขึ้นบนลำภา
เอาผ้ากับช่องของสำคัญ
ต่างคนบนบานอยู่เชิงแซ่
คนงานกว้านสมอซ่อใบ

ถึงจิ้นนายสำเภาลำต้า
จะเข้าเมืองปัญจาส์เวียงชัย
ตกคั่งลมขัดไม่ออกได้
จึงให้ทอดสมอรอรั้ง
โล่ฝืนคลื่นตรงเข้าถึงฝั่ง
เอาถึงตักน้ำแล้วแบกมา
เห็นธงปักอยู่บนภูผา
จึงขึ้นปลดเอาผ้ากับช่อง
มิได้พบตัวคนเจ้าของ
โล่ล่องออกไปเกดราพลัน

ฯ ๔ คำ ฯ โล้

ลำต้า คนถือบัญญัติสินค้าในเรือลำภา
บาทลี ห้องพักท้ายเรือลำภา

ข้า

๑ เมื่อนั้น
สถิตแท่นไสยาในราตรี
คิดถึงลูกรักทั้งหกองค์
นับได้หลายเดือนแต่จากไป
คิดคะเนถึงลูกยิ่งละห้อย
ทรงสุบินนิมิตอัศจรรย์

ฝ่ายท้าวเสนากุญเรื่องศรี
ภูมิเร้าร้อนอวรณ์ใจ
จะเดินดงยากเย็นเป็นโฉน
หรือจะไม่พบอาจิณชั่ววัน
เคลิ้มมอยหลับไปเมื่อไกรขัน
พอรุ่งสุริยฉันทก็พินองค์

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๑ พระลูกจากแท่นที่ตะลิตะลาน ภูบาลชำระสระสรอง
ทรงเครื่องกกุณภณัทบรรจง เสด็จตรงออกพระโรงรจนา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

สิงโต

๑ นั่งเหนือบัลลังก์รัตนรุจี พรั่งพร้อมเสนีทั้งซ้ายขวา
จึงตรัสเรียกโหรเฒ่าเข้ามา แล้วบัญชาแจ้งความตามนิมิต
คินนี้เราฝันประหลาดนัก ว่าแก้วของเรารักดังดวงจิต
มีผู้เดชาศักดาฤทธิ์ มาปลดปลิดชิงเอาของเราไป
นานมามีชายหนึ่งแปลกหน้า ไปนำดวงจินตามาคืนให้
กลับได้หลายดวงล้วนชอบใจ จงหายไปให้รู้ว่าร้ายดี

ฯ ๖ คำ ฯ

กกุณภณัท เครื่องหมายแสดงความเป็นพระราชอาธิบดี

ร้าย

๑ บัดนั้น

ดูตามตำราในคัมภีร์
จึงประณตบทมालย์แล้วทูลพลัน
ทั้งหกพระโอรสจะกลับมา
แต่ฝันวันอังคารนี้พาลร้าย
จะเกิดเหตุสั่กอย่างในกลางไพร
คงจะได้มาสองเสียหนึ่ง
แม้ผิดจากถ้อยคำที่ทำนาย

ขุนโหรรับสั่งใส่เกศี
เห็นว่าดีมั่นคงไม่สงกา
ซึ่งทรงสุบินนั้นดีหนักหนา
เห็นได้ตั้งจินดาอาสาไป
ตำราทายว่ามักให้หม่นไหม้
เพียงแต่ตกใจไม่อันตราย
อีกเจ็ดวันจะถึงพระฤสา
ขอถวายชีวิตแก่ผู้มี

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น

จึงตรัสสั่งทั้งสองเสนา
มโหรีปีพาทย์ฆ้องกลอง
จั่วหุ่นโขนหนังจงส่งไป
แม้ว่าพระน้องกับลูกยา
ให้เล่นการมหรสพครบครัน

ท้าวเสนาภูษเกษมศรี
จงจัดแจงแต่งที่ปราสาทชัย
ทั้งบายศรีทองที่ทำใหม่
เตรียมไว้ให้เสร็จในเจ็ดวัน
มาถึงพาราจะทำขวัญ
แต่ในวันนั้นเป็นฤกษ์ดี

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น

มาบัตร์หมายบอกกันทันที

เสนาประณตบทศรี

ตามมีพระราชบัญชา

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

พระฤสา

คำเรียกผู้เป็นใหญ่ ในที่นี้หมายถึงท้าวเสนาภูษ

บัตร์หมาย

หมายแจ้งกำหนดงาน

๑ เมื่อนั้น
พาามาในอรัญญา
ศรีสันต์นั้นเฝ้าแต่เลียมและ
ทำเลียบเคียงพูดจาพาที่

ฝ่ายหกกุมารโอรสา
แรมค้างกลางป่าหลายราตรี
เห็นอาเมนดินแชะเสียดสี
เสชมโน่นนี่มาตามทาง

ฯ ๔ คำ ๙ เพลง

๑ ครั้นสุริยาเย็นลงรอนรอน
สีไฟก่อกองให้สองนาง

ชวนกันหยุดนอนในป่ากว้าง
คอยระวังเสื่อสางที่กลางไพร

ฯ ๒ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
ปิดกวาดผงไฟได้ตันไทร
สองนางเอนองค์ลงนิทรา
คิดถึงนัตต่ายังอวรณ์
สิ้นบุญหลานน้อยกลอยใจ
คิดพลางนางทรงโคกกา

นางเกสรสมณฑาศรีใส
แล้วหักใบไม้มารองนอน
กลัวภัยภาวณาไม่หยุดหย่อน
เจ้าเคยแผลงศรเป็นพลับพลา
ได้ลำบากอยากไร้นักหนา
จนนิทราเคลิ้มหลับกับสุพรรณ

ฯ ๒ คำ ๙ ตระ

ลีลากระทุ่ม

๑ เมื่อนั้น
นั่งคิดนอนคิดทุกคืนวัน

ศรีสันต์แสนกลคนขยัน
จะเข้าหาสุพรรณกัลยา

สีไฟ ติดไฟ โดยไขไม้ไฟแห้ง ๒ อันถูกกันไปมาให้เกิดไฟ

ยังหวาดหวั่นพรันจิตอดเอื้อน
ชะเง้อดูสุพรรณกับพระอา
จึงกระซิบบอกใบ้ให้น้องรู้
จะย่องเบาเข้าหานางเทวี
ว่าแล้วค่อยย่องมอหมาย
หยุดยืนแอบรอกอกเต็นท์ก็

ความรักตักเตือนให้ใจกล้า
เห็นนิราห์ลัทธิไลได้ทั่วทั้งที่
จงหลับนอนนิ่งอยู่อย่างมี
วันนี้คงสมคะเนนึก
เสียงใบไม้กรอบกลั้วรู้สึก
แล้วสะอึกแผ่เงาเข้าไป

๙ ๘ คำ ๙ เซ็งฉิ่ง

ร้าย

๑ นั้งลงเคียงข้างนางสุพรรณ
ความรักกลัดกลุ้มคลุ้มใจ

จะถูกถือมือสั่นไม่ต้องได้
ค่อยชักสายสไบเทวี

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ตกใจสั่นเนตรขึ้นทันที
นางเคื่องขัดวัดเหวี่ยงเอาลมหงาย
อันคนสญชาติมันชั่วช้า
เห็นเขาหลบไลแล้วได้ที
จะทำให้ส่าใจที่ไม่สิ้น

นางสุพรรณรู้สึกนึกว่าผี
เห็นอ้ายอัปรีศรีสันทา
ลุกขึ้นถ่มน้ำลายแล้วบ่นด่า
สุดแต่ว่าเอาด้านเข้าเป็นพิน
กล้าตีมีงมาเมื่อตื่นตื่น
อย่าพักหนีไปยืนแอบไม

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ผวาตื่นตระหนกตกใจ
ครั้นรู้ว่าศรีสันทมันลอบมา
ท่าลอบลักหักหาญถึงเพียงนี้

นางเกสรสมุณทาศรีไส
จึงถามไถ่สุพรรณทันที
นางโกรธด่าทออึงมี
อ้ายโจรปากกล้าดีแล้วหนีไป

มึงช่างตั้งใจแต่ซุ่มเหง
เพียงเอ๋ยผีสางที่กลางไพร

จะคิดเกรงน้ำหนาก็หาไม่
จงหักคอมันให้ขาดใจตาย

๙ ๖ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
พระอาอย่างเคื่องขุนวุ่นวาย
หลานนอนอยู่ถึงโน้นทั้งหกคน
ปีศาจมากวนปล้ำอำพัน
ผีสางกลางป่านี้ร้ายจริง
พึงรู้สึกตื่นขึ้นประเดี๋ยวนี้
นางสุพรรณนั้นละเมอว่าคนหยอก
จงนิ่งนอนสวدمนต์ภาวนา

ศรีสันต์ถั่งเตียงเบี่ยงบ้าย
มาลงร้ายเอาชั่วร้ายด้าย
ประมาทลืมนวดมนต์ม้อยหลับ
ให้ตะคล้ายตะคลับยังหลับดี
มันอุ้มเข้ามาทิ้งเสียถึงนี้
ไม่แกล้งว่าฟ้าผีเกิดพระอา
เนื้อแท้ผีมันหลอกเหมือนเช่นข้า
อย่าโกรธธาดาทอ้ออึ้ง

๙ ๘ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าอย่าเสกสรรด้นดิ่ง
ตีแต่แก้ตัวไปทุกอย่าง
เมื่อเขาเห็นมึงแน้อยู่แก้ตา
จะสู้อดไปกว่าจะสิ้นเคราะห์
แล้วนางตั้งใจระไวระวัง

นางเกสรสมุณฑาโกรธซึ่ง
ไม่เชื่อน้ำหน้ามึงอายสันทา
ใส่โทษผีสางช่างมุสา
ยังด่านหน้าถั่งเตียงขึ้นเสียงดัง
กูชี้ครันทะเลาะกับบ้าหลัง
ผลัดกันนอนกันนั่งกับธิดา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เดินยิ้มแก้เก้อเรอมา

ศรีสันต์ไม่สมปรารถนา
ปดน้องทั้งห้าเป็นคลอกไป

เมื่อก็พี่เข้าหานางสุพรรณ
นางว้ารักพี่นี้สุดใจ
ยังกำลังซุลมุนมุ่นหมก
ฉวยข้อมือได้หาไม้ตี
แต่เงื้อเงื้อยับแล้วกลับหยุด
กลิ่นสุพรรณนั้นยังติดหอมกรุย

ได้พูดจากันเป็นไหนไหน
แต่ทราวม้วยหากกลัวพระชนนี
พออาตกใจตื่นขึ้นเห็นพี่
เราเป่ามนต์สองทีลงวังงุย
พี่สะบัดมือหลุดออกวังงุย
ฮุ่ยฮุยเจี๊วเจ้าอย่าบอกใคร

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อมัน
หัวเราะพลางทางว่าอย่าปดไป
สารพัดไต่ยีนลั่นสุด
ที่ว่าได้แอบอิงนั้นจริงจัง

ทั้งห้ากลั่นยืมมิใครได้
ข้ายังไม่หลับมอยนึ่งคอยฟัง
จนนางดำฟุ้งหยุดเพราะมนต์ขลัง
หรือปดดอกกระมังพี่สันทา

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อมัน
นางว่าให้มั่งซึ่งเถิดหนา
ชวนหัวเราะคิกคักซักพูดอื่น
ว่าพลางทางชวนกันเอนกาย

ศรีสันต์พูดแซ่แก้หน้า
ธรรมดาผู้หญิงกับผู้ชาย
ไม่หลับนอนตีกตีนจะตื่นสาย
ศรีสันต์เล่านิยายจนหลับไป

๙ ๔ คำ ๙ เจริญ ตระ

๑ เสียงดูเหวว่าเราร้องก้องป่า
ต่างตื่นพื้นกายสบายใจ

สุริยาเลี้ยวเยี่ยมเหลี่ยมไศล
พาอาตั้นไพรไปธานี

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ รอนแรมมาได้หลายทิวา
พบพวกพหลมนตรี
แต่บรรดาข้าหลวงแลขอเฝ้า
ชายหญิงแน่นิ่งคั่งคับ
แล้วทูลเชิญทั้งสองกัลยา
ทั้งหกองค์ทรงม้าพาชี

ก็ลุถึงปญจาลักรงศรี
ทั้งกำนัลชั้นที่มากคอยรับ
ก้มเกล้าอภิวันท์เป็นอันดับ
เห็นเจ้ากลับมาได้ก็ยินดี
ขึ้นทรงวอข้อฟ้าหลังคาสี
เสนีแห่แห่นเข้าพารา

๙ ๖ คำ ๙ กลอนโยน

๑ บัดนั้น
ต่างโห่จาวกราวเข็ดเป็นโกลา
ประชาชนพารามาเกลื่อนกล่น
อวยชัยให้พรพระกุมาร
บ้างชะเง้อแลดูอสุพรรณ
ต่างคิดสงสัยตั้งใจมอง
อันองค์นี้ที่เราไม่รู้จัก
ต่อจะเป็นพระราชบุตร

พนักงานการเล่นทุกภาษา
ออกเดินรำทำท่าทุกโรงงาน
นั่งแน่นริมถนนอลหม่าน
ชมบุญสมภารออกแซ่ซ้อง
เห็นม่านกั้นกำบังมาทั้งสอง
องค์หน้านั้นน้องเจ้าธานี
ผิวพัศัตรนวลละอองผ่องศรี
ชาวบุรีอวยพรกระฉ่อนไป

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
แลดูเด่นร่ำราญใจ
ถึงประตู่ข้างข้างหน้า
ชาวประโคนก็ประโคมดุริยางค์

ทั้งหกโอรสาศรีไส
ขับอาชาไนยไปตามทาง
ลงจากอาชาแล้วเยื้องย่าง
ประทับวอสองนางกับเกยลา

๙ ๔ คำ ๙ เสมอ

ขอเฝ้า ผู้มาขออยู่เฝ้า

ข้า

๑ เมื่อนั้น
ลูกจากแท่นสุวรรณมิตินข้า

พระผู้ผ่านเขตชั้นที่บรรดา
ไปรับรองคชนิษฐาใจ

ฯ ๒ คำ ฯ

ร่าย

๑ จูกรมานั่งยังแท่นทอง
ฝูงนางสาวสรรค์ก้านลใน

สวมกอดพระน้องเข้าร้องไห้
ต่างซบพักตร์พิโรธไฉ่

ฯ ๒ คำ ฯ โอด

๑ ครันรู้สึกสมประดีกาย
จึงปราศรียน้องรักร่วมชีวี
แต่วันยักษ์มันมาพาเจ้าไป
แสนโศกโศกาไม่ราวัน
อยู่จำเนียรกาลนานมา
มันเลี้ยงเป็นมเหสีอยู่ในไพร
ที่คิดจะติดตามนางโฉมยง
ด้วยหลานของน้องรักทรงศกดา
ความพิมีจิตเกษมศานต์
เจ้าจำกไปได้ถึงสิบแปดปี
จนเป็นสาวเทื่อเนื้อหนังเหนียว
ยังค่อยผาสุกทุกทิวา

ค่อยคลายเศร้าหมองทั้งสองศรี
เป็นบุญเราครั้งนี้ได้พบกัน
พี่เศร้าใจคิดว่าจะอาสัญ
ทั้งพงศ์พันธุ์เจียบเหงาเศร้าใจ
พี่ฝันว่าน้องรักไม่ตักษัย
แม้มีผู้ตามไปจะได้มา
ทั้งทองคำไอรสรับอาสา
จึงรับอามาได้ถึงบุรี
ดังได้ผ่านเมืองฟ้าราศี
นิจจาพี่เพียงแปลกพักตรา
อยู่ไพรสณฑ์คนเดียววนาถา
หรือโรคาขายยิพระน้องรัก

ยาฮี เบียดเบียน

อันนางนฤมลคนนั้น
รูปร่างละม้ายคล้ายเจ้านัก

เป็นพงศ์พันธุ์ของใครไม่รู้จัก
นงลักษณ์จงเล่าให้เข้าใจ

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
นั้นชื่อสุพรรณทราวมวัย
บิดเรศไปเล่นสากพนัน
พระยายักษ์นั้นกลับอัปรา
อันองค์พระอาภัยขุนมาร
เนาในปราสาทรัตนรุจี
ได้รับกันกับลูกทั้งหกคน
ข้าแผลงศรตายกลาดดาษดา
แล้วลูกลงไปเมืองนาคี
ต้องรบกันกับนาคอีกมากมาย
จึงได้องค์พระอาภัยสุพรรณ
เหลือกำลังตั้งชีวิตจะวายวาง

ศรีสันตซึ่งทูลแถลงไข
อรไทเป็นลูกพระเจ้าอา
กับภุชงค์เดิมพันตามปวารณา
จึงยอมยกธิดาให้นาคี
อยู่ถึงหิมพานต์เป็นถิ่นที่
อสุรีเรื่องอิทธิฤทธิ์
ม้นยกรักรักรัพลมาหนักหนา
ทั้งกุมภภัณฑ์ผิวอาภรณ์อวดวาย
จะรับศรีสุพรรณผืนผาย
ภุชงค์แพ่พ่ายถวายนาง
พากันเดินมาในปากวัง
ทูลพลางทางดูพระเจ้าอา

ฯ ๑๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อئัน
สิ้นห้วงลวฤทธิพระลูกยา
ทุกวันนี้บิดาก็แก่เฒ่า
ว่าพลางทางเยื่อนเบือนพักตร์

พระบิดุเรศได้ฟังไม่กังขา
จึงว่ามีเสียแรงที่พ่อรัก
จะเสกเจ้าให้ครองอาณาจักร
ตรัสทักหลานน้อยกลอยใจ

ภุชงค์ นาค

มาหาจนถึงนี้ศรีสุพรรณ
ลูฟุ้งรู้จักรักไท

อย่ารังเกียจเด็ดฉันทหาควรไม่
อายุเจ้าเท่าไถนทะเลนารัก

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงคลานขึ้นไปด้วยใจภักดี
แค้นด้วยศรีสันต์มันชิงทูล
จะเถียงมั่งยังเกรงบิดูลา

นางสุพรรณนารมีศักดิ์
นงลักษณ์ก้มกราบกับบาทา
ปดเป็นเค้ามูลได้ต่อหน้า
นั่งก้มพักตราไม่พาที

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ลูบหลังพระนัตตานาริ
ผิวพรรณนรลักษณ์พักตรา
จึงว่าชะรอยกรรมได้ทำไว้
แล้วผินหน้ามาตรัสแก่พระน้อง
เราได้พานพบประสบกัน
เจ้าจงพาบุตรีกับหลายชาย
แต่งองค์ทรงเครื่องเรืองโรจ

ท้าวเสนากูเรืองศรี
ภูมิพิศโฉมประโลมใจ
เหมือนพระมารดาตั้งเถื่อใส่
แต่เกิดมาก็ไม่เห็นพงศ์พันธุ์
พี่จัดแจงข้าวของไว้ทำขวัญ
ในวันนี้ไซ้ไรเป็นฤกษ์ดี
ไปชำระกายให้ผ่องศรี
จะสมโภชเดี๋ยวนี้ทั้งแปดองค์

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ให้ขัดเคืองหฤทัยนางโฉมยง

นางเกสรสมณทานวลหง
ด้วยศรีสันต์มันทะนงไม่เกรงใจ

ดังเถื่อใส่ เหมือนไม่ผิดเพี้ยน

ชิงพูดชิงจาม แค้นเหลือ
ครั้นจะบอกความบัดนี้ไซ้
มันจะรุมกันเถียงทะเลาะเล่น
ความไกลไม่มีที่อ้างอิง

พระเชษฐาช่างเชื่อหลงไหล
พระพี่ที่ไหนจะเห็นจริง
จะกลับเป็นพูดเท็จไปทุกสิ่ง
นางนั่งนิ่งถอนใจไม่ไคลคลา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ข้าตรัสเตือนองค์พระน้องยา
พระนั่งนิ่งนึกตรึกคะนิง
เห็นทีจะละห้อยน้อยใจ
ต่อนานไปให้ล้มเสียสักหน่อย
จะทำมีสิ่งขวัญเสียวันนี้
คิดพลางทางมีบัญชาสั่ง
เร่งยกบายศรีแก้วบายศรีทอง

พระปิ่นปักนาคเรศเชษฐา
ปลอบโยนหนักหนา ก็ไม่ไป
เป็นไรจึงเคื่องขัดอักษณาสัย
ด้วยทราชมวยยังรักยักษ์สามี
จึงจะค่อยเล่าโลมนางโฉมศรี
ให้ทันฤกษ์ดีตั้งใจปอง
เสนากรมวังทั้งสอง
มาสมโภชพระน้องกับลูกรัก

๙ ๘ คำ ๙

๑ บัดนั้น
รับสั่งภูวนายด้วยใจรักดี
พนักงานของใครก็จัดแจง
มโหรีปี่พาทย์ครบครัน

จึงมหาเสนีมีศักดิ์
ต่างวังคึกคักออกมาพลัน
ยกมาตั้งแต่งเป็นลวดหลั่น
เสร็จพร้อมสารพันตั้งบัญชา

๙ ๙ คำ ๙

๑ บัดนั้น
ครั้นได้ฤกษ์ยามตามตำรา
จึงส่งแว่นเวียนขวามาซ้าย
ให้ประโคมไตรสังข์กังสดาล

ราชครูผู้มียศ
ก็เข้ามาจุดเทียนแล้วกราบกราน
เจ้าขวัญนายคอยรับอยู่ริมม่าน
เสียงโห่สะท้อนทั้งวังใน

๙ ๔ คำ ๙

๑ ครบเจ็ดรอบคะแนนแว่นเวียน เอาใบพลูดับเทียนบอกวันให้
แล้วจุดเจิมเฉลิมขวัญเป็นหล่นไป ต่างอำนวยการด้วยด้วยปริดา

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ บัดนั้น
ใช้ใบมาถึงเมืองปัญจาล์
เห็นนาวาขึ้นล่องออกเชิงแซ่
รู้วาทะองค์ทรงธรรณิ
พณิขคิดจะถวายของ
จัดสรรทุกสิ่งสิ้นคำ
ขนลงสำปันน้อยค่อยพายไป
มอบของให้เจ้าพนักงาน

ฝ่ายนายสำเภาที่ได้ผ้า
ก็ทอดทำท่ายศพระบุรี
จึงถามเหล่าชาวแพเจ้าภาษี
ภูมิสมโภชพระนังยา
จึงเปิดทึบหีบช่องกับกุษา
แต่บรรดาข้าวของที่ต้องการ
ขึ้นแพใหญ่กรรมทำหน้าบ้าน
พากันลนลานเข้าวังใน

๙ ๘ คำ ๙ เจริญ

ราชครู	หัวหน้าพราหมณ์
จุดเจิม	พิธีกรรมอย่างหนึ่ง ใช้แป้งเจิมให้เกิดสิริมงคล
กรรมทำ	หน่วยราชการในสมัยก่อนทำงานเกี่ยวข้องกับต่างประเทศ

๑ ครั้นถึงจึงยกขึ้นไปพลัน
พนักงานทูลถวายทันใด

จึงไว้เรียงรันแล้วกราบไหว้
ตามในจดหมายรายของนั้น

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เห็นผ้ากับช่องของสำคัญ
จึงวิ่งไปชิงช่องกับภูษา
มีงเอาของจัญไรไม่ดงาม
จะเสียฤกษ์เสียพาน่าถอง
ชอบแต่ฆ่าฟันให้บรรลัย

ทั้งหกแสนกลคนขยัน
อ้ายนี้มันจะก่อให้เกิดความ
ซ่อนใส่ในผ้าแล้วชักถาม
มาถวายแต่ตามอำเภอใจ
อ้ายจงหลงชั่วชาติอุบาทว์ใหญ่
ใส่หัวออกไปเสียให้พ้น

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าแก้อิสท์ทั้งหกคน
ถึงมิงดมิงามก็ตามที่
เป็นเงินหรือทองของอะไร

พระบิดาหลากจิตคิดฉงน
เอาของเขาซ่อนซ่อนเสียทำไม
เขาจงรักภักดีเอามาให้
อยู่ไหนเอามาพอจะดู

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าของจัญไรอะไรมิรู้
ไม่เคยพบเคยเห็นเช่นนี้
ชอบแต่ทั้งเสียที่ป่าช้า

ทั้งหกอดเื่อนเื่อนอยู่
พระบิดาอย่าดูให้เสียตา
ผ้าผีผมพรายตายท่า
แล้วเขียนผู้เอามาให้สาใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ตรัสว่าเขามาแต่เมืองไกล
ย่อมจะเห็นงามตามใจรัก
ไปด่ำทอเขานั่นมันไม่ดี

องค์พระบิดงศ์ยิ่งสงสัย
เคยให้ของข้าวเราทุกปี
ผิดนักเจ้าว่าเป็นผ้าผี
เอาผมห่มมานั้นละลูกยา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จะขึ้นขัดกลัวพระจะโกรธา
ครั้นบิดรเตือนซ้ำต้องจำใจ
แล้วว่าของข้าชาติอุบาทว์ร้าย

ทั้งหกบิดพล้นิวหน้า
ทั้งจจริตกิริยาอ่อนวาย
เอาช่องกับสไบเข้าไปถวาย
จงคืนให้ไปขายเสียเมืองไกล

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เห็นผ้ากับช่องต้องฤทัย
สีสดงดงามหนักหนา
เนื้อหนังดั่งหนึ่งจะกำมิด
กระนี้แล้วลูกยายังว่าชั่ว
ดูผ้าตันผ้าทรงเราเสียไป
ประเสริฐกว่าเพชรนิลจินดา
ว่าพลางส่งสไบให้พระน้อง

ท้าวเสนากฎเป็นใหญ่
ภูไนยแลเล็งเพ่งพิศ
ใครเห็นเป็นน่านาเจริญจิต
งามผิดผ้ามนุษย์ในแดนไตร
บุญตัวได้เห็นเป็นลาภใหญ่
ราคาได้สักแสนตำลึงทอง
จะทำขวัญกัลยาทั้งสอง
ยื่นช่องให้นัดตายาใจ

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระสังข์จะยังไม่บรรลีย์

ทั้งสองนางต่างจำของตัวได้
ช่องกับสไบจึงได้มา

นางเกสรสมณท่ายิ่งละห้อย
ชลนัยน์ซึมซาบอาบพักตรา

คิดถึงหลานน้อยเสนาหา
ต่างทรงโคกไม่สมประดี

ฯ ๔ คำ ๕ โอด

๑ เมื่อนั้น
ปลอบพลงทางตามนางเทวี
พื่อให้ของสองสิ่งนี้ดีแท้
เจ้าอย่าเศร้าสร้อยน้อยฤทัย

พระเชษฐาธิราชเรื่องศรี
เจ้ากันแสงโคกด้วยอันใด
ไม่ชอบใจหรือแม่จึงร้องไห้
จะประสงค์สิ่งไรจงบอกมา

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
จึงทูลคดีพระพี่ยา
อันสุพรรณกับน้องร่ำร้องไห้
อุตสาหไปรับข้ากับบุตร
ครั้นเสร็จแล้วพากันคลาไคล
ท่านท้าววันนุราขอสุรา
พบทั้งหกนี้ที่ฝั่งน้ำ
ชักชวนพระสังข์ศิลป์ชัย
แล้วกลับมาว่าเจ้าสังข์นั้นสูญหาย
จึงเอาของสองสิ่งนี้ทำธง
เขาได้ผ้ากับช่องของน้องมา
จึงกันแสงโคกอาตุร

นางเกสรสมณทาเสนาหา
ໃးจะน้อยใจข้าด้วยผ้านี้
เพราะคิดถึงสังข์ศิลป์ชัยเรื่องศรี
ได้รับอสุรีแลนาคา
บุกป่ามาในแดนยักษา
ช่วยพาเหาะข้ามชลาลัย
เขาทำซื้อตรงให้หลงไหล
เที่ยวเก็บผลไม้ในแดนดง
ไม่รู้ว่าจะตายหรือจะหลง
ข้าจำนงเสี่ยงทายเป็นไฉ้มูล
เห็นแห้วพาพระสังข์ยังไม่สูญ
น้องทูลทั้งนี้เป็นสัจจา

ฯ ๑๒ คำ ๕

๑ ได้เอยได้ฟัง
จึงว่าประหลาดแล้วนะแก้วตา
ใครเล่าเจ้าว่ายังยืน
จะหาผู้เรืองอิทธิฤทธิ์ไกร
จึงผินหน้ามาถามทั้งหกพลัน
พ่อฟังมิดไปไม่ว่องแวว

ออกชื่อพระสังข์ให้กังขา
เมื่อทั้งหกลุกยาอาสาไป
อันคนอื่นนอกนี้หาไม่ได้
เหมือนเขาเหล่านี้ไซ้ไม่มีแล้ว
ผู้ใดนั่นที่อาวักล้ำเกล้า
ใครไปด้วยลูกแก้วจงบอกมา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
หัวเราะพลางทางทูลพระบิดา
ท่านว่าแล้วมิเชือกก็จำเชื่อ
วาสนาอาภัพจึงกลับไป

ศรีสันต์สร้างทำเป็นเมินหน้า
นี้แลลูกยาเป็นจนใจ
คือใครนั่นตัวเนืออยู่ที่ไหน
อย่าถามไล่ช้าเลยพระบิดา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ลูกเอยลูกแก้ว
อันคนอื่นหมิ่นแสนในโลก
แล้วตรัสแก่นิษฐานยาใจ
จึงแซะเชือนเลือนไหลพาที่
อันเจ้าว่าไม่น่าจะเชื่อฟัง
หลานทั้งหกนี้แลที่ไป

พ่อลงเนื้อเห็นแล้วว่า
จะแก้ลักล้ำเหมือนเจ้านั้นไม่มี
เจ้าลืมหลานไปหรือเมื่อกี้
ทำให้พี่ล้งเลสนเทห์ใจ
พระศิลป์พระสังข์อยู่ที่ไหน
รับเจ้ามาได้ถึงวังเวียง

ฯ ๖ คำ ฯ เจริจ

๑ เมื่อนั้น
เออช่างกระไรไม่ไล่เสียง

นางเกสรสมณทาก็ทูลเถียง
เมื่อความจริงแท้เที่ยงอยู่เช่นนี้

น้องจะขอลาเนื้อความหลัง
ที่ชื่อนางประทุมนารี
พระพี่รู้จักนางบ้างหรือไม่
อันลูกนางประทุมแจ่มจันทร์
อีกเจ้าสิงหราชลูกโกรสร
บอกว่าบิดาบัญชาให้
เจ้าชกวงศ์พงศ์พันธุ์ให้รู้จัก
อันโอรสหมดแล้วหรือยังมี

แต่ข้ายังไปอยู่ด้วยยักษ์
กับโกรสรเทวีทั้งสองนั้น
เขาว่าอรไทอยู่ไพร่สณฑ์
นามนั้นชื่อว่าสังข์ศิลป์ชัย
ทั้งสองทรงฤทธิรอนจะหาไหน
ให้ไปรับเข้ามาธานี
จึงแจ้งว่าหลานรักทั้งสองศรี
พระพี่จงรำลึกตรึกตรา

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ ฟังเอ๋ยฟังความ
อันประทุมนั้นเมียของพี่ยา
ลูกคลอดผดคนทั้งแผ่นดิน
อีจัญไรโกรสรหาสินัน
โหรเด่าเขาว่าอุบาทว์เมือง
อ้ออายลูกอีประทุมมา
แล้วถามโอรสเล่าตามเค้าเงื่อน
พอหลับตาว่าเจ้าเฝ้าชมเชย

เอ็งงามจะจริงเหมือนเจ้าว่า
อยู่ด้วยกันมาจนมีครรภ์
มีถือสังข์ศิลป์แลพระขรรค์
ลูกมันชั่วจริงเป็นสิงหราช
พี่แค้นเคืองขับไล่ไปเสียป่า
มันไปรับนิษฐานไม่รู้เลย
จริงเหมือนอวาทหรือลูกเอ๋ย
ไม่บอกให้รู้เลยแต่เดิมที

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
พระอามาเป็นได้เช่นนี้
เมื่อเดินป่าอาถามถึงความหลัง
จึงรู้จักชื่อเสียงสังข์ศิลป์ชัย

ศรีสันที่ขึ้นเสียงออกอึงมี
พาลรีพาลขวางทุกอย่างไป
ลูกเล่าให้ฟังจนสิ้นไส้
ช่างเอามาได้เป็นเนื้อตัว

แก่งฟุดเลี้ยวลดจะทดแทน
เออออะไรบาปกรรมก็ไม่กลัว

ที่เคื่องแคนลुकยาว่าฆ่าผ้า
จะให้โทษแก่ตัวนี้ไม่แคล้ว

๙ ๖ คำ ๙

๑ จอมเอยจอมขวัญ
ได้รู้เพราะเจ้าเล่าจริงแล้ว
แล้วพระยัมเยื่อนเปือนพักตร์
ศรีสันต์มั่นว่าพี่เห็นงาม
อ้ายคนชั่วชาติอุบาทว์บ้าน
พี่ขอเถิดอย่าเชิดชู

อ้อกระนั้นดอกหรือนะลูกแก้ว
จึงชักเรื่องชักแถวเอาถูกความ
มาตรัสแก่น้องรักชักถาม
เขาบอกความหรือเจ้าจึงได้รู้
มานับเป็นลูกหลานรำคาญหู
ชาวเมืองเลือกรู้จะเย้ยเยาะ

๙ ๖ คำ ๙

๑ นำเอยนำแคนเหลือ
เลื่อนไหลไปด้วยอ้ายฟุดเพราะ
แน่เจ้าคนดีศรีสันทา
มีงเล่าให้กูฟังเมื่อครั้งไร
อวดกล่าว่าได้ไปรบยักษ์
กลัวแต่จะชิงวังตะโกรง
พวกมีงฟังบุญสังข์ศิลป์ชัย
เห็นยักษ์มาผ้าผ่อนลงกองทิ้ง
แล้วข้าคิดอ่านฆ่าหลานกู
กลับมาฟุดอวดพ่อยอยก

เออออะไรช่างเชื่อเป็นมันเหมาะ
นี่เนื้อเคราะห์เนื้อกรรมได้ทำไว้
ช่างด้านหน้าขึ้นเสียงเถียงได้
ยังกลับว่าผู้ใหญ่นี้ฟุดโกง
เอ็งอย่าพิกมาดหมายคงตายโง
โป่งโหยงพาที่ไม่มีจริง
พลอยไปซ่อนตัวอยู่หัวตลิ่ง
พากันมุดหัววิ่งเข้าซุ้มรก
เล่าห์กลก็รู้อยู่เต็มอก
พวกอ้ายโกหกเขาเห็นตัว

๙ ๑๐ คำ ๙

ตะโกรง เติลิต

๑ ฟังเอยฟังอ่าวว่า
มาใส่ถ้อยร้อยความเอาพันพัว
เออมีไผ่ฝีมือหรือวันนั้น
ลงนั่งกอดยักขาน้ำตาเส็ด
ลูกหลานที่ไหนเล่าเอามาว่า
สับปะติดสับปะต่อแต่พองาม

เจ้าศรีสันทาทำยมหัว
ออกเห็นตัวเห็นตนว่าคนเท็จ
จนกุมภภณท์ผิวหวัชชาดเต็ด
ออกขามเข็ดฤทธิ์ซ้ำจึงมาตาม
พระบิดาฟังได้ไม่ชักถาม
เป็นความแค้นแค้นจะแก่งพาล

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เจ็บเอยเจ็บจิต
ลมลิ้นหยาบช้าสามานย์
จะตบมึงให้ได้ไอ้สูงสิง
ว่าพลางนางลูกขึ้นทันที

กูไม่คิดแล้วว่ามึงเป็นหลาน
จะร้าวฉานพงศ์พันธุ์เพราะมันนี้
แม่นฤทธิ์เดชดีจริงอย่าวิ่งหนี
เข้าไล่ตบตีพัลวัน

ฯ ๔ คำ ๔ เข็ด

๑ แค้นด้วยพระพินีสุดใจ
หลับตางมเงาเข้าด้วยมัน

เออออะไรมาขวางกั้น
ตัดญาติขาดกันแต่วันนี้

ฯ ๒ คำ ๔ เกรอา

๑ เมื่อนั้น
เท็จจริงจำว่าแต่โดยดี
ข้างโน้นอย่ามูทะลุกระดูก
ข้างนี้เป็นผู้ใหญ่อย่าใจร้าย

พระเชษฐาเล่าโลมนางโฉมศรี
มาต่วนทุบต่วนตีกันวุ่นวาย
พอจะเกลี้ยไกล่เสียให้หาย
ไม่สงสารหลานชายเลยน้องรัก

ฯ ๔ คำ ๔ เกรอา

สับปะติดสับปะต่อ ปะติดปะต่อ

๑ เมื่อนั้น

ให้วิตกกอกใจทักทัก
คอยกระซิบพาทีกันที่นั่น
จะให้ท้าวเธอถามขุนโหรา
แล้วทนางต่างทูลพระสามี
กัลยามาเป็นเช่นนี้ไซ้

ทั้งหมกเหลสีมีศักดิ์
กลัวว่าลูลูกก็จะแพ้อา
จำจะทูลแก้กันโอรสา
เขาจะได้ช่วยว่าให้เคลื่อนไป
น้องนี้หลากจิตคิดสงสัย
อย่าไว้ใจงถามโหราดู

ฯ ๖ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น

เห็นเถียงกันพื้นผือเป็นเหล็อรู
แล้วมีสิงหนาทบัญชา
ท่านช่วยพิเคราะห์ดูให้เต็มที่
องค์พระน้องยาแต่มาถึง
ดูจริงเห็นผิดกิริยา

พระสามีตรัสตอบว่าขอบอยู่
ว่าความมาหลายคู่ไม่เช่นนี้
ตรัสเรียกโหราเข้ามา
เรายังพะวงสงกา
ให้โอรสซึ่งหลานรักหนักหนา
จะถูกต้องผีป่าหรืออย่างไร

ฯ ๖ คำ ๕

๑ บัดนั้น

จึงดูยามตามเคราะห์อรไท
ครั้นจะทูลไปตามสัจจา
เราได้สินบนเขาครวานั้น

โหรเฒ่าบังคมประนมไหว้
ไม่มีเหตุเภทภัยสักสิ่งอัน
เห็นทกโอรสาจะอาสัญ
จำจะช่วยผ่อนผันให้ชอบกล

ขุนโหรา ท้าวหน้าโหร

คิดแล้วนับนิ้วประนมทูล
อันพระน้องนารีนิรมล
เหตุเพราะยักษ์ร้ายที่วายปราณ
จงหาหมอหลวงทั้งปวงไซ้

ข้าวงลัคน์หักคูดุหลายหน
เป็นพิกลจริตจิตคลั่งไคล้
ประจําองค์นงคราญให้หลงไหล
มาดูแลแก้ไขให้หลายตา

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงตรัสว่าจริงแล้วนะโหรา
ว่าพลางทางสั่งเสนาใน
แล้วแยกไปให้ทั่วทั้งธานี

พระผู้ผ่านนัคเรศเชษฐา
เราเห็นกริยานั้นผิดที่
หมอโรงเราเท่าไรเรียกมานี้
หาคนทรงลงผืนนั้นเข้ามา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
บ้างไปเรียกหมอนวดหมอยา

เสนารับสั่งใส่เกศา
บ้างก็พายายเฒ่าเข้าไปพลัน

ฯ ๒ คำ ฯ เจริจา เชิด

๑ เมื่อนั้น
จึงตรัสสั่งหมอหลวงทั้งปวงนั้น
จะเป็นโรคอย่างไรไม่ประจักษ์
ให้ชิงชังทั้งหกลูกกู
แม้ใครแก้หายคลายคลุ้มคลั่ง
เร่งทำตามวิชาอย่ารั้งรอ

พระผู้ผ่านนัคเรศเขตชั้นท์
จงช่วยกันแก่น้องกulongดู
เห็นละล้าละลักประหลาดอยู่
ไม่แลดูหน้าตาเฝ้าตำทอ
กูจะตั้งให้เป็นกรรมหมอ
ตั้งใจตั้งค่อให้จงดี

ฯ ๖ คำ ฯ

ลัคน์ เครื่องหมายแทนเวลาเกิดหรือเวลาที่ลงมือทำพิธี

๑ บัดนั้น	หมอยาใคร่ครวญถ้วนถี่
จึงกราบทูลพลันทันที	ไข่นี้มีพิษติดจะร้าย
ชื่อสันนิบาตเลือดให้เดือดดุ	ถ้าถวายยารูเห็นจะหาย
ลมกระทบเหตุหทัยไม่สบาย	จึงกระวนกระวายข้างภายใน
หมอนวดต้องลงตรงบาทา	แล้วว่าเส้นปัดคาดพอแก้ไข
จะต้องห่อใบส้มตำกับไพล	ประคบให้เส้นสายกระจายดี

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น	ท้าวเสนากฎเจ้ากรุงศรี
จึงตรัสสั่งย่าวท้าวทันที	จงเร่งลงฝีไปตามเคย
ถ้าเอ็งแก่น้องของกุหาย	จะให้ลาภมากมายแล้วายเอ๋ย
จะเป็นอย่างไรอยู่ไม่รู้เลย	นี่แน่เหวอ้อมดอย่าปดกัน

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ บัดนั้น	นางท้าวไหว้ผิขมิ้มมัน
ประนมมือถือเทียนงกัณ	ทำตัวสั่นเทาเทาหาเรอ

ฯ ๒ คำ ฯ กรวรวา

๑ ฉวยขวดดื่มเหล้าจนเมามีน	ลุกขึ้นเต้นรำผย่าผยอ
ทำหน้าตาเบี้ยวบูดพุดเพื่อ	อ้อกุ่มภักดิ์เกลอของกุมมา
เอ็งอย่าอยู่ไม่ได้เร่งไปเสีย	มาโกรธซึ่งหลานเมียโยหนักหนา
เอาเปิดโกไปกินเถิดเกลออา	แกล้งผูกพันมุสาใส่ไคล้

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

ปัดคาด ชื่อเส้นในร่างกาย กล่าวไว้ในตำราหมอนวด

๑ เมื่อนั้น
ร้องด่าว่าเหวยอีจัญไร
มึงโกหกเห็นตัวหัวประสม
ว่าพลางนางฉวยลืมประตุ

นางเกสรสมุณทาให้มันไล่
ผีสาหัสโหนมาเข้ากู
น้อยหรือลั่นลมมาลบลู่
ไล่ต้อยหัวทुरยาไป

๙ ๔ คำ ๙ เชิด

๑ เมื่อนั้น
จึงพลอบโยนโอรนอ่อนเอาใจ
ไม่รักพี่แล้วหรือแก้วตา
มาหลงไหลไม่ควรเลยนวลน้อง
เมื่อทั้งหกหลานรักผู้ศักดา
กลับเคื่องซ้องสองตาก็ไม่แล

พระเชษฐาร้อนรนหม่นไหม้
จุงกรอรไทมาแทนทอง
เฝ้าโครธว่าวุ่นชุ่นหมอง
พี่พิเคราะห์สอดส่องเห็นถ่องแท้
ไปรับมาจริงเจียวทีเดียวแม่
สุดที่พี่จะแก้ที่คลุ้มใจ

๙ ๖ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
ถึงพระจะโกรธก็โกรธไป
แม้มีพบพระสังข์เหมือนดังคิด
อันอายทั้งหกไม่นับมัน
ครั้นว่าไปก็เครื่องจะเคื่องซ้อง
เฝ้าเกี่ยวพานหลานสาวมากกลางทาง

นางเกสรสมุณทาแถลงไข
เมื่อความจริงใจไม่เชื่อกัน
เห็นชีวิตน้องยาจะอาสัญ
พงศ์พันธุ์อะไรจะคอยล้าง
มันข่มเหงน้องนี้ทุกอย่าง
ทั้งพูดจาถากถางให้ได้อาย

ลืมประตุ ไ้สลักกลอนประตุ

สุพรรณมันดาก็ไม่เจ็บ
นี่หรือจะให้นับเป็นหลานชาย

ดูเถิดรอยเล็บยังไม่หาย
สู้ตายไม่ขอเห็นหน้าตา

๙ ๘ คำ ๙

๑ น้อยเอยน้อยหรือ
ช่างไม่ยำเกรงข่มเหงอา
แล้วตำลูกหกคนป่นปี้
ขัดเขมรหมนมาคว่ำไม้เรียว

พี่หลงเชื่อถือนักหนา
หยาบซ้ำเช่นนี้ทีเดียว
มีงี้ตีแต่จะแก้เกี่ยว
กระที่บาททกราดเกรี้ยวจะทุบตี

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ศรีสันท์ร้องทูลไปทันที
แต่แรกเถียงที่ซื้อลูกไปรับ
แกล้งปรักปรำซ้ำเติมด้วยซังซิง
เมื่อครั้งเดินทางมากกลางป่า
มิได้ไถ่เลี้ยงเจ้าสุพรรณ
น้อยจิตคิดคิดแล้วน่าสรวล
อันชูเมียลูกไม่พอใจมี

ทั้งหกตกใจยับหนึ
ซึ่งอ่าวว่าทั้งนี้ไม่มีจริง
ประเดี๋ยวใจไฟกลับเป็นสูงสิง
ถ้าเป็นจริงเหมือนว่าจงฆ่าฟัน
ข้ากลัวว่าจะรังเกียจเด็ดจันท
ลูกรักษาตัวมันถึงขั้นนี้
มาว่าข้าลามลวนไม่ควรที่
จะบวชเสียมิติหรือบิดา

๙ ๘ คำ ๙

๑ ลูกเอยลูกรัก
เจ้าคนตรงคนซื่ออย่าถืออา
แล้วตรัสแก่ยายมาลย์หลานน้อย
จงรักกันฉันญาตินะเทวี

พ่อไม่ประจักษ์จึงด่าว่า
จงอนง้อพูดจาแต่โดยดี
เจ้าอย่าพลอยถือโทษโกรธพี่
บุญคุณเขามีแก่หลานรัก

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ได้ฟังคั้งแค้นฤทัยนัก
อันสัญชาติทั้งหกเชษฐา
อะไรช่างมูสาทั้งดาปี
แต่วันเมื่อพระสังข์ศิลป์ชัยหาย
ตัวหลานกับพี่ศรีสันทา
พอถึงที่เปลี่ยวก็เกี้ยวพาน
ข้าพหิกชวนหนักหนาไม่สนใจ
ครั้นพระมารดาข้าถาม
ขานอนค่างกลางป่าพนาลี
ลอบย่องเข้าหาข้าถีบเอา
ยังกลับขึ้นเสียงเถียงมากมาย
สันดานด้านดื้อนี้สุดใจ
ทำไขหูสู้เถียงจนตาเย็บ

นางสุพรรณนารมีศักดิ์
นางลักษณะจึงทูลไปทันที
ข้าไม่ปรารถนานับว่าพี่
เคยดื้อเถียงเช่นนี้หลายครา
ต่างแยกย้ายรายคั่นบนภูผา
ไปเที่ยวหาสมุทุมพุ่มไม้
ทำหักหาญจุดคร่าควาไขว่
ยังวิ่งไล่มาจนชนนี้
กลับพุดจาหยาบหยามเสียดสี
ศรีสันทนนั่นมีแต่นึกร้าย
ถูกเข้าที่อกกลมหมองาย
เห็นไม่มีชาติอายุเท่าปลายเล็บ
จะว่าอย่างไรก็ไม่เจ็บ
เต็มแถมแนมเหน็บไปทุกคราว

ฯ ๑๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ช่างประดิษฐ์ติดต่อเป็นเรื่องราว
สับประมาทกันเล่นเช่นนี้
เขาว่าใจผู้หญิงนี้จริงเจียว

ศรีสันทาทว่าชะนางน้องสาว
ว่ากล่าวสมอ้างไปข้างเดียว
เอนันเมื่อไรข้าได้เกี้ยว
ออกเป็นเขี้ยวเป็นเล็บไล่เก็บความ

ทั้งดาปี ตลอดปี

จนตาเย็บ (สำนวน) สู้อย่างทรหด บางครั้งใช้ เย็บตา

ที่ว่าข้าย่องเบาเข้าไป

เมื่อผีหลอกวันนั้นเจ้าครั้นคร้าม

ยังอ้อยอิ่งวิงวอนให้นอนเพื่อน

ช่างกระไรว่าได้ก็ว่าเอา

เท็จจริงตามแต่ตระลาการ

ขอพระบิดทรงคงไล่เลียง

เจ้าจับได้หรือหนอจะขอลา

ลูกวิ่งบุ่มบ่ามมาหาเรา

ข้าบิดเบียนอยู่จริงหรือไม่เล่า

คิดดูสิเจ้าอย่าเอนเอียง

เหนียวปากรำคาญชี้คร้านเถียง

ถ้าใครเพื่องยอมาได้ไว้ชีวิต

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น

ทอดเข้าตะลึงคะนึ่งคิด

ให้จงนสนเท่ห์โลเลใจ

สุดปัญญาพาทีที่จะชัก

คิดพลางทางตรัสแก่น้องยา

จะตัดสินใจให้เป็นกลางทางธรรม

ช่างเชื่อว่าได้ไปรับมา

ดูถ้อยคำสำนวนก็เรียบร้อย

ฝ่ายพระน้องยาว่าคนอื่น

เถียงกันเปล่าเปล่าเอาอะไร

จงหลับนอนให้สบายหายเจ็บหลัง

อันอ้ายยักษ์คนโชโตเท่าพ้อม

ท้าวเสนากฎำกาญจิต

ยิ่งฟังยิ่งผิดสังเกตนัก

จะจริงจางข้างไหนไม่ประจักษ์

จำจะชักเกลี้ยกล่อมให้ดีขึ้น

จงฟังคำที่ว่าอย่าเตี้ยดฉันท

คำของเจ้านั้นยังเลื่อนลอย

เห็นยืนยันหนักหนาไม่ราดออย

ทั้งพี่ได้ใช้สอยให้เขาไป

ห้ามตัวยังยืนเข้ามาไม่

ช่างเจ้าเป็นผู้ใหญ่ควรอดอ้อม

อย่าคลุ้มคลั่งฤทธิ์จะแผ่ผอม

จะทุกขตรอมถึงมันไปทำไม

ฯ ๑๒ คำ ฯ

ย่องเบา อาการที่ย่องเข้าไปลักสิ่งของไม่ให้เจ้าของรู้ตัว

พ้อม ภาชนะสานขนาดใหญ่สำหรับบรรจุข้าวเปลือก

๑ เมื่อนั้น
กล่าวถ้อยตอบตัดด้วยขัดใจ
อกเอ๋ยเออออะไรช่างหลับตา
กระนี้แหละควรเห็นว่าเป็นธรรม
สิ้นบุญวาสนาสิ้นอาลัย
เป็นตายไม่เสียดายแก่ชีวิต
ว่าพาลนางลูกจากแท่นที่
ไหนไหนก็โนจะวอดวาย

นางเกสรสมณทาน้ำตาไหล
เกิดคะอย่าได้พูดจากัน
พิพากษาชี้แจงแบ่งบัน
เข้ากันนี้กระไรจนไม่คิด
จะอยู่โยให้ระกำซ้ำจิต
จะสู้ติดตามองค์พระหลานชาย
ฉวยจุดบุตรีมาผันผาย
อย่าอยู่ให้ได้อายเลยลูกยา

ฯ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าพี่ไมให้เจ้าโคลคลา
แต่แม่ลูกสองคนจะดันไป
จะทำให้ชาวเมืองเขาเลื่องลือ
ซึ่งตัดสินนั้นผิดพึงคิดได้
แล้วว่าหลานสาวผู้ทรมเซย

ท้าวเสนากฎยุตหัตถา
อย่าโกรธาฮึดฮัดสะบัดมือ
ยังเห็นงามแก่ใจอยู่แล้วหรือ
ไม่ควรถือโกรธพี่เช่นนี้เลย
ขอภัยเสียเถิดนะน้องเอ๋ย
ไม่ห้ามมารดาเลยนี้อย่างไร

ฯ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
อย่าห้ามน้องเลยคคงจะไป
จะเอาไ้วทำไม้กับไบบ้า
ข้าคนเมามัวมันชั่วนัก
ถ้ามันมิพบพานพระหลานขวัญ
มาย้อยุดจุดคร่ำซ้ำไวย

นางเกสรสมณทาแกลงไข
เห็นใจเสียแล้วว่ารัก
ให้อับอายขายหน้าพระทรงศักดิ์
พระอย่าพักทำปลอบให้ชอบใจ
จะดันดันไปกว่าจะดักษัย
อรไทเคื่องขัดสะบัดมือ

ฯ ๖ คำ ๙

๑ น้องเอ๋ยน้องแก้ว
จงหยุดยั้งปรึกษาหารือ
ต่อয়ারุงพรุ่งนี้จึงคลาไคล
แล้วร้องสั่งทั้งทหารพลเรือน

จะไปให้ได้แล้วจริงเจียวหรือ
อย่าอิงอ้อหุนหันพินเพื่อน
ที่จะตามทราวม้วยไปเป็นเพื่อน
เร่งเตรียมไพร่ในเดือนประเดี๋ยวนี้

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จึงทูลทัดภัสตาสามี
เมียเห็นกล้ายังคลุ้มคลั่ง
จะพากันบุกป่าเที่ยวหาใคร
อันเขตแคว้นไพร่ระหงดงดาน
มันจะมาจับกินลั่นเลือดเนื้อ
พระมิห้ามปรามจะตามใจ
จนยักษ์มาพาไปได้ทุกซ່อรัน

ทั้งหกอักเทศมเหสี
จงคิดดูให้ดีที่จะไป
พระจะพลอยตั้งตังไปข้างไหน
เมื่อมิใช่ลูกหลานวานเครือ
ล้วนยักษ์มารผีสงข้างเสือ
เห็นไพร่พลจะไม่เหลื่อมมานคร
เหมือนรบไปชมสวนเมื่อคราวก่อน
ครั้งนี้ที่จะจรเมียหนักใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ ปลื้มเอ๋ยปลื้มจิต
หาไม้ที่ไหนนั้นคงบรรลีย์
แล้วตรัสแก่ชนิษฐานาริ
พระอายุใจผินหลังสั่งเปรย

จริงแล้วพี่คิดขึ้นมาได้
อันบุญคุณเจ้าไชรไม่ลืมเลย
ตัวพี่ไม่ไปแล้วน้องเอ๋ย
อย่าเตรียมพลเลยนะเสนา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ นำเอ๋ยนำหัวร่อ
อย่างไรอยู่ดูผิดแต่ก่อนมา

เช่นนี้ดอกหนอพระเชษฐา
ทั้งหลับตาแล้วซ้ำฟังคำเมีย

ช่างไม้อัปยศอดสู
ต่อจะถูกกระทำยำเยบ
เห็นสมเป็นกษัตริย์สุริยวงศ์
พระทัยกระไรกล้างเหล็กเพชร
ลูกเอ๋ยอย่าเข้ามาจะไป
มายุตไวยไธเล้าพระพี่ยา

แต่เขาซุ่มส้าทับก็กลับเสีย
จึงเอียงเงียไปข้างคนพูดเท็จ
เคยณรงค์สงครามไม่ขามเข็ด
ไม่เสด็จแล้วน้องจะขอลา
ผิดชอบบรรลี่ยเสียในป่า
ชมเหงจริงยิ่งกว่าเจ้าหัวใจ

๙ ๘ คำ ๙

๑ ขวัญเอยขวัญข้าว
ถึงมาตรมั่นชีวันจะบรรลี่ย
แล้วมีสิ่งหนาทัญชา
เร่งตรวจเตรียมรู้พลมนตรี
พระเหลียวสั่งมเหสีโสภา
อย่าตามบิตุราชคลาดแคล้ว
ว่าพลางทางเสด็จเข้าที่สรง
คาดตะกรุดลงยันต์ไปกันยักษ์
จับพระแสงคู่มือถือเงื่อง่า
แล้วชวนสองกัลยานารี

ที่พี่จะทิ้งเจ้าอย่าสงสัย
คงจะไปเป็นเพื่อนนางเทวี
เหวี่ยงเหวี่ยงเสนาทั้งสี่
ครั้งนี้ก็จะไปจริงจริงแล้ว
กับหกโอรสากล้าแก่แล้ว
อยู่รักษากรุงแก้วเถิดลูกรัก
แต่งองค์อีกทีกก็กกัก
เอาแหวนถักพิรอดสอดนิ้วชี้
ถึงยักษ์มาเท่าไรก็ไม่หนี
จรลีลงจากปราสาทชัย

๙ ๑๐ คำ ๙

ยำเยบ

เบียดเบียน

แหวนถักพิรอด

แหวนถักด้วยผ้ายันต์หรือด้ายดิบ ใช้เป็นเครื่องราง

๑ ขึ้นบนเกยรัตนัชชาวล
เสด็จทรงคชสารमारประลัย
โหล่นจำเริญแก่แรงงานกลาง
ข้างประเทียบเรียบรันเป็นหลั่นลด

ทวยหาญประนมบังคมไหว้
ทั้งสองอรไทนั้นทรงรถ
ก้านลางข้างในไปเกือบหมด
ให้เคลื่อนทศโยธาคลาไคล

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ เทพเจ้า دلใจไพร่พล
แต่ปัญจาล์มาเมืองสังข์ศิลป์ชัย
กองหลวงล่งลุมรคา
สุริยาเย็นยับลัปลีลาว
สั่งให้หยุดโยธีร้พล
ปลุกพลับพลาติดต่อให้พอกัน

ทั้งช่วยย่อนหนทางให้
ทางไกลสามวันเป็นวันเดียว
แดนบรรพตพาราป่าเปลี่ยว
คิดเกลียวกลัวภัยในไพร่วัน
เร่งแบ่งคนตัดไม้ตั้งค่ายมั่น
หน้าที่ใครไม่ทันโทษถึงตาย

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
เกณฑ์กันร่นไปทั้งไพร่นาย

เสนากิวันท์แล้วผันผาย
บ้างตั้งค่ายบ้างจับทำพลับพลา

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จึงชวนสองแจ่มจันทร์กัลยา

พระปิ่นปักนัคนครเศษฐา
ขึ้นสู่พลับพลาพนาดร

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ แล้วกำชับกำชาข้าเฝ้า
เกลือกจะมีภัยพาลมาราญรอน
ครั้นล่องเข้าปฐมยามก็ไสยาสน์
พระตั้งใจสวตมนต์ภาวนา

พลเรล้าเลื่อยเหนื่อยอ่อน
อย่าเห็นแก่หลับนอนจงตรวจตรา
ด้วยน่องนาฏนัดดาเสน่หา
จนนิทราหลับไหลในราตรี

ฯ ๔ คำ ฯ ดระ

ตอนที่ ๒
ท้าวเสนากุญเข้าเมือง

ยานี้

๑ มาจะกล่าวบทไป
ให้ร้อนอาสน์นักดั่งอัคคี
ดีร้ายใต้หล้าจะเกิดเหตุ
สงสารสังข์ศิลป์ชัยได้ยากเย็น
นี้หากเทพเจ้าจอมผา
เห็นสิ้นเวรเวรชาติได้ทำ

ถึงท้าวสหสัณย์โกสัย
อัศจรรย์อย่างนี้มีเคยเป็น
จึงสอดส่องทิพเนตรสังเกตเห็น
ตกเหวเคื่องเข็ญเป็นเคราะห์กรรม
เขาเมตตาความช่วยเหลือ
เราจำจะไปช่วยชีวิตไว้

ฯ ๖ คำ ฯ

ร้าย

๑ คิดแล้วมีเทวบรรหาร
เหาะจากฟากฟ้าสุราลัย

เรียกเทพบริวารน้อยใหญ่
พร้อมไปด้วยเทวดาเลว

ฯ ๒ คำ ฯ โคมเวียน

๑ ครั้นถึงเขาใหญ่ตั้งใจ
อุ้มสังข์ศิลป์ชัยใส่บันเอว

อมรินทร์เหาะลงไปในเหว
แล้วขึ้นตามปล่องเปลวด้วยฤทธา

ฯ ๒ คำ ฯ เหาะ

เทวดาเลว

เทวดาที่เป็นบริวาร

๑ วางองค์ลงเหนือยอดบรรพต เอน้ำทิพย์รินรดเกศา
ลบล้างไปทั่วทั้งกายา พวกลูกหลานนวดพื้นให้บรรเทา

ฯ ๒ คำ ฯ รวี

๑ ที่เจ็บบวดหายฉิบดังหยิบทิ้ง ทั้งรูปร่างงามยิ่งขึ้นกว่าเก่า
บ้างให้พรสอนสั่งบ้างหยอกเย้า แล้วอุ้มเจ้าพาเหาะไปเวียงชัย

ฯ ๒ คำ ฯ เข็ดฉิ่ง

๑ ครั้นถึงจึงลงยังแผ่นดิน อมรินทร์ชื่อบอกหนทางให้
แล้วสำแดงแผลงอิทธิฤทธิ์ไกร คืบไปสถานพิมานฟ้า

ฯ ๒ คำ ฯ เข็ด

ทองย่อน

๑ เมื่อนั้น พระสังข์ศิลป์ชัยไอรสา
ยุรยาตรนาครเข้าพารา ตรงมาปรากฏแก้วแววไว

ฯ ๒ คำ ฯ เพลงช้า

ร้าย

๑ เมื่อนั้น สองพระชนนีศรีใส
เหลือบเห็นลูกน้อยกลอยใจ อรไทไปรับด้วยยินดี
นางประทุมอุ้มองค์ขึ้นใส่ตัก สวมกอดลูกรักกันแสงศรี
นางไกรสรโศกศัลย์พันทวี สิงหราโคกจินนังไป

ฯ ๔ คำ ฯ โอต

๑ ครั้นค่อยคลายกำสรดเศร้าหมอง
ลูกเอ๋ยเกิดเชิญเป็นอย่างไร
พี่เจ้าเอาพระขรรค์แลสังข์ศร
แล้วบอกว่าพระอาภัยเจ้านี้
ความแม่ทุกขร้อนอวรณ์นัก
คิดว่าจอมขวัญเจ้าบรรลีย์

พระมารดาทั้งสองก็ถามไถ่
จึงเข้าไปไม่ถึงธานี
มาส่งให้มารดรยังกรุงศรี
มาถึงกลางพนาลีแล้วหายไป
ครวญคร่ำรำลึกเพียงดักขัย
เป็นโฉนฉะนี้นะลูกยา

๙ ๖ คำ ๙

โธ่ลาว

๑ เมื่อนั้น
กันแสงพลางทางทูลพระมารดา
ด้วยเชษฐาทั้งหกเขาทำชื่อ
มันพาชมเขาห้วยไทรงาม
เจ็บไข้ทั้งกายปมวายชนม์
อันจะรอดมาได้นั้นไม่มี
เดชะบุญญาของข้าไซ้
อมรินทร์จากสถานพิมานมา
ท่านเอาน้ำอำมฤตมาโสรจสร
เป็นกรรมของลูกเองมาตามทัน

พระสังข์โคกคัลลยเป็นหนักหนา
แต่ต้นจนมาถึงกลางดง
ลูกเชื่อถือรักใคร่ไหลหลง
แล้วผลัดตกลงในเหวลึก
ได้ทุกข์ทนพันที่จะตรองตรึก
แต่ครวญคร่ำรำลึกถึงมารดา
จึงร้อนอาสน์เจ้าตริยตริงศา
อัมข้าพาขึ้นจากเหวนั้น
แล้วช่วยพามาส่งถึงเขตชั้น
ทั้งพลัดพรากจากกันกับบิดร

กำสรด	สลตใจ เศร้าใจ
น้ำอำมฤต	น้ำทิพย์ หรือน้ำศักดิ์สิทธิ์

ตั้งแต่นี้ไปจะสิ้นทุกข์
เห็นบิดาจะมารับคืนนคร

จะได้เป็นผาสูกสโมสร
พระมารดรจงเชื่อลูกเถิดรา

ฯ ๑๒ คำ ฯ

รำย

๑ เมื่อนั้น
แม่กรวดน้ำเสียแล้วนะแก้วตา
เราอยู่ที่ตึกว่านะพ่อเอ๋ย
จะขึ้นไปใกล้เคียงคนศัตรู
ว่าพลางนางค่อยอุ้มประคอง
วางองค์ลงบรรทมกอดประทับ

นางประทุมตอบองค์โอรสา
จนชั้นแต่พักตราไม่ขอดู
อย่าออกชื่อเขาเลยรำคาญหู
มันจะกรูกันทำระย้ายับ
ลูกจากแท่นทองเข้าห้องหับ
จนนอนหลับเสียเถิดอย่าพูดไป

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
บรรทมรำพึงคะนิงใน
ครั้นจะรบนนี้เข้าชี้ว่า
ให้รำสับรำสนทวนร้อน

พระสังข์อวารถนอนใจใหญ่
คิดจะใคร่ได้พบกับบิดร
ก็กลัวจะโกรธาไม่โอนอ่อน
แต่นอนนอนกลิ้งกลับจนหลับไป

ฯ ๔ คำ ๕ ดระ

จำปานารี

๑ ครั้นรุ่งแสงสุริยาการ้อง
เทวดาสื่อสนมาดลใจ

พระตื่นจากแท่นทองม่งใส
จะพาไปให้พบกับบิดา

รำสับรำสน สับสน เต็มคำ รำ เข้าไปเพื่อยึดเสียงของคำ

พระร่ำร้อนจิตชุ่มฉ่ำเนียว
จึงบังคมชนนีมีวาจา
ตะวันบ่ายชายแสงทินกร
ทำชะอ้อนพาทีพิริ้ว

คิดจะใครไปเที่ยวประพาสป่า
ลูกรักจะลาไปเล่นไพร
จะรีบร้อนกลับมายังกรุงใหญ่
พระองค์จงโปรดให้ลูกโคลคลา

๙ ๖ คำ ๙

ร่าย

๑ เมื่อนั้น

รับขวัญรำพันพูดกับลูกยา
เกลือกอ้ายกระยาจกทั้งหกคน
เจ้าจะกลับนับถือชื่อไป
สิงหรามมาถึงก็เจ็บป่วย
แม่นี้มีใครจะให้จร
พ่ออย่าหลงเล่นอยู่เย็นคำ
อย่าคบค้าสมาคมกับผู้ใด

พระชนนีมีจิตเสนหา
จะไปป่าแม่นี้มิไว้วางใจ
จะเคลือบแฝงแต่งกลออกมาใหม่
มันจะซ้ำทำให้ได้เดือดร้อน
จะได้ใครไปด้วยช่วยสั่งสอน
แต่แก้วตาว่าวอนก็จนใจ
ฟังคำมารดาอัชฌาสัย
จงระวังระไวไพร

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

เคารพรับคำด้วยยินดี
แล้วชำระสระสรงทรงเครื่องทิพย์
ลงจากปราสาทแก้วแล้วรับจร

พระโอรสปรีดีเปรมเกษมศรี
อัญชลีลาสองพระมารดร
พระหัตถ์หยิบพระขรรค์แลสังข์ศร
ออกนอกพระนครเข้าพงไพร

๙ ๙ คำ ๙ เขต

ไพร คัตรู

๑ พระดำเนนลตเลี้ยวเทียวมา ชมพรรณพฤกษาสูงไสว
 จึ่งผาดแผลงศรสิทธิ์ฤทธิไกร เรียกสัตว์น้อยใหญ่มาจับพลัน
 ๙ ๒ คำ ๙ เขตฉิ่ง เจริญ

“พระดำเนนลตเลี้ยวเทียวมา
 จึ่งผาดแผลงศรสิทธิ์ฤทธิไกร

ชมพรรณพฤกษาสูงไสว
 เรียกสัตว์น้อยใหญ่มาจับพลัน”

๑๐ บัดนั้น
พาพวกพรานไพรใจฉกรรจ์

เส็นนายพลคนขยัน
เที่ยวด้นค้นหาเนื้อในดงดาน

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑๑ มาพบสัตว์จับดาหนานา
เหลือบไปเห็นองค์พระกุมาร
แล้วจะเป็นพระสังข์กระมังหนา
จำจะถามนามวงศ์พงศ์พันธุ์
คิดพลางทางเดินเข้าไปหา
เจ้าเด็กน้อยนี้มาแต่แห่งใด
ปากกว้างทางเปลี่ยวมาเที่ยวอยู่
อันถิ่นฐานประเทศเขตแคว้น
บิดุเรชนนีพี่น้อง
พระโณงามนามกรชื่อไร

มฤคาโคกระทิงวิ่งพล่าน
งามโฉมเปรียบปานกับเทวัญ
ที่ว่าหายไปไหนไพร่สัณห์
ให้แม่นยำตระหนักประจักษ์ใจ
จึงมีวาจาปราศรัย
ช่างกระไรแกลั้วล้าล่าแล้วแทน
แต่ล้วนหมูสิงห์สัตว์อึดแน่น
อยู่ด้าวแดนตำบลหนใด
เป็นพวกพ้องสุริยวงศ์พงศ์ไหน
จงบอกไปให้หมดอย่าปิดกัน

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑๒ เมื่อนั้น
จึงตอบว่ามิ่งนี้จงหองครัน
เงื้อมเงี้ยวพระขรรค์ขึ้นสำหรับ
ทุดอ้ายชาติข้าหน้าเคอะ
เอ็งเร่งกลับไปเสียเดี๋ยวนี้
เขาว่าโดยดีแล้วมิไป

พระสังข์ศิลป์ชัยมิได้พรั่น
มาถามถึงพงศ์พันธุ์พูดเลอะเทอะ
มันน่าสับศึรชะให้หะเหวอะ
นี่มิ่งเซอะเซิงมาแต่แห่งใด
อย่าเข้าชี้กู่ทะเลไม่
คันมือคันไม้จริงจริงเจียว

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
 จึ่งว่าลูกกระจริดนิดเดียว
 ลั่นลมนำต่อยสักร้อยชอก
 อย่าอ้างอวดฤทธิไกรกูไม่เกรง
 แล้วขับไพร่ไล่รุกบุกบัน
 บ้างล้อมหน้าล้อมหลังพรังพรู

เสนีโกรธานัยน์ตาเขียว
 มาราดเกรี้ยวเอาผู้ใหญ่ได้ครั้นครอง
 โอกโขยกโป่งโหยงโจงเงง
 จะจับเอ็งไปถวายยังค่ายคู
 กลัวมันทำไมกับอ้ายหนู
 บ้างกูเรียกเพื่อนมาช่วยกัน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
 อ้ายพวกนี้จะมาให้ฆ่าฟัน
 ใครเข้ามาก็รินด้วยคันศร
 พระตีต้องตัวนายลงเมื่อยมื่น

พระสังข์เคื่องซุ่นหุนหัน
 น้ำใจมันเหี้ยมฮึกบึกบิน
 ล้มนอนนิ่งจุกลูกไม้ขึ้น
 ไพรตื่นแตกครั้นกระจ่ายไป

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ บัดนั้น
 ผุดลุกคุกคลานเข้าแอบไม้

อำมาตย์บอบช้ำน้ำตาไหล
 ให้ข่าวพาหนีไปมิได้ช้า

ฯ ๒ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงค่ายหลวงไม่หน่วงหนัก ยังหอบฮักกลนลานชานฉลา
 ร้องทูลแถลงแจ้งกิจจา ครั้นนี้ชีวาไม่รอดตอน

รัน ตี ปัจจุบันมักใช้คู่กับคำอื่น เช่น ตีรัน
 ไม่รอดตอน คือ ไม่รอดสันตอน หมายถึง ไม่ผ่านพ้นไปได้

เข้าไปพบเด็กน้อยในไพรวัน
ครั้นเข้าใกล้ได้ถามนามกร
พวกเราทั้งมากแทบมอดม้วย
ต่างตะกายเลื้อกสนชนชุก
หรือยักษ์ดอกกระมังผิดสังเกต
ที่จะต่อสู้นั้นสุดปัญญา

มือถือพระขรรค์กับสังข์ศร
มันอ้างอวดฤทธิ์รอนเข้ารบรุก
ถูกด้วยคันศรลงนอนจุก
มันไล่รุกบุกบันกระชั้นมา
ลูกนิคฤทธิเดชมันหนักหนา
ผ่านฟ้าระว่างองค์ให้จงด

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
เอ๊ะตายจริงจังแล้วครั้งนี้
งมเงาเอาชีวิตมาทิ้งเสีย
เพราะเจ้าเกสรสมุณฑา
เมื่อมันเป็นยักษ์นี่ผีไพร
เห็นคงจะบรรลัยนี้ไม่แคล้ว

ท้าวเสนากฎผดลูกหนี
ดีร้ายยักษ์มันแปลงมา
ที่ไหนเลยลูกเมียจะเห็นหน้า
พาพี่มาฆ่าเสียจริงแล้ว
ใครจะสู้มันได้นะน้องแก้ว
จะกลับไปเสียแล้วอย่าทันท

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
นางพิไรรู้ว่าสารพัด
ตัวน้องเป็นหญิงยังนิ่งฟัง
พระเชื้อชายประเสริฐเลิศไกร
ยังไม่ทันถามไถ่ว่าได้เหนือ
น้องเห็นว่ามิใช่ไพร

ชนิษฐาฉวยฉุดยุตหัตถ์
ทั้งพ้อตัดแถมเหน็บให้เจ็บใจ
ไม่ตึงตังตื่นเด่นเป็นไฟไหม้
น้ำพระทัยขลาดจริงยิ่งสตรี
แต่ออกชื่อว่าเสือจะวิ่งหนี
ดูท่วงทีจะเป็นสังข์ศิลป์ชัย

งมเงา หลงเชื่อสิ่งที่ไม่ใช่ของจริง

แล้วเบือนพักตร์ชักถามเสนาพลัน
สูงต่ำดำขาวสักกราวไร

เจ้าคนนั้นยังเล็กหรือเด็กใหญ่
เห็นจะเป็นลูกไพร่หรือผู้ดี

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
อันกุมารที่ชื่อนี้
รูปโฉมโฉมพรรณนั้นงามนัก
จะคราวกันกับหกกุมารา
ถ้าใครขึ้นต้านต่ออรอุทธี
ข้าจะขอล่องหน้าไปธานี

เสนาทูลสนองนางโฉมศรี
เห็นทีจะเป็นหน่อกษัตริยา
ละม้ายองค์ทรงศักดิ์พระเชษฐา
ชั้นขาลิบสองลิบสามปี
เห็นไม่รอดชีวิตจงคิดหนี
อย่าเข้าชี้ชักไช้อยู่ให้ช้า

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จึงห้ามหมู่อำมาตย์เสนา
อันกุมารนั้นหลานของข้าแน่
ท่านช่วยนำมรคาพาไป
ขอเชิญภูวนายไปด้วยกัน
อนิจจายังขึ้นตื่นตะกาย

นางเกสรสมุณพาได้ฟังว่า
ใครอย่าตื่นตระหนกตกใจ
เที่ยงแท้มั่นคงไม่สงสัย
ให้เราได้พบพานพระหลานชาย
อย่ากลัวตัวสั่นมาผืนผาย
ช่างไม่อายสาวสรรพค์ก้านัลใน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
วันนี้แข่งขานเหินขาไป
ไปดุก่อนให้แม่เกิดแม่เอ๋ย
ที่จะคอยอยู่นี้ไม่หนีกัน

พระเชษฐายิ้มแฉ่งแฉ่งลงไข
จะคลาไคลสุดที่จะเหยียบยัน
เจ้าเป็นคนคั่นเคยกับหลานขวัญ
สุพรรณไปเพื่อนชนนี

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
อกเอ๋ยมีแต่กล้าทั้งดาปี
กลับจะใช้ให้น้องนี้ผันผาย
สุพรรณพึงเกิดชีสำนักนาง
เชิญไปพ้อเป็นเพื่อนอย่าเชื่อนข้า
เราจะแอบมองดูอยู่ลับลับ

ชนิษฐาว่าดูน่าบัดสี
ช่างพาที่แก้ไขไปร้อยคั่ง
พระเป็นชายถอยหลังเหมือนดังกึ่ง
จะใคร่แย่งให้ยุ่งเย็นยับ
ถ้าเกิดเหตุสัญญาให้ท้าวปรับ
แม้มิใช่จึงกลับมาพลับพลา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จะไปที่ปิลีแก้วตา
เจ้าเป็นคนรู้จักมักจี่
แล้วลงจากพลับพลาทั้งสองนาง

ท้าวเสนาภูงิจิตรสว่า
แต่ขอให้ช้านี้เดินกลาง
จงเดินนำหน้าพี่ไปห่างห่าง
ให้เสนีนำทางจรจรล

ฯ ๔ คำ ฯ เพลง

๑ บัดนั้น
พาลัดเลาะไปในไพรวัน
จึงกระซิบทูลนางพลางเขม้น
นี่แล้วหรือไรนะโฉมตรู

อำมาตย์ยังกลัวตัวสั่น
ครั้นถึงที่สำคัญค่อยแอบดู
นั้นแน่แลเห็นไวไวอยู่
จงดูให้แน่เถิดแม่คุณ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ถ้าผิดคงจะบอกพี่อาบุญ

พระเชษฐาคร้ามจิตสะกิดวุ่น
จะได้หมั้นไปก่อนได้ช่อนตัว

ฯ ๒ คำ ฯ

ร้อยคั่ง ลดเลี้ยวเหมือนคั่งน้ำที่คดเคี้ยวไปมา

๑ เมื่อนั้น
จึงว่านี่อะไรตั้งใจกลัว
ว่าพลางนางลอบเชมนมอม
แล้วเทวีชี้ช่องให้สุพรรณ

นางเกสรสมณทาให้คันหัว
จะหนีตัวออกวิ่งทั้งกัน
ดูท่านองเห็นเป็นพระหลานขวัญ
จึงช่วยกันดูแลให้แน่ใจ

ฯ ๕ คำ ๙ โอด

๑ ต่างจำสำคัญได้มั่นคง
สวมสอดกอดดองคสังข์ศิลป์ชัย

ก็วิ่งตรงเข้ามาหาชำไม
แล้วร้องไห้ไม่เป็นสมประดี

ฯ ๒ คำ ๙ โอด

๑ ครั้นว่าค่อยคลายวายไศกา
ได้ประสบพบลูกแล้วคราวนี้

จึงร้องเรียกเชษฐาเชญมานี้
ยังจะรื้อร้อช้อยู่ว่ไร

ฯ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
แต่ซยับลับล่อไม่ไวใจ
พระชวนเสนาในไปเพื่อนตัว
เข้าลูบหลังสั่งสอนวอนวิง
ขนิษฐาข้าเรียกเป็นหลายครั้ง
ถึงจะเป็นจะตายก็ตามบุญ

ท้าวเสนากุญยังสงสัย
ถ้ามิใช่ลูกชายลิตายจริง
เขาสั่นหัวขัดขืนยั้ง
เอ็งอย่าทั้งกวนจะแทนคุณ
ท้าวยังคร้ามจิตคิดว่านุ่น
ชักดาบญี่ปุ่นออกถือไว้

สมประดี รู้สีกตัว

ขึ้นแข่งหุทัยโคลคลา
ปากบ่นบริกรรมทุกหายใจ

ออกจากพฤษาสุมทุมใหญ่
ตรงไปยังที่พระน้องยา

๙ ๘ คำ ๙ เสมอ

๑ เมื่อมัน
บังคมทูลถามพระเจ้าอา

พระสังข์ศิลป์ชัยโอรสา
ผู้ชายที่มาด้วยนั้นใคร

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อมัน
นั่นคือบิดรของเจ้าไซร้
ความเกรงฤทธิ์พ่อเฝ้าทอดอย
เจ้าจงอภิปรายทายทัก

นางเกสรสมุณทาแดงไข
ตั้งใจมาหาพระลูกรัก
เดินห้อยพริ้นตัวกลัวหนัก
ให้รู้จักว่าลูกจะยินดี

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อมัน
จึงบังคมบิดาแล้วพาที
ช่างตื่นเต้นตัวสั่นดูชั้นจริง
เมื่อเป็นคนผูกภัยน้ำใจซัง
รู้จักมักจีใครนี่หนอ
พระแกลังพูดจาว่าเปรียบเปรย

พระสังข์ปรีดีเปรมเกษมศรี
ใครนี้มายืนอยู่เก้กั้ง
ทำที่จะวิ่งไม่เหลียวหลัง
หรือเซซังมาได้ไม่อายเลย
นำหัวร่อหนักหนาเจ้าข้าเอ๋ย
แล้วทำเมินพักตร์เฉยไม่นำพา

๙ ๖ คำ ๙

บันบริกรรม
คนผูกภัย

สำรวมใจสวดมนต์ ภาวนา
คนที่เป็เหตุให้พระสังข์ศิลป์ชัยได้รับความทุกข์ยาก
คนที่ทำให้เกิดภัยขึ้น

๑ เมื่อนั้น
เห็นแม่นแท่นแล้วว่าลูกยา
วิ่งเข้าสวมกอดแล้วกันแสง
ท้าวตรีสพลอบองค์พระลูกรัก
พระแม่เจ้าเด็ยวนี้อยู่ที่ไหน
โทษพ่อผิดแล้วนะแก้วตา

ท้าวเสนากฎไม่กังขา
ความโสมนัสสาเป็นพันนัก
พระสังข์เสแสร้งแกล้งทำผลัก
จงผินพักตร์มาพูดกับบิดา
พ่อตั้งเนื้อตั้งใจออกมาหา
ได้เห็นแก่บิดามาร้องอน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ ผ่านเอยผ่านเกล้า
ว่าลูกชั่วสารพัดตรอน
ได้ความทุกข์ทนเป็นพันไป
ชีวิตลูกรอดเป็นตัวมา
เห็นเป็นขาดแล้วกับบิดร
ไม่ควรภูวนายจะใกล้เคียง

ความเก่าในจิตจงคิดก่อน
ให้ขับจากนครทั้งมารดา
ลูกอดอยากยากไร้อยู่ในป่า
ก็เพราะพระมารดาบำรุงเลี้ยง
แต่ชาติก่อนทำกรรมไว้แท้เที่ยง
ไซ้จะเกี่ยงเลี้ยงเป็นมารยา

ฯ ๖ คำ ฯ

ชาตรี

๑ ดวงเอยดวงจิต
เป็นเคราะห์เพราะเชื่ออ้ายโหรา
เขาชวนกันว่าชั่วก็กลัวไป
แต่รัญจวนครวญหาทุกราตรี
เจ้าเป็นสาโลหิตของบิดา
ถึงจากไกลไม่ได้มาพุมพิก

ชื่อนั้นพ่อผิดเป็นหนักหนา
ไม่ทันตรึกตราว่าร้ายดี
จึงต้องจำใจให้ขับหนี
พ่อนี้มิใช่จะไม่รัก
เกิดในพาราอาณจักร
ก็คงเป็นลูกรักร่วมฤทัย

สาโลหิต

ผู้เกิดร่วมสายเลือดเดียวกัน ปัจจุบันมักใช้สายโลหิต

พ่ออุตสาห์มาจ้อขอโทษ
แก้วตาอย่าละห้อยน้อยใจ

เจ้าจะโกรธจะซึ่งไปถึงไหน
พ่อจะรับกลับไปยังพารา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร่าย

๑ พระเอยพระทรงธรรม
เมื่อขับไล่ไม่เลี้ยงพระมารดา
เดี๋ยวนี้จะมารับกลับไป
ลูกกริ่งเกรงอันตรายเมื่อปลายมือ
อันสองมารดากับข้านี้
เชิญเสด็จคืนนครย่านอนคาง
ตัวลูกนี้หรือไม่ถือโทษ
แต่หากเจียมตัวด้วยกลัวภัย

ลูกไม่เสกสรรรำพันว่า
ไพร่ฟ้าพลเมืองก็เลื่องลือ
ฉวยกระไรจะมีอายุเขาก็คือหรือ
เพราะพระเชือกเถลิงทั้งหกนาง
เข้าไปอยู่บุรีจะกิดขวาง
หกนางจะคอยละห้อยใจ
จะซึ่งโกรธพระบิดานั้นหาไม่
จะสู้อยู่ยากไว้กับมารดร

ฯ ๘ คำ ฯ

ไฮโลม

๑ แก้วเอยแก้วตา
เฝ้ายกข้อเคืองขัดตรอน
ซึ่งแต่หลังมเงาเงาโฉด
จงเมตตาบิดรได้ออนวิง
จะเสกเจ้าให้ครองอาณาจักร
ได้สืบวงศ์พงศ์เผ่าเหล่ากอ
ว่าพลางทางถดเข้านั่งไถ่
แล้วว่าแก่นิษฐานงลักษณ์

ฉลาดว่าแคะไค้ใครสอน
จะให้พ่อม้วยมรณเสียจริงจริง
ก็สารภาพโทษเจ้าทุกสิ่ง
อย่าเกรงกริ่งหตุทัยไพร่พ่อ
บำรุงรักษาด้าวแดนแทนพ่อ
ไซ้จะล่อลวงลูกให้หลงรัก
อุ้มลูกสายใจขึ้นใส่ตัก
เจ้าช่วยปลอบหลานรักบังเกิดรา

ฯ ๘ คำ ฯ

ร้าย

๑ เมื่อนั้น
ยัมพลาทางตรัสแก่นัดดา
ข้อผิดบิดุเรศได้ร้องอน
จะชุ่นเคื่องเบื่องหน้าอาประกัน

นางเกสรสมุณทาเส่นหา
จงฟังคำอ่าวอย่าตึงตัน
เจ้าจงอดโทษกรรมผ่อนผัน
นางรำพันปลอบยอบให้ชอบใจ

ฯ ๕ คำ ๕ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
ประนมกรวอนถามสังข์ศิลป์ชัย
เคื่องเชษฐเป็นไฉนไม่บอกแจ้ง
ปัมบรรลัษในกลางพนาวา
แค้นด้วยศรีสันท์มันเลียมและ
เขาช่มเหงน้องยาหนักหนานัก
มีแต่เจ็บช้ำระกำใจ
เพราะพระพี่ไม่มีเมตตา

นางสุพรรณเขาวายอดพิสมัย
เหตุไรพระพี่หนีน้องมา
ทำให้เทียวแสงกันแสงหา
แต่โศกาครวญคร่ำรำลึก
เฝ้าเกาะเกาะเกี้ยวพานหาญหัก
จะดำสั๊กเท่าไหรไม่นำพา
คิดว่าจะไม่ได้มาเห็นหน้า
จึงแกล้งหนีน้องมาเสียทั้งนี้

ฯ ๘ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
เจ้าว่าไยจะนั้นนะเทวี
เป็นเหตุด้วยทั้งหกเขาพาไป
แต่กำสรดโศกาน้ำตานอง
ถ้ามันอินทรามิมาช่วย
พระเล้าความแต่ตันจนปลายมา

พระสังข์ตรัสตอบนางโถมศรี
อย่าสงสัยว่าพี่แกล้งหนีน้อง
แกล้งผลักให้ตกเหวเปลวปล่อง
คิดคะนึ่งถึงน้องกับพระอา
ก็เห็นจะมอดม้วยด้วยสังขาร
เจ้าอย่ากินแค้นแครงใจ

ฯ ๖ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
ให้ส่งสารสังเวชเหตุภัย

สามกษัตริย์ฟังว่าน้ำตาไหล
ก็รำไรโศกาจาบัลย์

ฯ ๒ คำ ๔ โอด

๑ ครั้นค่อยคลายวิโยคโศกเศร้า
องค์พระบิดาจึงว่าพลัน
จะแก้แค้นแทนทำให้สาหัส
จะฆ่าทั้งแม่มั่นตามกันไป
พ่อคิดสงสารมารดาเจ้า
จะแค้นอกหมกมุ่นขุนเคือง
บิดาจะใครไปขอโทษ
จะใครรับกลับคืนเข้าเวียงชัย
ยังขัดสนจนใจด้วยไม่รู้
ขวัญเข้าเจ้าจึงได้เมตตา

ต่างโลมเล้ารับมิ่งสิ่งขวัญ
อันอ้ายทั้งหกนั้นพ่อไม่วี
ผูกมัดพันเสียไม่ปราศรัย
เนื้อความนิ่งดไวต่อถึงเมือง
มิโศกเศร้าทุกซัดรอมผอมเหลือง
ยังกระเดื่องกระด้างด้วยหมางใจ
ให้หายโกรธข้างพ่อเป็นข้อใหญ่
ทั้งทราวม้วยโกรธสรสิงหรา
ว่าเขาอยู่ที่ไหนจะไปพา
ช่วยชักพาพ่อไปให้พบกัน

ฯ ๑๐ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
จึงสนองบัญชาบิดาพลัน
แต่จะไปเดี๋ยวนี้ยังมีได้
จงร้องขอผิดสักเวลา
แม่นสมคะเนข้ามารดา
เชิญเสด็จคืนยังพลับพลาไพร
ทูลพลางทางถวายอภิวาทน์
พระสั่งเสียชนิษฐานาริ

พระสั่งชำระลสรลสันต์
ข้อนั้นเป็นธุระของลูกยา
ด้วยพระแม่หมางใจอยู่หนักหนา
จะไปว่าวิงวอนให้อ่อนใจ
จะรีบกลับมาแจ้งแถลงไข
ลูกจะลาไปประเดี๋ยวนี้
แทบบาทบิตุเรศเรื่องศรี
อัญชลีลาองค์พระเจ้าอา

แล้วจับศรเรื่องฤทธิ์สิทธิ์ศักดิ์
สามกษัตริย์แลตามจนสุดตา

บ้ายพัคตร์คลาไคลเข้าในป่า
แล้วชวนกันกลับมาพลับพลาพลัน

ฯ ๑๐ คำ ๙ เขต

๑ พระสังข์มาถึงพระบุรี
จึงไปหาสิงหราชพุดจากัน
พบพระบิดุเรศที่กลางดง
จะมาง้อขอดีด้วยมารดา
จะล่าออยอ้อยอิงให้เต็มที
ไม่สมคิดผิดชอบก็ไม่นอน
ว่าแล้วพากันเข้าในห้อง
ทำบรรทมทับลงกับเพลา

ขึ้นมาปราสาทศรีขมิ้มมัน
น้องไปไพรวันได้ลาภมา
ทั้งพระอาภักย์บงค์นิษฐา
ให้เราสองราชช่วยว่าวอน
กว่าพระชนนีจะโอรสอ่อน
จะวิงวอนเสือกขบรับเรา
กราบสองมารดาบังเกิดเกล้า
คลึงเกล้าเข้ายิปริดา

ฯ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ลุบไล่ไปทั่วทั้งกายา

พระมารดรแสนสุดเสนาหา
จ่านรรจาหยอกหยิกซิกชี้

ฯ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จะใคร่ทูลแถลงแจ้งคดี
แต่ดูเนตรเชษฐาไม่ว่าออก
ทำชะอ้อนวอนว่ามารดาพลัน
ถ้าแม้พระพ่อมาง้ออน
จะมีนตึงซึ่งโกรธกันทำไม

พระสังข์แก่งทำเกษมศรี
กริ่งเกรงชนนีจะติเร็น
คิดย้อนยกป้องปิดบิตผัน
นึกจะถามสักวันก็พริ้นใจ
มารดรจะดีด้วยหรือไม่
ลูกยาจะใคร่ให้ตีกัน

ไม่คิดสงสารข้ากำพร้าพ่อ
ลูกทุกซัรื่อนนอนละเมอไม่เว้นวัน
นิจจาเอ๋ยแต่กำเนิดเกิดมา
ลูกไม่แกล้งว่าสาระแน

มีแต่เขาหัวร่อเย้ยหยัน
เห็นจะอาสัญเสียเที่ยวแท้
มิได้เห็นบิดาว่าหนุ่มแก่
พระแม่ทั้งสองจงตรองดู

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ดูลูกเจ้ากรรมจะทำพู่
ขึ้นออกซื้อบิдамันน่าดี
เฝ้าจูจิมิฟังแม่ห้ามปราม

นางประทุมฟังเรื่องให้เคืองหู
นางขุรุสมทบทกลบความ
เออนี้ใครใช้ให้ไต่ถาม
ไม่มีความยำเียงเกรงกลัว

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าเพราะเคราะห์กรรมมาถึงตัว
ซึ่งโทษลูกผิดพลั้งครั้งนี้
ขอแต่ให้ชนนี้มีเมตตา
สิงหราพลอยว่าแม่ทั้งสอง
อย่าถือซึ่งถือโกรธคุมโทษทัณฑ์

พระสังข์ฟังแถลงแกล้งยิ้มหัว
เผอิญให้ลืมหักแล้วพระมารดา
จะทำโผยโผยตีก็ไม่ว่า
พ่อกมาแล้วดีเสียด้วยกัน
ค่าน้องว่าจริงจงผ่อนผัน
ดีกันเสียเถิดกับบิดา

ฯ ๖ คำ ฯ

ทำพู่ ทำใหญ่โต อดตัว

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าสังข์ศิลป์ชัยอ้ายสิงหรา
มิให้พูดเรื่องนี้ก็มีฟัง
ว่าพลางนางยุคลัตถ์

นางประทุมกริ้วโกรธโอรสา
ใครสั่งสอนมาหรือว่าไร
ไม่ตีเสียมั่งหาจำไม
ผูกมือเข้าได้ฉวยไม้ตี

ฯ ๔ คำ ๕ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เห็นลูกทั้งสองร้องเต็มที
แก้เชือกแล้วพามาซักถาม
หรือไปประสบพบบิดร

นวลนางไกรสรโฉมศรี
ปราณีนางทูลขอโทษกรรม
เนื้อความทั้งนี้ใครสั่งสอน
จึงเฝ้ามาวิงวอนพระมารดา

ฯ ๔ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
เห็นพระแม่อยู่ไกลไม่ตามมา
วันนี้ลูกลามารดาไป
ทั้งสุพรรณพระอามาด้วยกัน
แล้วว่าจะมาจ้อขอโทษ
เชิญสององค์คงคืนไปครองวัง
ถ้าแม่ชนนีไม่ดีด้วย
แม่อย่าเคืองขัดตตรอน

พระสังข์เหลียวซ้ายแลขวา
จึงบอกแจ้งกิจจาสารพัน
พบพ่อที่ในไพร่สณฑ์
เล่าความเดิมนั้นให้ลูกฟัง
ไม่ชังโกรธพระแม่เหมือนแต่หลัง
พระตรัสสั่งให้เข้ามาวิงวอน
ให้ลูกช่วยว่ากล่าวแม่ไกรสร
จงช่วยกันอ่อนวอนพระมารดา

ฯ ๘ คำ ๕

๑ เมื่อนั้น
หุนหันโมโหไกรธา

นางไกรสรได้ฟังไม่กังขา
ตวาดว่าดูตู่สังข์ศิลป์ชัย

ไปคบคิดกับพ่อมาก่อความ
ชอบแต่ตีข้าให้หน้าใจ
สนุกจริงแล้วชานาหัวร่อ
วิงวอนสอนให้มาพูดจา

ที่นี้มันงามทั้งห้าไร่
แล้วกลับไปทูลนางประทุมมา
ลูกไปพบพ่อที่ในป่า
เมื่อกระนี้จะว่าประการใด

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
น้อยหรือลมนั้นสังข์ศิลป์ชัย
มิเสียทีที่เกิดในอุทร
สั่งสอนเท่าใดไม่นำพา
ว่าพลางอย่างเยื้องเข้าในที่
ให้นางไกรสรหาไม้

นางประทุมเคื่องขัดอัชฌาสัย
ชอบใจทั้งอ้ายสิงหรา
เพื่อนเจ็บเพื่อนร้อนด้วยหนักหนา
เถิดอย่าเสี่ยงดูมันสืบไป
ตามมาจะตีไม่ปราศรัย
วางไว้บนแท่นทำโกรธา

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
จะทำกระไรดีพี่สิงหรา
จำจะไปวิงวอนผ่อนผัน
ผิดชอบสองคนเราทนเอา
เห็นไม้เรียวเสียวจิตคิดพรั่น
แข็งใจเต็มทีทั้งพี่น้อง

พระสังข์น้อยค่อยพูดกับเชษฐา
พระมารดาเคื่องขัดดัดตรอนเรา
ถึงตรีนก็จะทำอย่างไรเล่า
แล้วจูงมือกันเข้าไปเมียงมอง
เกียดกันมิใคร่เข้าในห้อง
ค่อยอย่างย่องก้มกราบคลานมา

งามทั้งห้าไร่ เป็นคำพูดประชดประชัน “ห้าไร่” เป็นศักดิ์นาของยาจก
วนพิภพในสมัยก่อน ผู้มีศักดิ์นาห้าไร่ไม่ต้องเสียภาษีที่นา

นั่งริมแท่นสุวรรณบรรจจรณ์
จึงจับพัตอยู่งานให้มารดา
พระแม่เจ้าประคุณของลูกแก้ว
ลูกเป็นกำพร้าหน้าอายใจ

เห็นมารดรเมินอยู่ไม่ดูหน้า
แล้วอนว่าพาที่พิริพีไร
ไม่ตีด้วยพ่อแล้วหรือโดน
นานไปเขาจะล้อออกอ้ออิง

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าน้อยหรือช่างตื้อตึง
ขึ้นจะเฝ้าอ้อยอิ่งวิงวอน
ยังห้ามยืงว่าน่าชิงชัง

นางประทุมพิโรธโกรธซึ่ง
ถูกตีที่หนึ่งแล้วมิฟัง
นี่เนื้อแท้เดือนค่อนใสสันหลัง
จะให้ตีอีกกระมังสังข์ศิลป์ชัย

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
แล้วแกลังปรึกษากันทันใด
ตัวเราเดี๋ยวนี้ไม่มีพ่อ
ตายเสียเห็นจะสิ้นนินทา
ว่าพลางทางซักพระขรรค์แก้ว
สิงหราคว่าเชือกที่ผูกมือ

พระกุมารพี่น้องร้องไห้
พระชนนีมิได้เมตตา
ก็เป็นข้ออับอายขายหน้า
อยู่ไปไพร่ฟ้าจะเลื่องลือ
จะเชือดคอเสียแล้วให้ลับชื่อ
จะป็นขึ้นบนชื่อผูกคอตาย

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ตรงเข้าสวมสอดกอดลูกชาย

สองนางตัวสั่นขวัญหาย
น้อยหรือใจร้ายใช้พอดี

บรรจจรณ์ ที่นอน

ว่าพลางนางยุตพระขรรค์ไว้
นางกลัวลูกตายวายชีวิ

สังข์ศิลป์ชัยทำว่าอย่าจูจี
จึงว่าแม่จะดีด้วยบิดา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อئัน
ก้มเกล้ากราบกรานมารดา
ลูกจะรับบิดามานบุรี
แต่จะแต่งบ้านเมืองให้เรืองรอง
ว่าพลางทางขยดเข้าใกล้
สิงหราโบกปิดพัดวี

พระสังข์วางพระขรรค์หรรษา
พูดจาแก้ไขในทำนอง
ให้พบกับชนนี้ทั้งสอง
ด้วยฤทธิ์ของลูกน้อยในพຼ่งนี้
นั่งนวดพื้นให้นางโฉมศรี
พูดจาพาทีกันไปพลาง

ฯ ๖ คำ ฯ เจริจา

๑ ครันดาวเดือนเลื่อนลับเมฆา
พระสังข์บังคมลาสองนาง

สุริยารุ่งแจ้งแสงสว่าง
แล้วทรงศรมากลางเกยลา

ฯ ๒ คำ ฯ เสมอ

๑ จึงตั้งจิตพิษฐานเสียงศร
ให้ท้าวสหสนัณณ์นำเทวา
เสียงพลางทางขึ้นธนูศิลป์
ผาดแผลงไปพลันทันใด

ขอจงร่อนถึงดาวดิงสา
มาช่วยข้าตกแต่งพระเวียงชัย
ฟ้าดินกัมปนาทหวาดไหว
สะท้านถึงตริงศ์ตรัยด้วยฤทธา

ฯ ๔ คำ ฯ เชิดฉิ่ง

ยานี้

๑ มาจะกล่าวบทไป
เสด็จออกฝูงเทพเทวา

ถึงท้าวสหสนัณณ์นำถา
ยังหน้าสิงหบัญชรชัย

ได้ยินเสียงสนั่นครั่นครึก
จึงส่งทิพเนตรลงไป
จะจัดแจงแต่งที่พระนคร
จำจะลงไปช่วยนฤมิต

อมรินทร์เร่ร่อนกสงสัย
เห็นพระสังข์ศิลป์ชัยอันเรื่องฤทธิ์
จึงแผลงศรมาให้เราแจ้งจิต
ให้สมคิดพระสังข์ครั้งนี้

๙ ๖ คำ ๙

ร้าย

๑ คิดพลางทางชวนสุจิตรา
พร้อมเทพเทวัญจันทร์

ทั้งสุรางค์นางฟ้าทวยหา
พากันจรลีลงมา

๙ ๒ คำ ๙ โคมเวียน

๑ ครั้นถึงจึงเรียกสังข์ศิลป์ชัย
เราจะช่วยจัดแจงแต่งพารา
ตัวเจ้าเล่าก็รู้จักงาม
ว่าพลางทางขึ้นบนเกยชัย

มาพูดจาปราศรัยสรรหา
ให้สมดังจินดาอย่าร้อนใจ
คอยตีเตือนเอาตามอัธมาสัย
สัทสนั่นนฤมิตด้วยฤทธิ์

๙ ๔ คำ ๙ ดระ

ยานี

๑ เป็นปราสาทราชฐานบ้านช่อง
มีกำแพงสามชั้นเป็นหลั่นมา
แถวถนนหนทางรโหฐาน
ชายสินค้าผ้าผ่อนแพรพรรณ
หน้าพระลานล้วนแก้วผลึกลาด
แล้วจัดเป็นสาวสรวด์ก้านลใน

เรื่องรองล้วนแก้วแววเวหา
เทวเฝ้าประตูอยู่ทุกชั้น
นางฟ้านั่งร้านเป็นหลั่นหลั่น
ทั้งรูปโฉมโฉมพรรณพึงใจ
แลประหลาดสิ้นเลื่อมดังน้ำไหล
คอยช่วงใช้ที่ปรางค์ปราสาททอง

ให้นางสุจิตราสุชาดา อยู่ด้วยประทุมที่อยู่ในห้อง
จึงบอกสังข์ศิลป์ชัยตั้งใจปอง การของเจ้าเสร็จทั้งพารา

๙ ๘ คำ ๙ เจริจา

ว่า

๑ เมื่อนั้น พระสังข์บังคมด้วยหรรษา
จึงทูลว่าข้าน้อยจะขอลา ออกไปรับบิดามาวังใน
ว่าพลางจัดแจงแต่งองค์ สอดทรงเครื่องทิพย์สุกใส
จับศรพระขรรค์อันเกรียงไกร รีบไปที่ประทับพลับพลา

๙ ๔ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงตรงเข้าไปในห้อง บังคมสองกษัตริย์หรรษา
ปราศรัยสุพรรณกัลยา พุดจาสรวลสันต์สำราญใจ

๙ ๒ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อนั้น พระบิดายินดีจะมีโหน
กอดจูบลูบหลังสังข์ศิลป์ชัย อย่าเพื่อพุดอื่นไปเลยลูกรัก
เจ้าเข้าไปได้การบ้างหรือเปล่า จงเล่าความไปให้ประจักษ์
มารดายังพิโรธโกรธชึ่งนัก หรือลูกรักวิงวอนค่อยอ่อนใจ

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น พระสังข์ทูลแจ้งแถลงไข
เมื่อลูกบอกออกนามภูวนาย แม่โกรธนี้กระไรหาไม่เรียว
ห้ามมิให้ว่าข้าขึ้นว่า ท่านหวดซ้ายป่ายขวาจนขาเขียว
แล้วจับลูกผูกมือด้วยเชือกเกลียว ขำกัตฟันเกรี้ยวเกรี้ยวไม่เกรงกลัว

แม่ไกรสรวอนขอโทษไว้
ลูกแก่งทำมารยาจะฆ่าตัว
ลูกเสแสร้งแก่งทำฮึดฮัด
พระแม่ตระหนกตกใจ

แก้มือเสียได้ค่อยยังชั่ว
พระแม่กลัวจะตายนายุดไว้
สะบึงสะบัดจะหนีออกให้ได้
รับไว้ว่าจะดีด้วยบิดา

ฯ ๘ คำ ๫

๑ เมื่อนั้น
ช่างไม่ย่อท้อพื่อนี้นา
แล้วหยิบพานหมากมาค้นหาไฟล
กอดจูบลูบไล้ไม่รู้แล้ว
พลางเตือนลูกยาซำไยเล่า
จะได้พบมารดาพูดจากัน
แล้วสั่งพระน้องกับนัดดา
ว่าพลางย่างเยื้องจรลี

ท้าวเสนากฎสำรวจว่า
น้อยหรือแข่งชายังเป็นแนว
ฝนทารอยไม่ให้ลูกแก้ว
ผ่องแผ้วพระทัยทรงธรรม
จงพาพ่อเข้าไปเขตชั้นห
ง่อนอนผ่อนผันให้เต็มที
เจ้าจงอยู่พลับพลาทั้งสองศรี
มาเข้าที่ชำระสระสร่งน้ำ

ฯ ๘ คำ ๫ เสมอ

โทน

๑ ลูบไล้สุคนธ์ปนปรุง
นุ่งผ้ายกทองทองซำ
ฉลององค์ทรงเครื่องเรืองอร่าม
สอดทรงธำมรงค์เรือนครุฑ

หมายจะให้หอมฟุ้งไปยังคำ
คาดเข็มขัดทองคำชมพูท
พิศดูตัวงามดังเทพบุตร
กลัวจะหลุดเลือกใส่ที่ได้นี้

ไฟล ชื่อไม้ล้มลุก ต้นและใบคล้ายขิง หัวสีเหลืองอมเขียว ใช้ทำยา
ชมพูท ทองคำเนื่อบริสุทธิ์

ทรงมงกุฎเก็จเพชรกระจ่าง
หยิบกระຈกมาส่องลองเล่นคิ้ว

ผูกสายรัดคางจนหน้านิ้ว
เสกขี้ผึ้งผัดผิวพักตรา

ฯ ๖ คำ ฯ

ร่าย

๑ ครั้นเสร็จเสด็จยุรยาตร
ยืนยังสั่งเสียสมุณทา

ดำเนินนาตกรกรายซ้ายขวา
แล้วชวนพระลูกยาคลาไคล

ฯ ๒ คำ ฯ เพลง

กระบอก

๑ ครั้นถึงเห็นเมืองเรืองอร่าม
ท้าว निकตระหนกตกใจ
ปรางค์มาศราชฐานแต่ล้วนแก้ว
พอเห็นต่อจะเป็นเมืองยักษ

ล้วนแก้วเก้าเงางามสุกใส
เออเมืองอะไรนี้ลูกรัก
ประหลาดแล้วแลดูไม่รู้จัก
กลับเกิดลูกรักก่ออยู่ยูนาน

ฯ ๔ คำ ฯ

ร่าย

๑ เมื่อนั้น
เมืองนี้ไม่มียักษมาร
เชิญเสด็จเข้าไปในวัง
สารพัดไพร่ไม่มีมา

พระสังข์ยิ้มพลางทางว่าขาน
โน่นปราสาทราชฐานพระมารดา
อย่ารอร้งอยู่เลยฟังลูกว่า
พระบิดาอย่าประหวั่นพรั่นใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เอาสัญญาว่าแก่สังข์ศิลป์ชัย

ท้าวเสนากุญยังสงสัย
ฉวยกระไรอย่าวังทั้งบิดา

ว่าพลางอย่างเยื้องจรจรัล
ท้าวเขม้นเห็นเทพเทวา
ผินหน้ามาสะกิดลูกชาย
แล้วทรวุฒันตั้งท่าจะกราบกราน
แล้วว่าเขาเหล่านี้นายประตู่
ว่าพลางทางพากันคลาไคล

ถึงประตูเทวัญอยู่รักษา
ตกประหม่าเหลียวแลนลาน
ดูดูเห็นเจ้านายไม่บอกขาน
พระกุมารฉวยจุดยุดมือไว้
เออออะไรไม่ดูตัวนั้งไหว
เข้าไปถึงประตูชั้นกลาง

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
แกลังแผลงฤทธาถืองาช้าง
แลเห็นพระยาหน้าตาตื่น
แล้วว่าท้าวมาแต่ทางไกล
ท้าวกัฒไม่ออกบอกลูกน้อย
สังขศิลป์ชัยว่าน่ารำคาญ
งาช้างทั้งอันไม่เห็นหรือ
ว่าพลางทางพาจรัส

เทวาเฝ้าประตูอยู่สองข้าง
กัฒต่างท่อนอ้อยอร่อยใจ
ยัมพลางทางย่นอ้อยให้
กินแล้วจึงไปให้สำราญ
เอออออะไรจึงไม่หวาน
อ้อยตาลอะไรที่ไหนมี
ยังจะถือไว้ได้ไม่บัดสี
มาถึงที่ปรากฏกันชั้นใน

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ถือเพชรเกล็ดกินสบายใจ
แล้วว่าไปไหนมาพระยาพี
นี่แน่ข้าข้าให้ลูกทักทิม
ท้าวกัฒไม่ออกบอกว้าแข็ง
ว่าพลางทางย่นให้ลูกรัก

เทวัญซึ่งอยู่ประตูใหญ่
เห็นท้าวเข้ามาใกล้ก็แยมยัม
ดูทั่วทั้งที่โสภะเศร้าเหงาหึง
ลองชิมดูสักหน่อยอร่อยนุก
ทักทิมแห่งเดียวมันกลั้วฟันหัก
เจ้าลองดูสักสองสามเม็ด

พระสังขยัมพลาทางว่า
เดี๋ยวนี้จะเข้ามากินเพชร

เมื่อตะกั๊กดงยังไม่เข็ด
เชิญเสด็จไปเกิดอย่าหยุดเลย

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ได้ยื่นเขาหัวเราะเยาะเย้ย

พระบิดาหน้าแก้วแก้งเขื่อนเฉย
ยิ่งช่วยเขินเดินเลยรีบมา

ฯ ๒ คำ ฯ

ชมตลาด

๑ ถึงห้องตลาดใหญ่ใกล้วัง
รูปโฉมโฉมพรรณเพียงขวัญตา
ชายล้วนแก้วแหวนเงินทอง
เห็นรูปเขางามงามให้คร่ำมกลัว
ฝูงนางแม่ค้าก็ร้องหยอก
แหวะมานั่งเล่นก่อนเป็นไร
นางหนึ่งจึงร้องเรียกหา
ทั้งแพรทั้งผ้าของขำมี
นางนางบ้างบอกขายแหวน
ดูตุ้มแก้งเดินเลยเฉยไป
นางหนึ่งจึงถามว่านี่หรือ
ท้าวสะบัดมือนางพลาจรับรุด

เห็นนางนั่งร้านรายทั้งซ้ายขวา
พิศผ่าน่งห่มก็สมตัว
สิ่งของอย่างใดไม่มีซ้ำ
ก้มตัวดำเนินเดินไป
นี่พระยาบ้านนอกจะไปไหน
ดูตุนั่งเสียได้ไม่พาที
ซื้ออะไรหรือหาพระยาพี่
ล้วนดีดีดูเล่นก็เป็นไร
มาซื้อเพชรรังแตนให้เมียใส่
พลาจเข้าใกล้จับมือย้อยุด
ที่ซื้อพระยาเสนาภูกุ
เดินสะดุดร้านรวงเขาร่ำไป

ฯ ๑๒ คำ ฯ เสร็จ

ร้าย

๑ ถึงพระลานที่ลาดแก้วผลึก
เหลียวหน้ามาถามสังข์ศิลป์ชัย
เรือจ้างที่มีหรือเปล่า
พอดูน้ำลึกราวสักแก้วา

เห็นแวววาวทว่านีกวน้ำไหล
เราจะข้ามอย่างไรเล่าลูกอา
ให้เบียเขาข้ามสงขึ้นถึงท่า
จะวายข้ามคงคาแสนสุดใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าพระบิดานี้อะไร
แก้วผลึกเขาลาดดาดพื้น
เชิญเสด็จเดินไปเข้าในวัง

พระสังข์สรวลสันต์ไม่กลั่นได้
มิใช่น้ำท่าอย่ารอรัง
แต่เห็นเหมือนคลื่นก็ถอยหลัง
อย่าได้หยุดยังฟังลูกยา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าน้ำเห็นแน่นอยู่แก่ตา
พระสังข์เข้าพยุลงอย่างย่อง
ยืนหยุดทรุดนั่งเอามือคลำ
งวยงงหลงแลตะลึงตะไล
พระลูกรักตักเตือนให้คลาดแคล้ว

พระบิดุรงค์สงสัยเป็นหนักหนา
ยังเถียงว่าเปล่าเปล่าอีกเจ้ากรรม
ท้าวร้องว่าอย่าอย่าจะถล่า
มิใช่น้ำจริงจริงของเจ้าแล้ว
พิศวงหลงไหลด้วยแสงแก้ว
ไปตามแนวถนนในวัง

ฯ ๖ คำ ฯ เสมอ

๑ ครั้นถึงปราสาทแก้วแววไว
เห็นสามนางนฤมลบนบัลลังก์

สาวสรรค์ก้านัลในอยู่พร้อมพรั่ง
ท้าวตั้งตาดูเป็นครุพัก

แต่ละองค์ทรงโฉมมิใช่ชั่ว
เหลียวหน้ามากระซิบถามลูกรัก

แปลกเมียของตัวไม่รู้จัก
ประหลาดนักมารดาเจ้าองค์ใด

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เห็นพ่อแลเปล่าไม่เข้าใจ
ขึ้นนั่งบนเตียงเคียงพระแม่
สร้างทำแย้มสรวลชวนพูดจา

พระสังข์ฟังคำทำบอกไป
แกลังเดินเข้าไปมิได้ช้า
แล้วแลดูพ่อพยักหน้า
จะให้พระบิดาแจ้งใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เข้ามานั่งแอบหลังสังข์คลิปป้าย
จึงถามเป็นแบบคายนายเปรย
องค์นั้นหรือองค์นี้เจ้าอา

ท้าวเสนากุญยังสงสัย
ดูไม่ตระหนักประจักษ์ตา
คนไหนแม่เจ้าเอ๋ยเมียของข้า
ผัวตามมาหาจงปราณี

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ไม่เคยพบเคยเห็นเช่นนี้
กลางวันแสดแสดกว่าแปลกหน้า
หรือว่าถูกเสน่ห์เล่ห์กล

นางสุชาดาว่าบัดสี
เข้ามาได้ไล่ชีเสียทุกคน
ดูเป็นครูหูดูไม่เห็นหน
ฤทธิ์เดชเวทมนตร์เข้าจับตา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ข้าไม่มีโมโหโกรธา

ท้าวเสนากุญพูดแก้หน้า
ตามแต่เจ้าจะว่าเกิดเทวี

จะขอลาแม่แต่ตามชื่อ
อย่าถือโกรธโกรธาให้ชาติ

ตัวเจ้าแลหรือเป็นเมียพี่
บอกกันดีดีเถิดแม่คุณ

ฯ ๔ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าข้าไม่รู้จักมักคุ้น
ลูกเมียอยู่ไหนไม่ไปหา
ว่าพลางหัวเราะเยาะเย้ย

นางสุชาดาเห็นว่าวุ่น
อย่าแม่เจ้าแม่คุณเข้ามาเลย
ช่างดุ่มเดาเข้ามาทำหน้าที่
เจ้าข้าเอ๋ยท้าวเธอแก้แล้วซิ

ฯ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงว่ากับพระสังข์เจ้าช่างริ
ไฉนว่าแม่นัดให้มาหา
ขึ้นอยู่ที่นี้จะมีภัย

ท้าวเสนากุลสินสติ
มานั่งนั่งมียู่ทำไม
คิดว่าคนนี้ก็มิใช่
พาพ้อกลับไปเสียพลับพลา

ฯ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงค่อยค่อยสะกิดบิดา
แล้วผินหน้ากราบกรานพระมารดร
พ้อข้าเสียดมเจียมตัว
ควรหรือพระองค์ไม่สงสาร
แก่งปวดจาพาทิพิริพิไร

พระสังข์นั่งยิ้มอยู่ในหน้า
พลางกระซิบบอกว่าพระอย่ากลัว
อย่าเคืองขัดตตรอนเลยทูนหัว
ยำเียงเกรงกลัวนี้สุดใจ
ยังจะทำทรมานไปถึงไหน
พลางพยักหน้าให้พระบิดา

ฯ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

รู้แน่ว่านางประทุมมา
อนิจจาเจ้าประทุมของผัวเอ๋ย
เมื่อตะกี้พี่แปลกเจ้าจริงจริง
อันโทษตัวผัวผิดนั้นล้นพ้น
เจ้าจงเงื้อมองดอดใจ
บัดนี้ผัวกลับมารับเจ้า
อีกคนชั่วตัวร้ายเหล่านั้น

ท้าวเสนากฎไม่กังขา
จึงพูดจาโอนอ่อนวอนวิง
มาเชื่อนเฉยผืนหลังนั่งนิ่ง
ด้วยงามยิ่งกว่าเก่าเป็นเท่าไร
เพราะเชื่อคนยุยงหลงไหล
อย่าได้ถือโกรธคุณโทษทัณฑ์
จงคืนชานีเวศน์เขตชั้นที่
ทั้งเจ็ดชั่วโคตรมันจะบรรลัย

ฯ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

ฟังท้าวเธอนำอาลัย
ครั้นจะพาทีดีด้วย
แกลังผืนหลังนั่งนิ่งไม่พูดจา

นางประทุมเทวีศรีโส
ค่อยเหือดหายคลายใจที่โกรธา
นึกสะเทือนเขินขวยชายหน้า
วอนว่าเท่าไรไมโยติ

ฯ ๙ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

เห็นนางไม่พูดจากับสามี
แนชาหม่อมพอสั่งศีลปัสัย
เชื่อถ้อยฟังคำเขาขยง
ลูกของใครมีอยู่ที่ไหน
ศรสังข์พระขรรค์อันคักดา
ยังเชื่อคำเขาว่าเป็นกาลิ
นี้ได้คิดแล้วหรือพระทรงธรรม

นางสุจิตรามารศรี
จึงพาทีแทนไปดังใจจง
เป็นกระไรชื่อนักรักไหลหลง
พระองค์ไม่พิจารณา
เหมือนสังข์ศีลปัสัยโอโรสา
สำหรับมือถือมาแต่ในครรภ
ขับหนีเสียจากเขตชั้นที่
จึงงก้งตามมาถึงป่าไม้

นี่หากว่าเห็นแก่ลูกแก้ว
ถ้าทีหลังยังเป็นเช่นนี้ไป

หาไม่แล้วพระองค์อย่าสงสัย
จะสัญญาว่ากระไรเร่งว่ามา

ฯ ๑๐ คำ ฯ เจริญ

๐ เมื่อนั้น
ให้ถ้อยคำมั่นสัญญา
ถึงนางผิตพลั่งอย่างไร
อันถ้อยคำคนอื่นสักหมื่นพัน

ท้าวเสนากุญ्ฑก็หรรษา
ทีหลังข้าไม่เป็นเช่นนั้น
จะเงื้อมดอดใจไม่หุนหัน
จะไม่เชื่อถ้อยมันจนบรรลัษ

ฯ ๔ คำ ฯ

๐ เมื่อนั้น
คำท้าวคราวนี้เห็นจริงใจ
หากว่าถ้าแน่นไม่เหมือนปาก
ถึงตามมาก็ไม่ไยดี
ว่าพลางทางชวนกันสรวลสันต์
จงจัดแจงแต่งเครื่องทั้งหวานคาว

นางสุชาดาว่าพอจะฟังได้
ลองเชื่อเธอไว้ดูสักที
จะไปพรากรมให้อยู่ด้วยโฉมศรี
ทีนี้ยกโทษเสียสักคราว
แล้วเรียกนางกำนัลสาวสาว
มาให้ท้าวเสวยสักเวลา

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๐ เมื่อนั้น
เสวยเครื่องเอมโอชโภชนา
ชมว่าอร่อยดีมีรสมี
ยิ่งกินยิ่งอยากมากไป
นึกสงสัยจิตผิตประหลาด
จนก้มไม่ลงทรงกายา

ท้าวเสนากุญ्ฑนาถา
ล้วนทิพโอชาชอบใจ
เจ้าประทุมท่าหรือใครทำให้
ช่างกระไรข้าวของไม่พร้อมตา
ขัดสมาธิเสวยไม่เจยหน้า
ท้าวยังบ่นว่าไม่อึ้งใจ

ฯ ๖ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
แต่เบาเบาเท่านั้นเกิดเป็นไร
ยังไม่เคยเสวยของเช่นนี้
ทูลพลางทางยกเอาเครื่องมา
หยิบของใส่โอษฐ์โกรธลูกน้อย
ดูเถิดยิ่งว่ายิ่งคร่ำไป

พระสังข์เตือนว่าอัชฌาสัย
อย่าให้เหลือขนาดมาตรา
พระนางก็จะฟังฟังลูกว่า
พระบิดาฉวยจุดดุดแย่งไว้
ยังไม่อึดสักหน่อยเอาไปไหน
พอไหวแล้ววางลงดีดี

ฯ ๖ คำ ๔ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
ไกรสรเอ๋ยจงดูพระภูมิ
เวียนวงชิงลูกกินข้าวของ
ลูกผัวเช่นนี้ขำมิเคย

นางประทุมร้องว่าน่าบัดสี
กิริยาพาที่กระไรเลย
เดี๋ยวนี้ท้องจะแตกแล้วกรรมเอ๋ย
เขาเยาะเย้ยพลอยอายขายหน้าตา

ฯ ๔ คำ ๔ เจริจา

๑ เมื่อนั้น
เสรีจเสวยเอมโอชโภชนา
จึงตรัสชวนเมียขวัญทันใด
จงจัดแจงแต่งองค์บังอร

ท้าวเสนากุญชรธรรษา
แลดูสุริยาเย็นรอนรอน
ทั้งพระสังข์ศิลป์ชัยนางไกรสร
จะคืนเข้าพระนครเห็นยังวัน

ฯ ๔ คำ ๔

๑ เมื่อนั้น
จำเป็นจำจะจรจรัล
แล้วชวนลูกยากับสามมี
ทูลว่าข้าขอบังคมลา

นางประทุมวิโยคโคศกัลลย์
จึงชวนกันแต่งองค์อลงการ
ไปเฝ้าท้าวโกสีย์ที่ข้างหน้า
เข้าไปยังปญจาล์กรุงไกร

ฯ ๔ คำ ๔

๑ เมื่อئัน
จึงว่าแถวทางเป็นกลางไพร
ว่าพลางสั่งวิชณุกรม
อิกทั้งรถทรงอลงการ

อมรินทร์ยัมแย้มแจ่มใส
จะช่วยไปส่งถึงที่พลับพลา
จงเตรียมเทวัญช้ายขวา
อย่าช้าเร่งรัดบัดนี้

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
รับสั่งพระอินทร์ด้วยยินดี

พระวิชณุกรมเรื่องศรี
มาเตรียมพร้อมตามมีพระบัญชา

๙ ๒ คำ ๙ เจริจา

๑ เมื่อئัน
จึงชวนนวนนางประทุมมา
ออกจากห้องท้องพระโรงจุ
เหลียวดูปราศมาศปราสาทชัย
ท้าวเสนากุญหุดปลอบนาง
แล้วพานางย่างเยื้องจรรลี

ท้าวเสนากุญนาถา
กับพระลูกยาคลาไคล
นางเทวีเศรัสร้อยละห้อยไห้
อาลัยมิไคร้จะจรรลี
ให้เลื่อมสร้างเศรำหมองทั้งสองศรี
ออกไปยังที่เกษลา

๙ ๖ คำ ๙ เสมอ

๑ ให้โณมยงทรงรถบัลลังก์
โกสีย์กับเจ้าสิงหรา

ท้าวกับพระสังข์ร่วมรถา
นำพลเทวาเข้าไพรวัน

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ครันถึงพลับพลาที่อาศัย
ลงจากรถแก้วแพรวพรรณ

จึงให้หยุดพวกพลชั้นธ
บังคมคัลสองค้อมรินทรา

สหัสสนัยน์ให้พรแล้วลากลับ
ท้าวชวนนวนนางประทุมมา

เลิกทัพไปดาวดึงสา
ขึ้นสู่พลับพลาทันใด

ฯ ๔ คำ ฯ เสมอ

๑ นิ่งเหนื่อแท่นสุวรรณบรรจง
เรียกพระน้องนัตดาयाใจ

กับองค์นางประทุมศรีไส
ให้ออกมาไหว้เมียรัก

ฯ ๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงปราศรัยสององค์นงลักษณ์
นี่หรือชื่อนางสุพรรณ
ทั้งป้ารู้ข่าวเจ้าเฝ้ารำพึง

นางประทุมเทวี่มีศักดิ์
นำรกรูปร่างช่างคล้ายคลึง
สังข์ศิลป์ชัยนั้นเฝ้าบัดถึง
เหมือนหนึ่งมิตรจิตมิตรใจ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
เมื่อพลัดพรากจากพี่สังข์ศิลป์ชัย
สุดแสนโศกเศร้าทุกข์เข็ญ
นางเล่าความแต่ต้นจนปลายมา

นางสุพรรณนบนิวสนองไข
ขำร้องให้อยู่กับพระมารดา
เจ็บช้ำน้ำใจก็หนักหนา
ต่างทรงโศการ่ำไร

ฯ ๔ คำ ฯ โอต

๑ เมื่อนั้น
จึงตระโหมโหมเล่าเอาใจ
แล้วชวนเทวี่ทั้งสองค์
เคลื่อนพหลพลไกรโคลคลา

ท้าวเสนาภูเป็นใหญ่
พลอบให้สร้างโศกโศกา
ไปขึ้นทรงพิชัยธา
ตรงไปปัญจาลธานี

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

๑ ครั้นถึงประทับกับเกยทอง ขานพระน้องนัดตามเหลื
ลงจากราชรบุรี จรลีเข้าห้องพระโรงชัย

๙ ๒ คำ ๙ เสมอ

๑ ท้าวเสด็จขึ้นนั่งบัลลังก์อาสน์ พรั่งพร้อมอำมาตย์น้อยใหญ่
จะปรึกษาถ้อยความตามแค้นใจ จึงตรัสสั่งสาวใช้มิได้ช้า
เอ็งจงเข้าไปในวัง บอกทั้งหกนางมาข้างหน้า
ให้พร้อมพรั่งทั้งหกลูกยา เร่งรีบออกมาประเดี๋ยวนี้

๙ ๔ คำ ๙

๑ บัดนั้น สาวใช้รับสั่งใส่เกศี
ชวนกันวางวิ้งเป็นสังคี ไปที่ตำหนักกลยา

๙ ๒ คำ ๙ เชิด

๑ ครั้นถึงจึงทูลเวยมาลย์ พระผู้ผ่านกรุงไกรให้หา
เชิญเสด็จไวยออย่าได้ช้า ทั้งพระลูกยาไปด้วยกัน

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น หกนางคนผัดคิดพริ้น
ชักใช้ไต่ถามนางกำนัล รู้ว่าทรงธรรม์รับเมียมมา
ต่างคนตระหนกตกใจ ปลอบโยนสาวใช้ให้คอยท่า
พลางพยักกวักรียกลูกยา เข้ามาห้องในแล้วไล่เสียง

สังคี วุ่นวาย พัลวัน มักใช้เป็นคำเปรียบ

โหนเล่าเจ้าบอกกับแม่ไว้
เดี๋ยวนี้เขาไปพามาพร้อมเพรียง

ว่าสังขศิลป์ชัยตายแท้เที่ยง
จะรู้ที่ถั่งเถียงมันอย่างไร

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ต่างว่าน่าอัศจรรย์ใจ
ผลัดตกหกละเมนลงเหวผา
ตีร้ายอ้ายผีทองเลว
จึงไม่ม้วยมอดรอดมาได้
ผิดชอบไล่เลียงก็เถียงกัน
ว่าพลางต่างองค์ทรงเครื่อง
हनางเดินหน้าคลาไคล

พระกุมารทองคำยังสงสัย
เมื่อซ้ำได้ขูลมุนรบนั่นเอา
สำคัญว่าเลือดเนื้อมันเหลกเหลว
ที่อยู่เ็นเหวมาช่วยกัน
เป็นจนใจมิรู้จะผ่นผัน
พระมารดาอย่าพรั่นจงออกไป
อย่างเื่องออกจากตำหนักใหญ่
ออกไปพระโรงรจนา

๙ ๘ คำ ๙ เพลง

๑ ครั้นถึงจึงคลานเข้าไปเฝ้า
พรั่นตัวกลัวเกรงพระอาญา

ก้มเกล้าบังคมเหนือเกศา
ภาวนาจึ่งจรรำไป

๙ ๒ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
จึงถามหกลูกรักซักไซ้
สมคำของนางที่อ้างอิง
เจ้าจงแจ้งความตามสัจจา

ท้าวเสนากฎเป็นใหญ่
เดี๋ยวนี้อาพาไปได้หลานมา
เห็นจริงประจักษ์หนักหนา
อย่ามุสาวากล่าวเื่องยัก

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
มิใคร่ออกคำละล้าละลัก
อันสังข์ศิลป์ชัยคนนี้
เขาว่ารับอามานันไสร
กลับเป็นเช่นนี้ที่เดียวหนอ
ขอพระบิตุรงค์ทรงปัญญา

กุมารทั้งหกเพียงอกหัก
จิตใจทักทักทูลไป
จะรู้จักมักจี่ก็หาไม่
คือใครรู้บ้างอ้างออกมา
นำใครหัวร่อให้หนักหนา
ตรีกตราดูเถิดให้เห็นจริง

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
ทั้งหกไม่รับกลับท้วงติง
คิดพลางทางตรัสถามพระสังข์
ฝ่ายเขาว่าเจ้าไม่ได้ไป

พระบิดาตรองตรึกนึกนึ่ง
มิชักให้ได้จริงจะน้อยใจ
พอรู้จักเขามั่งหรือหาไม่
ความจริงอย่างไรก็บอกมา

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อئัน
ทั้งหกได้ไปบอกกับลูกยา
บิตุรงค์ทรงโศกจะมอดม้วย
ข้าจึงไปด้วยเพราะเชื่อฟัง
ทั้งหกครั้นคร้ามข้ามไม่ได้
จึงได้ประสบพบพระอา
แล้วมีหน้าเข้าไปเมืองนาคัน
พบท้าววันธรราชอาจอง
ทั้งหกเชษฐาพาเดินไพร
ลูกวายงหลงเที่ยวไปตามคำ

พระสังข์ยืมพลางทางว่า
ว่าขุนยักษลักเอาไปจากวัง
ให้ลูกช่วยเสาะสาธางรับสั่ง
จนถึงฝั่งสมุทรสุดสายตา
ลูกข้ามไปคนเดียวเที่ยวหา
เช่นฆ่ากุมภันท์บรรลัยลง
รับสุพรรณมาได้ตั้งประสงค์
ลงให้ข้ามส่งถึงฝั่งน้ำ
แล้วชวนขึ้นเขาใหญ่ชมเหวถ้ำ
เขาผลักข้าคะมำลงเหวนั้น

เดชะบุญอินทราท่านมาช่วย
 मैंมีเชื้อพระองค์ทรงธรรม

จึงไม่ม้วยชีวาอาสัญ
 จงถามสุพรรณกับพระอา

ฯ ๑๒ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
 เจ้าคนนี้ดีจริงช่างพูดจา
 เขานับเป็นพี่น้องทั้งสองข้าง
 ตัวเด็กกระจิริดคิดเหลือใจ
 โอโห้ไปปดไปเปล่าเปล่า
 ฤทธิ์เราชาวเมืองย่อมเลื่องลือ
 ซึ่งรบยักษ์รบมารสังหารนาค
 อันตัวของเรามีฤทธิ์

ศรีสันต์ท้วงติงชิงว่า
 ไปชักซ้อมกันมาแล้วหรือไร
 มันไม่สมอ้างจะไปไหน
 อวดว่าได้ฆ่ายักษ์ลงกับมือ
 เช่นนี้ใครเขาจะเชื่อถือ
 ออกชื่อคนกลัวทั่วพารา
 เราป่วยการปากชี้ครันว่า
 ย่อมแจ้งจิตบิดาทุกสิ่งอัน

ฯ ๘ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
 จึงทูลถามบิดุรงค์ทรงธรรม
 เขาอ้างเอาพระองค์ทรงศักดิ์
 เห็นแต่ตาขาวทุกคราวไป

พระสังข์สำรวจสรวลสันต์
 ฤทธิ์ทั้งหกนั้นเป็นอย่างไร
 ลูกรักนี้ยังหาไม่รู้
 พอยักษ์มาไกลวังตึงตัง

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
 จึงว่าจะเล่าให้เจ้าฟัง
 ทั้งหกแผลงศรต้อนสัตว์ป่า
 จึงเห็นว่าฤทธิ์มีมากมาย

พระบิดาฟังถามถึงความหลัง
 เมื่อครั้งหนึ่งพ่อไม่สบาย
 เข้ามาดูเล่นหลากหลาย
 ทั้งหญิงชายชาวเมืองก็เลื่องลือ

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น

เจ้าเป็นลูกเล็กเด็กอมมือ
ทั้งยักษ์ทั้งนาคก็มากมาย
ว่าวิงหนียักขามันน่าแค้น
นี้ไม่รู้จักแต่สักหน่อย
ขอพระภูวนายอย่าใจเบา

ศรีสันท์ว่านั่นมิใช่หรือ
มาถึงอ้าวรู้ดูแคลน
เราฆ่าตายย่อยยับนับแสน
ถ้ามันจริงแล้วจะรับเอา
เข้ามาพลอยเป็นโจทก์ขึ้นเปล่าเปล่า
มิใช่ลูกเต้าเหล้ากอ

ฯ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

ช่างพูดได้ไม่อายแก่ปากคอ
จะเล่าความให้พระบิดาฟัง
ทั้งหกเวียนไปหาข้านี้
ให้ลูกแฝดศรต้อนสัตว์ป่า
ลูกช่วยต้อนมาให้แต่คราวนั้น

พระสังข์จึงว่าน่าหัวร่อ
สับปะต็ดสับปะต่อเอาแต่ดี
เมื่อครั้งลูกเล่นอยู่ไพรศรี
บอกว่าป็นพี่พ่อเดียวกัน
เข้ามาในนิเวศน์เขตชั้นที่
กลับเสกสรรมุสาวาของตัว

ฯ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น

ขึ้นเสียงเถียงไปไม่เกรงกลัว
เมื่อตามอาว้าได้ไปตามด้วย
อวดอิทธิฤทธิ์ทั้งนี้ไซ้

ศรีสันท์ฟังคำทำเกาหัว
น้อยหรือว่าข้าชั่วทุกอย่างไป
เมื่อต้อนสัตว์ว่าช่วยต้อนมาให้
เพราะจะใคร่เป็นผัวนางสุพรรณ

โจทก์ ผู้กล่าวหา

ข้าเห็นเล่นตಾಯู่เมื่อก็
นับน้องนับพี่กระนี้กระนั้น

น้องสาวทำที่ก็คมสัน
เชิงชั้นช่างคิดติดแบายคาย

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ชี้หน้าดำทอถ่มน้ำลาย
เถียงเขาไม่ไหวแกล้งโพล่เพล
เมื่อไรมึงเห็นกูเล่นตา
พระสังขน์นั่งอยู่ทำไม
จึงจะสาแก่ใจอ้ายคนเท็จ

นางสุพรรณดาลเดือดไม่เหือดหาย
แล้วว่าไอ้ไม่อายช่างพูดจา
พาโลโสเกเทียวโล่ว
มามุสาสับปลับคอยจับเคล็ด
เอาพระขรรค์ฟันให้หัวขาดเด็ด
หาไม่ไม่เข็ดอย่าสงกา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ต่างคนโมโหโกรธา
ช่วยเหลือลูกข้ามาหรือเจ้า
ยุสัจศิลป์ชัยให้ฆ่าฟัน
หรือโกรธว่าเขาพราดเสียจากผัว
จึงแกล้งพาลด่าว่าให้สาใจ

หกนางชนนี้แสนหา
จึงว่านี่แน่นางสุพรรณ
ดำได้ดำเอาทุกสิ่งสรรพ
ทำไมมันกิดขวางหรืออย่างไร
จะพูดออกตรงตัวนั้นไม่ได้
ส่วนเจ้าสังศิลป์ชัยนั้นคนดี

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ฟังหกกัลยาว่าบุตรี

นางเกสรสมุณทามารศรี
เทวีกุลมกลัดขัดใจ

แบายคาย เข้าที่ เหมาะจะ

ค้อนพลางทางว่าเจ้าข้าเอ๋ย
ทั้งแม่ทั้งลูกถูกกันไป
ออกมาทำเช่นเขี้ยวเกรี้ยวกราด
อ้าวอดลูกยวากล้าตี
ซักร้านเถียงเสียงแหบแสบไล่
ว่าพลางนางทูลพระพี่ยา
ต่างต่างอ้าวอดว่าตัวดี
จงให้ทั้งสองลองฤทธิไกร

เกิดมาหาเคยพบไม่
เป็นผู้ใหญ่อะไรอย่างนี้
ชวนเด็กวิวาทไม่บัดสี
ไปมุดหัวอยู่ที่ฝั่งคงคา
จะต่อยามความใดให้ชายหน้า
ยังจะนิ่งให้ช้ำอยู่ว่าไร
เท็จจริงสิ่งนี้ยังสงสัย
ถ้าใครทำไม่ได้อย่าไว้มัน

ฯ ๑๐ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าเจ้าคิดนี้ช่างดีครั้น
ตรัสพลางทางสั่งสังข์ศิลป์ชัย
จงแผลงศรขึ้นไปในเมฆา

พระเชษฐาสำรวลสรวลสันต์
จะให้ลองฤทธิกันประจักษ์ตา
เจ้าเรื่องฤทธิไกรแกลักล้ำ
ให้ดาวเดือนเคลื่อนมาประเดี๋ยวนี้

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
รับสั่งบังคมด้วยยินดี
จึงตั้งจิตพิชฐานทันใด
ขอให้เป็ดาวเดือนเลื่อนลอยมา
เสียงพลางทางขึ้นศรทรง
มิได้ครั้นคร้ามขามใจ

พระสังข์ศิลป์ชัยเรื่องศรี
แล้วทรงศรมาที่กลางซาลา
ข้าจะแผลงศรไปในเวหา
ประจักษ์ตาผู้คนทั้งกรุงไกร
ฤทธิรงค์เลื่อนลั่นหวั่นไหว
แผลงไปด้วยอิทธิฤทธา

ฯ ๖ คำ ฯ เติบฉิ่ง

๑ ศิลปชัยไปเป็นดาวเดือน
สาวสนมกรมในพวกเสนา

ลอยเลื่อนสว่างกลางเวหา
ชมอิทธิฤทธาทุกคนไป

๙ ๒ คำ ๙ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
จึงเตือนทั้งหกชั่วอายุโย
ศรเจ้าอยู่ไหนไม่เห็นถือ
ให้เป็นดาวเดือนหงายพรายแพรว

พระบิดรยินดีจะมีไหน
พระสังข์ศิลปชัยเขาลองแล้ว
หรือจะแผลงด้วยมือของลูกแก้ว
อย่าทำตาบั้งแวงเข้าบุบจับ

๙ ๔ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ตรองตริกปริกษากันซุบซิบ
เจ้าศรีสันทนนั่นพาลจะใจกล้า
พระบิดาอย่าเพ่อตัดพ้อ
แม้ข้าแผลงอิทธิฤทธิไกร
หากลูกโหดเฉาเบาความ
ข้าฝากศรศรีไวก์ที่ครุ
จะขอทูลลากหักหัววัน

ทั้งหกฟังว่าทำตาปริบ
แต่อดเอ็นอุบอับอยู่ในคอ
ทำเร้งรำไม่กลัวแกลังหัวร่อ
ลูกมิได้ย่อท้อครั้นคร้าม
กลัวแต่ภูวไนยจะร้องห้าม
ไม่ว่าจะถามถึงสอบกัน
ท่านอยู่กลางป่าพนาสัตย์
ไปเอามาแผลงกันให้คนลือ

๙ ๘ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ศรศรีมีฤทธิ์สำหรับมือ
ใครจะเห็นจริงด้วยมึงมั่ง
แต่ก่อนปดกันไม่ทันรู้

พระบิดาว่าใครจะเชื่อถือ
ควรหรือเอาไปไว้กับครุ
กูฟังมันออกไปนอกหู
พิเคราะห์ดูเดี๋ยวนี้ไม่มีจริง

ปล่อยไปไหนเจ้าจะกลับมา
อย่าคิดไว้เว้ประเว้ประวิง

พูดจาเห็นเท็จเสียทุกสิ่ง
รับความตามจริงก็เป็นไร

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ลูกฆ่าท้าวกุมภันท์บรรลัย
จึงฝากไว้ที่ครูผู้ประสิทธิ์
ลูกจะขอทุเลาไปเอามา
พระบิดาอย่าเพ่อโกรธกริ้ว
เกิดมาเป็นลูกผู้ชาย

ทั้งหกผันแปรแก้ไข
ฤทธิ์ศรอ่อนไปพระบิดา
ปลุกฤทธิ์ศิลปชัยให้กลับกล้า
แผลงอิทธิฤทธิ์ให้มากมาย
ลูกไม่คิดบิดพลิ้วหนีหาย
สู้ตายกับที่ไม่หนีกัน

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
จึงว่าอ้ายลูกปลิ้นลั่นทั้งนั้น
ดีแต่ปิ่นเจ้อเย่หยิ่ง
เชื่อนแซแก้ตัวเป็นลิดไม้
ว่าพลางทางสั่งเสนี
ถ้ามันมันไม่บอกออกความ

พระบิดาเคืองชุ่นทุนหัน
เชิงชั้นของเจ้าข้าเข้าใจ
ครั้นจะเอาเข้าจริงก็ไม่ได้
เขาโง่เง่าเมื่อไรจะผ่อนตาม
จงผูกอ้ายเหล่านี้เข้าชักถาม
ลงหาวยคนละสามสิบที

ฯ ๖ คำ ฯ

๑ บัดนั้น
รุมกันจุดคร่าไม้ปราณี
พวกตำรวจน้อยใหญ่ทั้งไพร่พล
ขุนหมื่นยืนยุตหัวคา

เสนารับสั่งไล่เกศี
เอามาที่หน้างานดั่งบัญชา
ผูกเท้าผูกเอาโอรสา
เผี่ยนห้าที่ถามลั่นทุกคน

ฯ ๔ คำ ฯ เจริญ

๑ เมื่อนั้น
เจ็บแสบแทบตายเต็มทน
ซึ่งคิดผิดพลั้งครั้งนี้
พาลผิดริษยาสังข์ศิลป์ชัย

ทั้งหกร้องพลาญครางร่น
ต่างคนรับจริงทุกสิ่งไป
เพราะพระชนนีสอนให้
แล้วไปบนบานพระโหรา

ฯ ๔ คำ ฯ

๑ เมื่อนั้น
ให้ผูกคอโหรเฒ่าเข้ามา

พระบิดาขึ้นวิวรรณ์หน้า
กับหกกัลยาเขียนสอบกัน

ฯ ๒ คำ ฯ เจริญ

๑ ชักใช้ได้ความตามจริง
จึงตรัสปรึกษาเสนาพลัน
โหรเฒ่าเจ้าเล่ห์ลวงกูได้
อ้ายทั้งหกคนกับชนนี

ท้าวینگเคื่องขุนหนัน
โทษมันถึงสิ้นชีวิ
ไปตัดหัวเสียบไว้นอกกรุงศรี
เอาไปพินเสียที่ท้ายพารา

ฯ ๔ คำ ฯ

โอบี

๑ เมื่อนั้น
ต่างคนร่ำไห้ฟายน้ำตา
พระสังข์ศิลป์ชัยใจดี
เอ็นดูด้วยช่วยขอโทษไว้

หกนางกับหกโอรสา
ร้องขอชีวาวันไป
แม่ประทุมเทวีลูกกราบไหว้
ช่วงใช้เป็นข้ากว่าจะตาย

ฯ ๔ คำ ฯ โอด

ว่า

๑ เมื่อนั้น
เห็นแม่ลูกร้องดินสิ้นความอาย
อันโทษทั้งหกคนกับชนนี้
แต่จะฆ่าให้ม้วยมรณา
ซึ่งเขาคิดร้ายข้าหลายครั้ง
จงโปรดปรานประทานโทษไว้

พระสังข์สิ้นพยาบาทมาดหมาย
จึงเบี่ยงบ่ายพิศทูลพระบิดา
ก็ควรที่บิดุรงค์ลงโทษา
เวรจะติดลูกสืบไป
ก็เพราะกรรมหนหลังหาโกรธไม่
อย่าฆ่าให้มอดม้วยมรณา

๙ ๖ คำ ๙

๑ เมื่อนั้น
ค่อยเคลื่อนคลายหายโกรธโกรธา
นี้หากลูกยวาวอน
ว่าพลางทางสั่งเสนาใน
จะได้ใช้สอยมันเป็นข้า
แล้วตรัสชวนสื่งคั่นงลักษณะ

พระบิดุรงค์ทรงฟังโอรสา
จึงตรัสว่าพ่อแค้นมันสุดใจ
เป็นจนจิตบิตรไม่ขัดได้
อันคนโทษฤให้ลูกรัก
ให้สมน้ำหน้าที่อุปลักขณ์
กับพระลูกรักเข้าวังใน

๙ ๖ คำ ๙ เสมอ

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง การคัดสรรและเผยแพร่บทละครนอก เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ด้วยกระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการคัดสรรและ
เผยแพร่วรรณกรรมของชาติขึ้น เพื่อดำเนินการพิจารณาคัดสรรวรรณคดี
และวรรณกรรมที่มีคุณค่า ซึ่งถือเป็นสมบัติของชาติที่ควรอนุรักษ์ และ
เผยแพร่ให้เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปได้ศึกษา อันจะเป็นประโยชน์
อย่างยิ่งแก่สังคมปัจจุบัน คณะกรรมการฯ ได้พิจารณาเห็นว่า บทละครนอก
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย
เป็นวรรณคดีที่ทรงคุณค่า เนื้อเรื่องสนุก กอปรด้วยแง่คิด ถ้อยคำภาษา และ
กลวิธีการแต่งอันเป็นแบบอย่างได้ สามารถใช้เป็นหนังสือส่งเสริมการอ่านได้
เป็นอย่างดี

กรมวิชาการจึงได้จัดพิมพ์หนังสือบทละครนอก เรื่อง สังข์ศิลป์ชัย
ขึ้น และเผยแพร่ไปยังสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องซึ่งจะเป็น
ประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับเด็ก เยาวชน และผู้สนใจทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้และ
ได้รับความเพลิดเพลิน

ประกาศ ณ วันที่ ๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๐

(นายสุรjit ศิลปอนันต์)
ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คณะกรรมการคัดสรรและเผยแพร่ วรรณกรรมของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์ประเสริฐ ณ นคร	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์รุประนีย์ นาครทรรพ	ที่ปรึกษา
รองศาสตราจารย์สวณิต ยมาภัย	ที่ปรึกษา
นายบรรเจ็ด อินทุจันทร์ยง	ที่ปรึกษา
นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์	ที่ปรึกษา
อธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
รองอธิบดีกรมวิชาการ	ที่ปรึกษา
ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส	ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิฑูร โสภวงศ์	รองประธานกรรมการ
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง	กรรมการ
นางปรุงศรี วัลลิโกดม	กรรมการ
(แทน ผู้อำนวยการกองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์)	กรรมการ
นางมนตรี เทียมสิงห์	กรรมการ
(ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมการถ่ายทอดวัฒนธรรม)	กรรมการ
รองศาสตราจารย์ประคอง นิมมานเหมินท์	กรรมการ
ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ชลธิรา สัตยาวัฒนา	กรรมการ
นางดารณี วงษ์อยู่น้อย	กรรมการ
นางพรพิมล ธรรมเนียม	กรรมการ
นายวิชัย พยัคฆโส	กรรมการ
นางสาวสมพร จารุณี	กรรมการและเลขานุการ
นางสาวปริญญา ฤทธิเจริญ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางบุษบา ประภาสพงศ์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

บรรณาธิการ

นางบุษบา ประกาศพงศ์
นางสาวปริญญ์ ฤทธิเจริญ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวลำเต็ย ชนะสุวรรณ

ถ่ายภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดสุทัศน์ฯ

นายทวีพร ทองคำใบ

